

ANTWERPEN
Daklozenopvang

GENT
Speelweefsel

VGC
Aximax

EN
106
ANDERE
RECEPTEN
VOOR
DE
STAD.

KORTRIJK
Sint-Denijsestraat

ZAAI EN OP BE TON

LEUVEN
Stadswoningen

Wonen

Wijken

Mensen

Werken

Participatie

Besturen

ZAAIEN OP BETON

ZAAI EN OP BE TON /

EN
106
ANDERE
RECEPTEN
VOOR
DE
STAD.

Joeri De Bruyn
en Maarten Van Acker (red.)

fotografie
Michaël De Lausnay

VOORAF

Soms schieten woorden te kort om de werkelijke betekenis van iets te vatten. Dat is zeker zo voor het Stedenfonds, dat vandaag tien jaar bestaat.

Ja, je kan zeggen dat de steden met het Stedenfonds een instrument hebben gekregen dat hen de ruimte en de vrijheid heeft gegeven om, binnen de eigen context en afhankelijk van de eigen noden en beleidsaccenten, zelf speerpunten en concrete acties naar voren te schuiven. Om op die domeinen in te zetten waar hun stad het meest baat bij heeft. Dat kan gaan om de bouw van jonge gezinswoningen of om een project dat de brug maakt tussen school en thuis. Er zijn steden die hebben ingezet op vernieuwende acties voor kinderen en jongeren. Andere hebben de middelen aangewend om een buurtgerichte werking uit te bouwen of om de inventiviteit en creativiteit aan te zwengelen via een centrummanagement en wetenschapspark.

door Freya Van den Bossche

Vlaams minister van Energie, Wonen,
Steden en Sociale Economie

Maar vergis je niet, het Stedenfonds is meer dan een pot geld die doorgeschoven wordt naar de steden. Het Stedenfonds is een onderhandelde samenwerking tussen stad en Vlaamse overheid, waarbij er samen een beleidsplan wordt opgesteld voor de stedelijke legislatuur. Die aanpak levert driemaal winst op. Voor de stedelingen uiteraard, die gebaat zijn bij investeringen in de leefbaarheid van de stad. Voor de steden, omdat het niet enkel een hefboom is om problemen sneller en gerichter aan te pakken of kansen ten volle te benutten. Maar ook omdat het Stedenfonds een manier van denken en werken is. Van samenwerken en dialoog met de Vlaamse overheid. Van elkaar vinden, begrijpen en de agenda's op elkaar af te stemmen. En die ingesteldheid werkt evengoed verrijkend voor de Vlaamse overheid.

Die ingesteldheid heeft een heel mooie vertaling gekregen in de visitatieronde van het Stedenfonds. In tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden, gaat het hier niet om een bemoeizuchtige schoonmoeder die orde op zaken wil stellen in het huishouden. Tijdens zo'n visitatie gaan politici en ambtenaren van steden samen met experts rond de tafel zitten. Om te praten over de projecten die ze gerealiseerd of opgestart hebben in het kader van het Stedenfonds en om te praten over stedelijkheid in het algemeen. Praten met elkaar over steden en stedelijkheid, doet leren. Van elkaar en met elkaar.

De werkelijke kracht en betekenis van het Stedenfonds is inderdaad niet te vatten in woorden. Om dat te weten zoals de steden en de stedelingen dat doen, moet je de realisaties van het Stedenfonds kunnen zien. Daarom is er deze publicatie met 107 projecten die veel betekenen voor de steden en samen met hen geselecteerd werden. Het zijn recepten voor en door de stad.

Deze publicatie is zoals een goed kookboek dat oplossingen aanreikt maar ook doet dromen. Dat inspireert om een eigen versie van een recept te maken of goede ideeën uit verschillende recepten te combineren tot een nieuw uniek gerecht. Zo hoort het ook, want elke stad is anders, staat voor nieuwe uitdagingen, en kent andere problemen en noden. Bovendien is een stad nooit af. Sommige problemen zijn weerbarstig, soms komen kansen uit onverwachte hoek en de uitdagingen van vandaag verschillen alweer iets van de uitdagingen van morgen.

Dit boek inspireert en doet dromen, maar geeft ook nieuwe inzichten over de stedelijke uitdagingen. Laat het jullie smaken.

14	WONEN	23	LEUVEN	Stadswoningen	29	OOSTENDE	Gratis rookmelders	33	ROESELARE	Levenslang wonen	42	TURNHOUT	Innovatiepark
	Betaalbaar en kwalitatief	24	LEUVEN	Wonen boven	30	OOSTENDE	Transitwoningen	35	TURNHOUT	Meuletiende fase 2			Wonen-Zorg
	wonen in de stad			winkels	31	ROESELARE	Wacht-	37	ANTWERPEN	AG Vespa	43	LEUVEN	Ruimte voor
	door Michael Ryckewaert	26	GENK	Tuinwijkrenovatie			huursubsidies	39	TURNHOUT	Bescherming van			woonwagenbewoners
		27	BRUGGE	Energiesnoeiers	32	ANTWERPEN	Serviceflats			sociale huurders			
		28	LEUVEN	Woonbegeleiding			en dienstencentra	41	LEUVEN	Starterswoningen			

10

46	WIJKEN Gezin vraagt luwte om te landen. Over door Hugo Lauwers	57	VGC	Aximax	63	VGC	Recyclart	69	GENT	Netheidscharter	77	GENT	Speelweefsel
		59	AALST	Parktuin Schelfhout	64	ANTWERPEN	Bouwbllokprojecten	71	GENT	Zaaien op beton	78	BRUGGE	Villa Bota
		60	HASSELT	Kindvriendelijke en verkeersveilige wijken	65	HASSELT	Aanleg omgeving Sint-Hubertuskerk	72	BRUGGE	Fuifzaalreglement	79	ANTWERPEN	Sporten in de buurt
					67	KORTRIJK	Prikkelpad	73	ANTWERPEN	Oude Badhuis	81	ANTWERPEN	De Roma
		61	VGC	Schoolgevelrenovatie	68	ROESELARE	De Link	74	BRUGGE	Speelruimte beleidsplan	83	KORTRIJK	Sint-Denijsestraat

卷之三

86	MENSEN Omgaan met verschil door Evelyne Deceur en Michel Vandebroeck	92	VGC	Baboes	101	BRUGGE	't SAS en Kaba	106	VGC	Brede School	112	ANTWERPEN	Sociale kruideniers	119	GENT	Wijkgezondheids- centra
		94	AALST	Kansenpas	102	ANTWERPEN	Gezondheidshuis	107	VGC	Onderwijscentrum	113	OOSTENDE	Zandletters			
		96	VGC	Ket in Kuregem			prostitutie	108	VGC	Buurtsport	115	MECHELEN	Rwina doen	121	VGC	Koplopers
		97	VGC	Hobo	103	HASSELT	Gratis openbaar	109	ANTWERPEN	Nederlands voor	116	ANTWERPEN	Daklozenopvang	122	ANTWERPEN	Platform Sociale
		99	VGC	Medikuregem			vervoer			ouders	117	GENT	Brugfiguren			Huurders
		100	OOSTENDE	Sportkans	105	GENK	Opvoedingswinkel	111	GENK	Actieplan	118	ANTWERPEN	Drughulppreventie	123	MECHELEN	Sport@rk
										Woonzorgzones						

- 6 -

126	WERKEN	134	VGC	Rainbow Economy	142	GENK	Thor Park	147	LEUVEN	Veilingsite	151	HASSELT	Diensteneconomie
Investeren in het		137	VGC	Maïzenne	143	LEUVEN	FabLab	148	AALST	Lokale ruilhandel			
economisch weefsel		138	BRUGGE	Quartier Bricolé	144	SINT-NIKLAAS	Centrum-	149	ROESELARE	Eco-velo			
door Bart Wuyts		139	ANTWERPEN	Werkhaven			management	150	MECHELEN	Sectorwerkers en			
		141	GENK	C-mine	145	ANTWERPEN	Okido			dorphoppers			

卷之三

154	PARTICIPATIE	161	AALST	Volkse Buurten	167	GENK	Iedereen Genkt	173	ANTWERPEN	Moussem	180	BRUGGE	Zomercheques
	Steensoep. Een gerecht voor	162	VGC	City Mine(d)	169	GENK	Sledderlo 2020	174	GENT	Wijk aan Zet	181	BRUGGE	O Parleur
	beleid en burgers	164	SINT-NIKLAAS	Ondersteuning van	170	MECHELEN	Stad om te zoenen	175	SINT-NIKLAAS	Evenementenbeleid	182	BRUGGE	Brugsebuurten.be
	door Katrijn Apostel			de wijkcomités	171	HASSELT	Cultuurwerking	177	ANTWERPEN	Opsinjoren	183	OOSTENDE	Toerisme voor bewoners
		166	VGC	Zinneke Parade	172	GENK	De Genks	179	ANTWERPEN	Murga Parade			

186	BESTUREN Tussen kookboek en improvisatie. Regie in het stedelijk management door Thomas Block en Kristof Steyvers	195	MECHELEN Mechelaar	Huis van de Mechelaar	201	KORTRIJK ANTWERPEN	Gebiedsmonitor Stadsobservatie	208	SINT-NIKLAAS GENT	Professionalisering van de stadsdiensten	211	MECHELEN AALST	Wijkmanager Woonwinkel	APPENDIX 216 OVER HET STEDENFONDS
		196	ANTWERPEN Atlas	Atlas	202	HASSELT KORTRIJK	Duurzame stad Gebiedswerking	209	ANTWERPEN GENT	Cel armoede- bestrijding	213	AALST	Woonwinkel	220 MET DANK AAN
		198	GENT Gentinfo	Gentinfo	205	KORTRIJK GENT	Gebiedswerking Programmaregisseurs	210	ANTWERPEN GENK	Antwerpen aan't woord				222 BIOGRAFIE 224 COLOFON
		199	VGC Hervorming van de gemeenschapscentra	Hervorming van de gemeenschapscentra	206	GENK GENK	Gebiedsgerichte werking							

卷之三

Inleiding

door Joeri De Bruyn en Maarten Van Acker

RECEPTEN VOOR DE STAD.

Kookboeken zijn hot in Vlaanderen. Topchefs hebben er een aardige bijverdienste aan. Maar wat onderscheidt een goed kookboek van een slecht? Kookboeken moeten oplossingen aanreiken, maar moeten ook doen dromen. Recepten moeten maakbaar zijn, maar ze moeten er niet allemaal identiek uitzien als de plaatjes in het boek. Een goed kookboek laat ruimte voor interpretatie, voor nieuwe ingrediënten en bereidingswijzen.

Zaaien op beton (en de 106 andere recepten) zijn gerechten voor de stad. Ze komen uit de gaarkeukens van de steden Aalst, Antwerpen, Brugge, Genk, Gent, Hasselt, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oostende, Roeselare, Sint-Niklaas, Turnhout en de Vlaamse Gemeenschapscommissie in Brussel. Elk van de recepten tracht op een of andere manier van de stad een warme plek te maken: een thuis in de stad.

De recepten uit dit boek zijn ontstaan in het kader van het Vlaams Stedenfonds. Het Stedenfonds is een van de instrumenten – naast vele andere – van het Vlaamse Stedenbeleid om de leefbaarheid in de steden te verhogen, de dualisering tegen te gaan en de kwaliteit van het bestuur te verhogen. Het Stedenfonds is echter veel meer dan een financiering van de steden. Het is een onderhandelende samenwerking, waarbij de steden en de Vlaamse overheid in overleg een beleidsovereenkomst opstellen voor een periode van zes jaar en binnen een kader van decretaal vastgelegde, algemene doelstellingen een aantal concrete projecten en acties naar voren schuiven.

Een kookboek is geen bijbel. Zo ook is dit ‘receptenboek’ geen bijbel. Het formuleert geen aanbevelingen voor de Vlaamse steden. Evenmin bevat dit boek een sluitende formule of het ultieme recept. Integendeel, de complexiteit van de stad en de grote verschillen tussen de steden onderling laten geen pasklaar antwoord toe op de uitdagingen waarvoor de steden vandaag staan. Iedere stad is anders, heeft een verschillende context met eigen problemen, noden en kansen. Telkens moet het beleid andere klemtonten leggen.

Zo hebben steden als Antwerpen, Gent, Brussel, Mechelen en Genk traditioneel een grote migrantenpopulatie, terwijl dat in steden als Hasselt, Roeselare, Sint-Niklaas, Turnhout of Kortrijk veel minder het geval is. Een stad als Aalst staat dan weer voor een heel nieuwe ontwikkeling: meer en meer groeit zij uit als een voorstad van Brussel.

Steden als Leuven of Hasselt tellen, dankzij hun universiteiten en hogescholen, een groter aandeel aan hooggeschoolden. Steden als Oostende of Brugge voelen sterk de druk van het toerisme. De Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) in Brussel ten slotte, is een buitenbeentje. De VGC heeft niet de bevoegdheid van een stadsbestuur en moet haar werking oriënteren binnen een complex bestel van verschillende bestuursniveaus. Haar werkdomen beperkt zich tot de gemeenschapsbevoegdheden – onderwijs, cultuur, welzijn en gezondheid – terwijl zij tegelijkertijd moet inspelen op een grootstedelijke problematiek die in Vlaanderen haar gelijke niet kent.

Kookboeken zijn doorgaans onderverdeeld in hoofdstukken zoals ‘vis’, ‘vlees’ en ‘vegetarisch’. Maar er zijn andere indelingen mogelijk, zoals ‘koken met rijst’, ‘met aardappelen’ en ‘met pasta’. Ook in dit boek is de indeling in zes hoofdstukken – *wonen, wijken, mensen, werken, participatie en besturen* – in zekere mate gekunsteld. Stedenfondsprojecten zijn immers – idealiter – ‘integrale’ projecten. Het ‘schoolgevelrenovatieproject’ (VGC) zorgt zowel voor een aantrekkelijk straatbeeld, geeft een opleiding aan laaggeschoolden, zet hen aan het werk, en – zoals het geval bij vele projecten in de Brusselse context – stimuleert het gebruik van de Nederlandse taal.

Om orde te scheppen in de meer dan honderd projecten, hebben we steeds een keuze gemaakt of een klemtoon gelegd. Bovenvermeld schoolgevelrenovatieproject past zowel in het hoofdstuk ‘wijken’ (verfraaiing van de stad), in het hoofdstuk ‘mensen’ (integratie van kansarmen de samenleving), als in het hoofdstuk ‘werken’ (het aanbieden van een opleiding en een job). Bovendien hebben vele projecten een impact op de organisatie van het bestuur of komen ze voort uit een nieuwe beleidsorganisatie. Zo is, om maar één voorbeeld te geven, de vernieuwing van de wijk Sint-Denijsestraat in Kortrijk een project dat zowel thuisoor in ‘wijken’ (stadsverfraaiing), in ‘participatie’ (sterke inspraak van de bewoners) als in ‘besturen’. Het project stond immers aan de wieg van een totaal nieuwe, gebiedsgerichte aanpak en organisatie van het stadsbestuur.

Naast recepten geeft dit boek ook een schets van de hedendaagse uitdagingen en opportuniteten van de steden. De ‘recepten’ en ‘uitdagingen’ in dit boek zijn complementair aan elkaar. Hoewel de zes uitdagingen – telkens geschreven door een expert in het veld – de recepten voorafgaan, zijn het geen schotten die de zes thema’s strak aflijnen. Integendeel, elk van de uitdagingen kijkt net over de schotten heen en gaat op zoek naar het integrale karakter van de recepten.

De 107 projecten die in dit boek zijn opgenomen, geven een goed beeld van de diversiteit van tien jaar Stedenfonds. Uiteraard zijn niet alle projecten geselecteerd. De selectie gebeurde op basis van plaatsbezoeken aan de steden en grondige gesprekken met de lokale beleidsmakers en regisseurs. De projecten werden gekozen in samenspraak met de steden, zodat zij de kans kregen om de diverse accenten van hun beleid aan bod te laten komen.

De praktijk van tien jaar Stedenfonds heeft het aangezicht van de steden duidelijk mee veranderd. Het Stedenfonds geeft de steden de kans om te experimenteren met nieuwe formules, maar ook om beproefde formules voort te zetten. Mede dankzij het Stedenfonds is in de steden een hernieuwd bewustzijn ontstaan van het potentieel van de stad. Het resultaat mag gezien worden. De stad leeft op, verfraait. Meer en meer mensen bezoeken de stad of komen er werken. Meer en meer mensen willen opnieuw in de stad komen wonen. En steeds vaker zijn de bewoners actief betrokken bij het beleid van de stad. De stad is opnieuw een biotoop waar mensen thuis kunnen zijn.

Dit boek is in de eerste plaats bestemd voor de steden, voor de beleidsmakers, de ambtenaren en de honderden mensen op het veld die dagelijks in de weer zijn met en voor de stad. De bedoeling van het boek is dat zij inspiratie opdoen, dat de steden leren van elkaar. Maar dit boek is ook bestemd voor de Vlaamse overheid, haar ministers, kabinetten en entiteiten. De werking van het Stedenfonds is immers geen eenrichtingsverkeer, waarbij de Vlaamse overheid de steden stuurt, begeleidt en ondersteunt. Integendeel, de voorbije tien jaar zijn de steden gegroeid in hun rol. Zij hebben een enorme capaciteit en knowhow ontwikkeld. Het is deze knowhow, deze kennis van het veld, die in dit boek verzameld wordt. Daarom kan dit boek ook voor de Vlaamse overheid een instrument zijn om te kijken naar wat er leeft in de steden, om op die manier niet enkel het instrument Stedenfonds blijvend te vernieuwen en te versterken, maar ook om het Vlaamse beleid zelf gericht en integraal in te zetten op de uitdagingen waarvoor de steden staan. Het Stedenfonds kan op die manier zijn roeping waarmaken van een vruchtbare coproductie tussen overheden. Vlaanderen ondersteunt de steden; de steden ondersteunen Vlaanderen.

Wonen

Wijken

Mensen

Werken

Participatie

Besturen

WONEN

Betaalbaar en kwalitatief wonen in de stad

door Michael Ryckewaert

De Vlaamse steden zijn vandaag erg in trek als woonlocatie. Stadswoningen zijn een gegeerd goed. Dat blijkt alleen al uit de prijzen die vandaag voor een gemiddelde stadswoning betaald worden. Het laatste decennium wordt de stad opnieuw beschouwd als een aantrekkelijke plek om te leven en te wonen. Het Vlaamse Stedenbeleid werpt duidelijk zijn vruchten af. In heel wat steden worden stadvernieuwingssprojecten op het getouw gezet waarin vernieuwende woningbouwprojecten vaak een hoofdrol spelen.¹ Ook private ontwikkelaars hebben in het kielzog van de stadsvernieuwing de weg naar de stad teruggevonden.

Behalve uit de prijs van de woningen blijkt het succes van de stad ook uit het feit dat de bevolking niet meer daalt.² Toch is er nog altijd sprake van stadsvlucht, vooral dan van gezinnen met opgroeiende kinderen. Die selectieve stadsvlucht wordt door veel steden als een belangrijke bedreiging gezien. De stedelijke bevolking blijft op peil dankzij een grote instroom van nieuwkomers uit het buitenland. Vaak zijn deze migrantenzussen ook kroostrijker. Die demografische evoluties, die zich vooral in de grootsteden voordoen, leggen een aantal knelpunten bloot voor het wonen in de stad. Zo zijn de zwakkere migrantengroepen vooral aangewezen op de onderzijde van de woningmarkt, die veelal bestaat uit ondermaatse, meestal private huurwoningen. Beide migratiebewegingen – de selectieve stadsvlucht van gezinnen met kinderen en de immigratie uit het buitenland – wijzen op een nood aan betaalbare stedelijke gezinswoningen. In de ontwikkeling van het stedelijk woonaanbod vallen echter een aantal ontwikkelingen op. Vooral het aandeel appartementen neemt toe. Tussen 2001 en 2010 groeide het aantal woonunits in alle centrumsteden aan met 6%. De

stijging van het aantal appartementen bedroeg 11%, tegenover 2% voor woningen. Dat maakt dat het aandeel appartementen in het stedelijk woonaanbod is opgelopen van 40% in 2001 tot 43% in 2010.³ De cijfers voor enkele afzonderlijke steden zijn frappant. In kleinere steden zoals Roeselare, Hasselt, Genk of Aalst groeide het appartementenbestand aan met 20% of meer tussen 2001 en 2010. In steden die al meer appartementen telden, zoals Antwerpen, Gent, Oostende of Leuven, is de aangroei minder sterk, maar zien we dat er maar weinig woningen bijkomen (2% in Leuven en Gent) of dat het aantal woningen zelfs lichtjes afneemt (Antwerpen en Oostende). De toename aan kleine woningen volgt de trend van gezinsverdunning en vergrijzing.

De verschillende recepten voor kwalitatief en betaalbaar wonen die in het kader van het Stedenfonds tot stand kwamen, gaan in op drie aspecten van de stedelijke woonproblematiek. Sommige acties gaan op zoek naar betaalbare en kwalitatieve gezinswoningen om middengroepen in de stad te houden, andere zijn gericht op woonbegeleiding en kwaliteitsverbetering van het onderste segment van de woningmarkt en nog andere spelen in op de vergrijzing en de gezinsverdunning.

GEZINSWONINGEN IN DE STAD: TUSSEN HAMER EN AAMBEELD. WONEN IN MEERVOUD ALS ALTERNATIEF?

De woningprijzen in de stad zijn de laatste jaren fors gestegen, maar prijsstijgingen betekenen niet noodzakelijk dat stedelijk wonen onbetaalbaar is geworden. Zo blijkt er alvast een sterke samenhang tussen de woningprijzen en de hoogte van de inkomens in de centrumsteden.⁴ Het verklaart waarom ook in een stad als Genk, waar de woningprijzen eerder gemiddeld zijn, toch sprake is van betaalbaarheidsproblemen, net zoals in Leuven, dat zowat de hoogste prijzen

NOTEN

¹ A Loeckx (ed.), *Stadsvernieuwingssprojecten in Vlaanderen. Ontwerpend onderzoek en capacity building*, SUN, Amsterdam, 2009; L. Boudry, A. Loeckx e.a., *Inzet, opzet, voorzet. Stadsprojecten in Vlaanderen*, Garant, Antwerpen, 2006; A. Loeckx en B. De Meulder, "Wonen op zoek naar stedelijkheid, dichtheid en duurzaamheid. Debatten, realiteiten, perspectieven" in: *De eeuw van de stad. Over stadsrepublieken en ridderssteden. Voorstudies*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel, 2003, p. 273-304.

² Studiedienst van de Vlaamse regering, *SVR-projecties van de bevolking en de huisoudens voor Vlaamse steden en gemeenten, 2009-2030. Eerste resultaten*, Brussel, 2011.

³ Eigen berekeningen op basis van kadastergegevens.

⁴ M. Ryckewaert, P. De Decker, e.a., *Een woonmodel in transitie. Toekomstverkenning van het Vlaamse wonen*, Garant, Antwerpen, 2011.

in Vlaanderen laat optekenen. Anders gesteld, de prijzen zijn zo hoog omdat er mensen zijn die het zich kunnen veroorloven.

Er zijn uiteraard nog andere factoren die de prijs van stadswoningen opdrijven, zoals een toenemend tekort aan bouwmogelijkheden. In veel centrumsteden is er nog heel wat grond beschikbaar, maar elders, en niet toevallig in de grootsteden Gent en Antwerpen en bijvoorbeeld ook in Oostende, raakt de bouwgrond op, en blijven er ook niet veel mogelijkheden over om bouwgrond 'bij te kleuren'. Het komt er dus op aan om slim om te springen met de reserves die er nog zijn.

Daarom is het niet verwonderlijk dat ontwikkelaars vandaag op grote schaal appartementen bouwen. Appartementen zijn immers de meest voordelige investering. Het is steeds moeilijker om grondgebonden gezinswoningen te bouwen. Ook bestaande rijwoningen hebben te lijden onder deze tendens. Verschillende centrumsteden trachten dan ook de opsplitsing van grotere woningen in appartementen af te remmen of verbieden het. Het kan ontwikkelaars echter moeilijker verhinderd worden om een reeks afgeschreven rijwoningen op te kopen, af te breken en appartementen in de plaats bouwen.

Verschillende steden willen via diverse mechanismen betaalbare gezinswoningen realiseren op hun grondgebied. Zo is het autonome gemeentebedrijf van de stad Leuven (AGSL) begonnen met de bouw van zogenaamde 'starterswoningen', huurwoningen voor starters met een inkomen dat hoger ligt dan de inkomensgrens voor een sociale huurwoning. De starterswoningen maken deel uit van een geïntegreerd project waarin ook sociale en private woningen ontwikkeld worden. Het project ligt

tussen de spoorbundel, een voorstedelijk woonfragment en de tuin aan het nieuwe Provinciehuis en tovert deze onmogelijke plek om tot een nieuwe stedelijke woonplek voor een gemengd publiek.

Daarnaast bouwt Leuven op enkele grotere ontwikkelingslocaties zoals de Centrale Werkplaatsen of de Vaartkom zogenaamde 'stadswoningen'. Dat zijn woningen die, mits de bewoners aan bepaalde voorwaarden voldoen, een stuk onder de 'commerciële' verkoopprijs aangeboden worden. Ook hier wordt een stuk oude infrastructuur teruggegeven aan de stad. Deze projecten tellen als *test cases* voor een gemengde stedelijke woonontwikkeling. Ze introduceren een ontwikkelingsmodel dat hopelijk op termijn door de markt gekopieerd wordt. Sinds het decreet op het Grond- en Pandenbeleid zijn ontwikkelaars verplicht om bij woonontwikkeling een sociaal en/of betaalbaar woonaanbod te realiseren. De resultaten zijn nog schaars, maar tot dusver blijkt dat het 'sociale woonaanbod', dat door een sociale huisvestingsmaatschappij gerealiseerd wordt, veelal als een geïsoleerd deelproject afgesplitst wordt. Op dat vlak beogen de Leuvense projecten een meer geïntegreerde aanpak. Hopelijk kunnen deze *best practices* de koudwatervrees wegnemen om het woonaanbod te vermengen. Het wordt in elk geval erg interessant om de verdere ontwikkeling van deze initiatieven op te volgen. Welk woontraject zullen de betrokken bewoners afleggen? En zijn de regels die stellen dat de kopers de woning gedurende twintig jaar zelf dienen te bewonen niet in tegenspraak met bijvoorbeeld de toegenomen jobmobilititeit?

De stad Antwerpen van haar kant volgt een strategie om zelf woningen via eigen aangekochte gronden of panden te ontwikkelen. AG Vespa vervangt in de 19de-eeuwse gordel verkrotte panden door kwalitatieve gezinswoningen. Er wordt ingezet op stedelijke accupunctuur: in het beste geval zetten de nieuwe panden

een herontwikkeling en vernieuwing van de buurt in gang. Dit grond- en pandenbeleid is intussen al verschillende jaren operationeel, waardoor het een structureel karakter krijgt. Op termijn zal deze aanpak leiden tot een behoorlijke kritische massa die uitstijgt boven de homeopathische dosis. Net als het AGSL in Leuven realiseert AG Vespa ook grotere ontwikkelingsprojecten zoals het Militair Hospitaal of de Zuidervelodroom.

Ook Turnhout voert met steun van het Stedenfonds een eigen grondpolitiek, zoals in het project Meuletiende. Het doel is tweeledig: enerzijds het aandeel sociale woningen optrekken en anderzijds middenklassewoningen aanbieden. Voor het optrekken van het aandeel sociale woningen stelt de stad gronden ter beschikking van de sociale huisvestingsmaatschappij. Daarnaast verkoopt de stad voordeilig geprijsde kavels voor middenklassewoningen. Kanshebbers worden geselecteerd via een puntenstelsel. De bouwers krijgen een grote architecturale vrijheid. Via een goed aangelegde publieke ruimte en kleurafspraken voor het gevelmetiselwerk, streeft de stad ruimtelijke kwaliteit na. Wellicht is de impact van al deze projecten op de globale woningmarkt beperkt. Zulke projecten kunnen echter wel het verschil maken door goede stedenbouwkundige plannen, kwalitatieve architectuur en woningtypes die trachten aansluiting te vinden bij de woonwensen van gezinnen met kinderen. Zo kunnen deze projecten in de eerste plaats corrigerend optreden tegenover de private markt, die vooral standaardappartementen in de catalogus heeft. Ten slotte leveren ze een wezenlijke bijdrage aan de stad als woon- en leefomgeving.

Toch blijft het ook voor deze nieuwe compacte stadswoningen met kleine tuinen of terrassen moeilijk concurreren met suburbane woningen, die voor minder geld

meer ruimte bieden, parkeerruimte op de eigen kavel, enzovoort. De stedelijke gezinswoning zit dus geklemd tussen de 'ver-appartement-ing' van de steden en de blijvende aantrekkingsskracht van grondgebonden woningen met tuin buiten de stad. Het blijft dus nodig om te zoeken naar alternatieven en tussenvormen die Vlaamse gezinnen tot meer stedelijk wonen kunnen verleiden.

Misschien is de oplossing wel te vinden in 'wonen in meervoud'.⁵ Kenmerkend daarvoor zijn de gemeenschappelijke voorzieningen die deze projecten voor de bewoners in petto hebben. Afgeschreven bedrijfspanden of oude schooltjes zijn inmiddels het voorwerp geweest van renovatieprojecten die deze nieuwe en boeiende woonvorm grondig verankerd heeft in het stedelijk woonaanbod. De beperkte private buitenruimte krijgt er een complement in een gedeelde tuin, een collectief zwembad, een gezamenlijke buitenkeuken of barbecueplek. Verschillende van deze projecten zijn woonoases in de stad. Het succes is groot, in die zin dat het beschikbare patrimonium voor dit soort renovaties schaars wordt. Sommige van deze projecten komen tot stand via collectief opdrachtgeverschap, waarbij een aantal particulieren de krachten bundelen. Dit soort constructies botst echter op verschillende praktische moeilijkheden, gaande van het opstellen van een goede notariële akte, het onderschrijven van leningen bij de bank, tot onduidelijkheid over wie als aanvrager voor een bouwvergunning kan optreden. Acties en pilotprojecten die deze vormen van opdrachtgeverschap ondersteunen en vergemakkelijken, zijn zeker het onderzoeken waard. Groepen van particulieren zouden zo de krachten kunnen bundelen en panden verwerven die voor een individuele bouwer te duur zijn en aan promotorbouw dreigen ten prooi te vallen.

NOTEN

⁵ K. Van Herck en B. De Meulder, *Wonen in meervoud. Groepswooningbouw in Vlaanderen in de eenentwintigste eeuw*, SUN, Amsterdam, 2009.

GEZINSVERDUNNING EN VERGRIJZING. NIEUWE MOGELIJKHEDEN VOOR STEDELIK WONEN?

De dominantie van appartementen sluit aan bij de gezinsverdunning, een tendens die zich nog steeds voortzet. Zo zal in de Vlaamse huishoudensstructuur vooral het aandeel alleenstaande ouderen of koppels zonder kinderen toenemen. Tegen 2030 wordt verwacht dat er 375.000 één-en tweepersoonshuishoudens bijkomen, terwijl er globaal een stijging met 330.000 huishoudens wordt verwacht.⁶ De gemiddelde huishoudengrootte zal dus verder afnemen van 2,36 in 2008 tot 2,26 in 2030. Dit hangt nauw samen met de vergrijzing: veel van deze kleine huishoudens zullen oudere koppels of alleenstaanden zijn.

In welke mate zullen de vergrijzende babyboomers hun suburbane en op termijn te grote woning verlaten en naar de stad trekken? De kust heeft alvast een grote aantrekkracht. Zo ondervindt de stad Oostende een grote druk om woningen voor pensioenmigranten – maar vaker ook vijftigers – te realiseren. Er zijn alvast heel wat tekenen die erop wijzen dat deze groep redelijk honkvast is. Daarbij komt dat ook in veel dorpen druk appartementen gebouwd worden. Als een verhuis zich opdringt, verhuizen ouderen nog het liefst naar een woning in de eigen buurt. Kortom, het staat zeker niet vast dat de vergrijzing zal leiden tot een massale trek naar de stad.

De initiatieven voor kwalitatief stedelijk wonen voor ouderen concentreren zich vooral op het uitbreiden van het aanbod. Vooral serviceflats hebben succes als alternatief voor de rusthuiskamer. We kunnen ondermeer verwijzen naar de serviceflats van het Antwerpse OCMW, maar ook in Genk zet de sociale huisvestingsmaatschappij Nieuw Dak sterk in op dit segment. En met succes, want de nieuwe projecten die Nieuw

Dak realiseert, laten lange wachtlijsten optekenen. Het is een trend die overigens ook door private partijen wordt opgepikt. Serviceflats moeten senioren enerzijds aansporen om vroeger de stap naar een woning op maat van de oude dag te zetten, en anderzijds zelfstandig maar door zorg ondersteund wonen langer mogelijk maken.

Een tegengestelde benadering is deze die levenslang wonen ondersteunt, zoals bijvoorbeeld in Roeselare, waar premies voor woningaanpassing bewoners aansporen om langer in de eigen woning te wonen. Het pleit tussen het ene of het andere model – aangepast wonen via een woningaanbod op maat en een verhuis op het goede moment, dan wel aanpasbaar wonen – is nog niet beslecht.

Meer stedelijke en architecturale vernieuwing op het vlak van wonen voor ouderen kan verwacht worden van een concept als de ‘woonzorgzone’. In een woonzorgzone worden aangepaste woningen geïntegreerd in gemengde woonwijken, en wordt de zorg vanuit een centrale locatie aan huis geleverd. Het is een concept dat in de Scandinavische landen en Nederland al zijn sporen verdiend heeft, en ook in Vlaanderen steeds vlotter over de tong gaat.⁷

De voortdurende gezinsverdunning biedt ook ander potentieel. In studentensteden blijven heel wat jongeren na de studies ‘hangen’, en de internationalisering van het hoger onderwijs trekt een jonge, dynamische en globaal georiënteerde bevolkingsgroep aan. Het uitbreidende aanbod aan appartementen en studio’s vindt dus ook afnemers bij deze groepen. Het potentieel voor kleine stadswoningen wordt ook aangeboord om specifieke problemen, zoals leegstand in winkelstraten aan te pakken. Een initiatief dat vooral in een studentenstad als Leuven op succes kan rekenen. Naast verbouwingen van onderbenutte

NOTEN

⁶ Studiedienst van de Vlaamse regering, SVR-projecties van de bevolking en de huishoudens voor Vlaamse steden en gemeenten, 2009-2030. Eerste resultaten, Brussel, 2011.

⁷ A. Peetermans en S. Winters, *Naar een zorgvriendelijk Genk*, HIVA, Leuven, 2009; S. Winters, ‘Behoorlijk wonen voor ouderen, ook als zorg nodig wordt’, in *Behoorlijk wonen – Een lokale wegwijzer*, Vanden Broele, Brugge, 2010.

opslagruimtes boven grote winkels tot studentenkamers of studio’s, zijn er ook een aantal boeiende nieuwbouwprojecten. Zo geeft in Leuven een project voor een grote elektronicazaak niet alleen een boost aan een tanende winkelstraat, maar levert het ook nieuwe woningen in het hart van de stad op.

Het wijst er alvast op dat niet alleen de grondgebonden gezinswoning een wezenlijke bijdrage kan leveren aan het stedelijk woon- en leefklimaat. Goed ontworpen appartementen, die voldoende flexibel en ruim zijn om zowel in aanmerking te komen voor een jong gezin, studenten of ouderen, verdienen hun plaats zeker in de stad. Hier schuilt een boeiende architecturale uitdaging om types te ontwerpen die zich plooien naar de diverse noden van verschillende bewoners. Veel steden leggen intussen via bouwverordeningen regels op aan woningbouw, ondermeer met het oog op het realiseren van gezinswoningen. Deze regels gaan van voldoende grote en bruikbare buitenruimtes, minimale ruimtematen, tot een welstandstoets. In elk geval pogt ze de bruikbaarheid, flexibiliteit en uitstraling van de promotorenbouw te verhogen. In navolging van de ontluikende praktijk van ‘wonen in meervoud’ zou ook nagedacht kunnen worden over regels en kwaliteitseisen voor de collectieve uitrusting van woonprojecten.

WAAR BETAALBAARHEID EN KVALITEIT KNELPUNTEN ZIJN. STEDELIK WONEN AAN DE ONDERZIJDE

Voor velen is goed wonen nog altijd moeilijk of steeds moeilijker betaalbaar. In veel steden zijn er nog plekken te vinden waar er voor relatief weinig geld woningen gehuurd kunnen worden, al gaat het dan om ondermaatse woningen in wijken die van oudsher als achtergesteld bekend staan.⁸

NOTEN

⁸ Ch. Vandermotten, Ch. Kesteloot en B. Ippersiel, *Dynamische analyse van de buurten in moeilijkheden in de Belgische stadsgewesten*, POD Maatschappelijke Integratie, Grootstedelijke beleid, Brussel, 2007.

woningen onder sociale huurvoorraad, waarbij de eigenaar een vaststaande opbrengst ontvangt en de huurder van een lagere huurprijs geniet. Niet zelden gaat het om slechte woningen waarbij het sociale verhuurkantoor toeziert op de renovatie alvorens de woning weer op de markt komt.

Ondanks deze belangrijke inspanningen blijft het gebrek aan voldoende betaalbare en kwalitatieve woningen voor lage inkomensgroepen een knelpunt. Dat heeft twee oorzaken. Ten eerste verzwakt de private huursector in sterke mate en raakt dit segment zo goed als geheel in een marginale positie. Met een woonbeleid dat al decennia, om niet te zeggen meer dan een eeuw (sinds de eerste Huisvestingswet eind 19de eeuw) het eigenwoningbezit promoot, is inmiddels ongeveer 74,4% van de Vlamingen eigenaar van zijn woning (2005).⁹ Daarom zijn het haast uitsluitend de laagste inkomensgroepen die nog huren, enkele uitzonderingen niet te na gesproken. De eigenaars verhuren dus grotendeels aan lage inkomensgroepen, wat krappe winstmarges oplevert, en nauwelijks tot investeringen leidt. Ter ondersteuning kunnen private huurders huursubsidies krijgen. In dit licht kunnen bijvoorbeeld ook de huursubsidies gezien worden die het OCMW van Turnhout bovenop de Vlaamse huursubsidies voorziet. Onrechtstreeks ondersteunt dit ook de verhuurders, al zou dan wel gegarandeerd moeten zijn dat dit zich niet alleen vertaalt in een stijging van de huurprijzen, maar ook in een verbetering van de kwaliteit. Andere denkpistes zijn het meer rechtstreeks ondersteunen van verhuurders om te investeren in de kwaliteit van hun woningen, wat ondermeer in Oostende gebeurt.

Ten tweede is er de krappe sociale huursector die in Vlaanderen zo'n 6% van het totale woningenpatrimonium uitmaakt. De centrumsteden doen het beter met in 2010 8,38% sociale

huurwoningen.¹⁰ De sociale huursector is dus met andere woorden te krap om voor een structureel alternatief te zorgen. Dat staat overigens ook een meer doortastend kwaliteitsbeleid in de weg. Het gevoelig uitbreiden van de sociale huurmarkt is echter geen sinecure. Ook voor sociale woningbouwmaatschappijen zijn bouwmogelijkheden in de stad schaars.

ADEMRUIMTE VOOR HET STEDELijk WONEN. EEN WAAIER AAN INNOVATIEVE INSTRUMENTEN

We identificeerden in grote lijnen drie actieruimten waarop de steden met Stedenfondsmiddelen op kwaliteitsvol en betaalbaar wonen inzetten. De recepten bieden elk op hun manier ademruimte aan het stedelijk wonen. De nadruk ligt op vormen van grond- en pandenbeleid, maatregelen voor kwaliteitsverbetering of woonbegeleiding, of een combinatie daarvan.

Wat vooral opvalt is dat de recepten heel gericht inzetten op wat we de 'blinde vlekken' zouden kunnen noemen. Ze zoeken creatief naar oplossingen voor de specifieke uitdagingen van het wonen in de stad. De impact van de recepten op de woningmarkt en de betaalbaarheid is wellicht beperkt. Er zijn waarschijnlijk andere instrumenten en keuzes op het vlak van stedelijk beleid, fiscaliteit en woonbeleid nodig voor een meer structurele impact op de stedelijke woningmarkt. De verdiensten van deze recepten zijn dan ook vooral te zoeken in het hefboomeffect, in het wegwerken van specifieke knelpunten en in de *best practices* die ze aanreiken. Daarnaast werken de Stedenfondsacties in synergie met stadsvernieuwingsprojecten, en met acties op het vlak van woon- en welzijnsbeleid. Ze krijgen daardoor een bredere armslag.

Voor elk van de drie dimensies van de stedelijke woonproblematiek zien we een

NOTEN

⁹ K. Heylen, M. Le Roy, e.a., *Wonen in Vlaanderen. De resultaten van de Woonsurvey 2005 en de Uitwendige woningschouwing 2005*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Departement RWO - Woonbeleid, Brussel, 2007.

¹⁰ L. Brae, A. Jacques, e.a., *Stadsmonitor 2011. Een monitor voor leefbare en duurzame Vlaamse steden*, Agentschap voor Binnenlands Bestuur, Brussel, 2011.

aantal vragen en denkpistes opduiken voor toekomstige actie op het vlak van betaalbaar en kwalitatief stedelijk wonen.

Hoe krijgt de huursector weer ademruimte? Aangezien een gevoelige uitbreiding van het sociale huurwoningenbestand nog niet voor morgen is, kan nagedacht worden over pistes om de kwaliteit van de private huursector op te krikken, zonder dat ze daardoor onbetaalbaar wordt. Pistes die reeds gevuld worden, zijn het ondersteunen van huurders via huursubsidies, of het ondersteunen van verhuurders bij het investeren in de woningkwaliteit. De werking van sociale verhuurkantoren en het sociaal beheer van private huurwoningen leveren andere veelbelovende formules op. Hier treedt immers een derde instantie op die zowel de betaalbaarheid als de kwaliteit in het oog houdt, terwijl de eigenaar van een inkomen verzekerd is zonder al te veel kopzorgen. Ten slotte kunnen private ontwikkelaars aangezet worden om ook bescheiden huurwoningen of -appartementen geïntegreerd in hun projecten op te nemen, in plaats van ze als een deelproject af te splitsen en uit te besteden.

Hoe inspelen op de trend naar gezinsverdunning en vergrijzing? Ten eerste lijkt het boeiend om te onderzoeken hoe het idee van de woonzorgzone in de Vlaamse steden vorm kan krijgen. Daarnaast is het zaak om ontwikkelaars te overtuigen om verder te kijken dan het doorsnee appartement, bijvoorbeeld door pilotprojecten en *best practices* aan te reiken. Er kan ook gedacht worden aan kwaliteitseisen voor gedeelde voorzieningen, of misschien beter, aan bonussen voor wie daarop inzet. Die 'extra's' kunnen wellicht zowel jongeren als ouderen verleiden tot meer stedelijk wonen. Meervoudigheid, voldoende ruimte en flexibiliteit in de woningtypologie

zijn de beste garantie op een duurzaam, stedelijk woningenbestand.

Hoe kunnen we voldoende gezinswoningen in de stad houden? Verschillende pistes kwamen hierboven al ter sprake: door via *best practices* te tonen dat echt gemengde woonprojecten met woningen voor elk budget kunnen werken, door de lat voor stedelijke woonontwikkeling hoog te leggen en meer aandacht in te bouwen voor de kwaliteit van collectieve voorzieningen. Ook kan het gebundeld particulier initiatief ondersteund worden, bijvoorbeeld via een 'uniek loket', of via 'experimenteerruimte,' een concept van bestuurlijke vernieuwing dat in Nederland beproefd wordt en waar er 'regelvrije' ruimte geboden wordt om nieuwe initiatieven tot ontwikkeling te brengen die anders op te veel hindernissen in de regelgeving stuiten.

Samenvattend komen veel pistes neer op het zoeken naar 'meervoudigheid', waarbij woonontwikkeling niet of sociaal of privaat is, of individueel of collectief, maar een combinatie van beide. Alleszins lijkt het essentieel dat publieke bouwheren een stevige voet aan de grond behouden van de stedelijke woonontwikkeling. Een goede regie, bijsturing en gerichte actie blijven nodig voor kwalitatief en betaalbaar stedelijk wonen. Het Stedenfonds heeft daarvoor in de voorbije jaren hefbomen aangereikt en zal dit hopelijk in de toekomst kunnen blijven doen.

LEUVEN

Stadswoningen

"Jonge gezinnen met een gemiddeld inkomen vinden vandaag bijna geen betaalbare woning meer in de stad. Met de stadswoningen proberen we de stadsvlucht te remmen."

- Veronique Henderix, coördinator projecten AGSL

PROGRAMMA

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE

STEDENFONDS

OVERIGE FINANCIERING

PERIODE

LINK

Voorzien in beter betaalbare woningen voor jonge gezinnen
Bevorderen van een aantrekkelijke en betaalbare woonstad voor jonge gezinnen, de stadsvlucht remmen
Autonomo Gemeentebedrijf Stad Leuven (AGSL), Matexi, Ertzberg
874.000 euro
AGSL
2008-2013
www.leuven.be/stadswoningen

Veel jonge gezinnen die zich vandaag in de stad willen vestigen, zoeken vaak tevergeefs naar een betaalbare woning. De inkomensgrenzen voor een sociale koopwoning liggen te laag voor jonge mensen met een gemiddeld inkomen, terwijl de vrije marktprijzen van nieuwe vastgoedwoningen dan weer te hoog zijn. De stad Leuven en het Autonomo Gemeentebedrijf (AGSL) willen met de 'stadswoningen' een goedkoper woningaanbod creëren voor deze grote groep mensen en hen zo aanmoedigen toch in de stad te blijven.

AGSL legt aan de bouwpromotoren van een aantal stadsprojecten op om een deel van de gerealiseerde woningen goedkoper aan jonge gezinnen aan te bieden. Daarbovenop rekent het AGSL in bepaalde projecten - als grondeigenaar van de site - een lagere grondprijs aan voor de stadswoningen. In totaal konden toekomstige eigenaars zo een voordeel doen van ongeveer 12.250 euro voor een appartement en 16.000 euro voor een rijwoning op de Centrale Werkplaatsen en 70.000 euro voor een appartement op de site Tweewaters in de Vaartkom: goedkoper, maar nog steeds niet goedkoop dus.

Om in aanmerking te komen voor een betaalbare woning moeten de kopers een maximaal gezinsinkomen hebben van zo'n 58.000 euro. Bovendien moeten ze de woongelegenheid minimaal twintig jaar in eigendom houden en de woning ook gedurende deze periode zelf bewonen. In 2010 en 2011 werden zeventig stadswoningen verkocht op de site van de Centrale Werkplaatsen en tien op de site Tweewaters in de Leuvense Vaartkom. In 2012 start de realisatie van het multifunctioneel project De Latten in de Vaartkom met twaalf bijkomende stadswoningen.

LEUVEN

Wonen boven winkels

"We schrijven premies uit, maar sporen ook zelf leegstand op. Op vijf jaar tijd hebben we zo meer dan 200 woningen gerenoveerd."

- Kathleen Lambié, hoofd van de dienst Wonen

PROGRAMMA	Promotie van wonen boven winkels
DOELSTELLINGEN	Verhogen van het aanbod aan betaalbare woningen, verdichting van het stedelijk weefsel
ORGANISATIE	Dienst Wonen Stad Leuven, Sociaal Verhuurkantoor (SVK)
STEDENFONDS	20.000 euro/jaar (lenkel voor sociaal wonen boven winkels)
OVERIGE FINANCIERING	Provinciale subsidie (14.285 euro/jaar)
PERIODE	2008-2013
LINK	www.leuven.be/leven/premies/wonen-boven-winkels/

Leegstand van de verdiepingen boven winkelzaken is een gekende problematiek in de meeste Vlaamse steden. Ook in Leuven zijn deze ruimtes vaak onderbenut en staan ze ongebruikt leeg. In het beste geval worden ze gedeeltelijk gebruikt door de winkelier als opslagruimte. Tegelijkertijd bestaat er een grote vraag naar bijkomende woonruimte in de binnenstad. De bovenliggende verdiepingen zijn ideaal om er kamers, studio's of appartementen voor studenten of kleinere huishoudens in onder te brengen. Winkeliers zijn echter zelden bereid om enkele kostbare meters van de etalage of winkelloppervlakte op te offeren om een aparte toegang te voorzien naar de bovenliggende verdiepingen.

Om het wonen boven winkels te bevorderen, combineerde de stad Leuven wortel en stok. Als stimulans schreef de stad twee soorten premies uit voor het kernwinkelgebied. Met een eerste premie van maximaal 2.500 euro kunnen de eigenaars of handelaars een haalbaarheidsstudie laten uitvoeren door een architect. Deze bestudeert hoe de bovenliggende verdiepingen bewoonbaar kunnen gemaakt worden, raamt de verbouwingskosten ervan, berekent de potentiële huurinkomsten en vergelijkt ten slotte het rendement van het gehele project. Daarbovenop kunnen de winkeliers rekenen op een zogenaamde verbeteringspremie om deze werken ook uit te voeren. Deze bedraagt 40 euro per gerealiseerde vierkante meter woonoppervlakte. Vanaf 2007 werd ook het Sociaal Verhuurkantoor (SVK) ingeschakeld om een extra impuls te geven. Het SVK stond in voor de renovatie en in ruil daarvoor kon ze de opgeleverde woningen verhuren aan zijn sociale doelgroep. De actie was zo succesvol dat ze verruimd werd tot buiten het kernwinkelgebied.

Als stok introduceerde de stad Leuven een belasting op leegstand. Die bedraagt 1.050 euro/jaar voor een woning, vermenigvuldigd met het aantal jaar dat het pand op de inventaris staat. De stad spoort zelf actief leegstand op, onder meer aan de hand van de bevolkingslijsten en de aangifte van kamers. Elke woning die langer dan één jaar onbewoond blijft, wordt gecontroleerd door de dienst wonen van de stad. Op minder dan zes jaar tijd werden zo ruim 12.000 panden gescreend. Tegelijkertijd werd de stedelijke bouwverordening aangepast, die de opdeling in kleine woongelegenheden in het kernwinkelgebied versoept en geen verplichte parkeerplaatsen oplegt.

GENK

Tuinwijkrenovatie

Tuinwijken vormen een belangrijk onderdeel van het Genkse cultuurhistorische erfgoed.

PROGRAMMA	Subsidieregeling voor renovatie van woningen met respect voor de historische eigenheid
DOELSTELLINGEN	De woonsituatie verbeteren, bewaren van het historisch erfgoed
ORGANISATIE	Stad Genk
STEDENFONDS	100.000 euro/jaar
PERIODE	2008-2015
LINK	http://dienstverlening.genk.be

BRUGGE

Energiesnoeiers

"Energiesnoeiers bekijken welke energiesparende ingrepen in de woning zinvol zijn, geven advies over premies en berekenen de kostprijs ervan."

- Wannes Verbrugghe, coördinator Energiesnoeiers, OCMW Brugge

PROGRAMMA	Doorlichting van het energieverbruik van woningen
DOELSTELLINGEN	Verminderen van het energieverbruik bij particulieren, aanbieden van tewerkstelling aan laaggeschoolden en langdurig werklozen
ORGANISATIE	Dienst Stedenbeleid, Vereniging De Schakelaar, OCMW Brugge, Vlaams Subsidieagentschap voor Werk en Sociale Economie
STEDENFONDS	45.000 euro/jaar
PERIODE	2011
LINK	www.deschakelaar.be

Wonen

Wijken

Mensen

Werken

Participatie

Besturen

LEUVEN

Woonbegeleiding

"Het zijn vaak bejaarde bewoners die niet meer inzien in welke slechte condities ze eigenlijk wonen. Na een klacht laten we de woning opkuisen en de nodige herstellingen uitvoeren, maar een jaar later stellen zich dikwijls dezelfde problemen. De woonbegeleider probeert die vicieuze cirkel te doorbreken."

- Kathleen Lambié, hoofd van de dienst Wonen

PROGRAMMA	Woonbegeleiding voor de private (huur)markt
DOELSTELLINGEN	Verbeteren van de leef- en woonkwaliteit van sociaal zwakkere
ORGANISATIE	Dienst Wonen Stad Leuven,
STEDENFONDS	CAW Regio Leuven vzw
PERIODE	418.196 euro (2008-2013) 2008-2013

Woonbegeleiding is veelal uitsluitend gericht tot sociale huurders. Eigenaars-bewoners of huurders op de privémarkt die moeite hebben met het onderhouden van hun woning, vallen uit de boot. De dienst Wonen van de stad Leuven kreeg echter ook meldingen van slecht onderhouden woningen, hygiëneproblemen, stapelwoede, verwaarlozing of vereenzaming uit deze hoek van de woon- en welzijnssector. Sommige bewoners dreigden dan ook uit hun huis gezet te worden. Om dit te vermijden sloten de stad en het Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW) in 2008 een samenwerkingsovereenkomst af. Sindsdien biedt een maatschappelijk assistent ook op de private woonmarkt woonbegeleiding aan met een bijzondere focus op eigenaars-bewoners om een uithuiszetting te vermijden.

De dienst Wonen en het CAW werken aanvullend en gaan in duo op huisbezoek. De wooncontroleurs onderzoeken de woning op technische mankementen, terwijl de woonbegeleider de bewoners oppagt en indien nodig doorverwijst naar hulpverlening of thuisdiensten. De begeleider kan ook helpen bij het inschakelen van poesthulp of firma's die de woning komen opruimen, maar ook door familie of vrienden te contacteren. Op lange termijn probeert de woonbegeleider de cliënt zelfredzaam te maken en een netwerk uit te bouwen.

OOSTENDE

Gratis rookmelders

Op twee jaar tijd hebben medewerkers van de stad Oostende bijna 4.000 woningen uitgerust met rookmelders. Dat is 10% van alle woningen in Oostende.

PROGRAMMA	Aanbieden van gratis rookmelders aan particuliere bewoners
DOELSTELLINGEN	Verbeteren van de kwaliteit en de veiligheid van het bestaande woningenbestand
ORGANISATIE	Dienst Wonen Stad Oostende
STEDENFONDS	50.000 euro/jaar
PERIODE	2003-2013
LINK	www.oostende.be/wonen

Op 29 april 2004 werd in het Vlaams Parlement het decreet voor de beveiliging van woningen door rookmelders unaniem goedgekeurd. Dit Vlaamse decreet vloeide voort uit een lokaal, meer bepaald een Oostends project. De dienst Wonen van de stad Oostende had een preventie- en sensibiliseringscampagne opgezet, gericht op het vermijden van CO-vergiftiging en brand. Alle Oostendenaars werden uitgenodigd om hun woning preventief te laten screenen door een medewerker van de dienst Wonen. Bovendien konden de inwoners tegelijkertijd gratis een rookmelder laten installeren.

De achterliggende doelstelling van deze actie was ruimer dan enkel het preventief opsporen van brandgevaar. De plaatsingsdienst kreeg immers een inzicht in de algemene kwaliteit van de woningen. Zo konden fenomenen als verkrotting of huisjesmelkerij sneller gemeld worden. De gratis rookmelders detecteren daarom meer dan brand- en verstikkingsgevaar alleen. Bovendien konden de medewerkers de Oostendenaars rechtstreeks informatie aanbieden over alle bestaande huisvestingspremies en hen begeleiden bij het aanvragen ervan.

OOSTENDE

Transitwoningen

Bewoners die geconfronteerd worden met een onbewoonbaarheidsverklaring kunnen terecht in de transitwoning, waar ze ook begeleid worden in hun zoektocht naar een nieuwe woning.

Het stadsbestuur en het OCMW bieden samen huisvesting en woonbegeleiding aan voor bewoners die te maken krijgen met een onbewoonbaarverklaring en die niet onmiddellijk een alternatief hebben. Voor deze crisisopvang stelde de dienst Wonen twee woonbegeleiders tewerk. De woonbegeleiders helpen hen in hun zoektocht naar een nieuwe en geschikte woning, maar gaandeweg kunnen ook andere problemen aangepakt worden.

In een transitwoning kunnen de getroffen mensen tot rust komen. Het gebouw, een ontwerp van de jonge architecten Jonas Beckers en Matthias Verhulst, bestaat uit zeven zelfstandige woonunits, waarvan er twee aangepast zijn voor rolstoelgebruikers. Elf kamers kunnen aan de woonunits worden toegevoegd. Dankzij de flexibele planindeling ontstaan verschillende oplossingen om zowel alleenstaanden als grote gezinnen gelijktijdig te huisvesten. Het transit huis werd ingeplant nabij een wijkbuurthuis waar dagelijks warme maaltijden geserveerd worden en allerhande activiteiten ontplooid worden.

PROGRAMMA	Uitbouwen van een vangnet voor huisvesting van kwetsbare groepen en bewoners
DOELSTELLINGEN	Waarborgen van een woning voor de meest kwetsbare doelgroepen
ORGANISATIE	Dienst Wonen Stad Oostende, Sociaal Huis, OCMW, CAW, WVI, Vlaams Bouwmeester
STEDENFONDS	50.000 euro/jaar
PERIODE	2008-2013
LINK	www.oostende.be/wonen

ROESELARE

Wacht-huursubsidies

Roeselare ontwikkelde als eerste stad in Vlaanderen een rechtstreekse huursubsidie voor mensen die wachten op een sociale woning.

- Pieter Degryse, hoofd Woondienst

PROGRAMMA	Huursubsidie voor 'wachtende' sociale huurders
DOELSTELLINGEN	Voorzien in betaalbare en kwaliteitsvolle woningen
ORGANISATIE	Woondienst Roeselare, OCMW, SHM De Mandel, SVK, CIB, IPI BIV
STEDENFONDS	189.000 euro
PERIODE	2006-2013
LINK	> woondienst

ANTWERPEN

Serviceflats en dienstencentra

Tegen 2013 voorziet het Zorgbedrijf in elke wijk van de stad een lokaal dienstencentrum.

PROGRAMMA	Investeren in aangepast en zorgericht wonen voor ouderen
DOELSTELLINGEN	Garanderen van een aangepaste woning of woon-zorgvorm voor alle ouderen
ORGANISATIE	Zorgbedrijf OCMW Antwerpen
STEDENFONDS	11.500.000 euro/jaar
PERIODE	2008-2011
LINK	www.zorgbedrijf.antwerpen.be

Het Zorgbedrijf OCMW Antwerpen investeert in aangepaste woningen waar ouderen, indien nodig, een beroep kunnen doen op zorgondersteuning. De hulp wordt gecoördineerd vanuit een nabijgelegen dienstencentrum. Op die manier kunnen ouderen zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen. De bestaande woonzorgcentra van het Zorgbedrijf worden gemoderniseerd, gereorganiseerd en verzelfstandigd. Daarnaast bouwt het Zorgbedrijf jaarlijks tweehonderd bijkomende nieuwe serviceflats. Voorbeelden zijn de nieuwbouwprojecten Iglo met 112 flats op Linkeroever, project Silsburg met 116 flats in de wijk Deurne-Zuid en project Gallifort met 193 flats in Deurne-Centrum. Het Zorgbedrijf renoveert ook systematisch verouderde serviceflats. De serviceflats liggen telkens nabij een dienstencentrum waar iedereen en in het bijzonder ouderen en personen met een beginnende zorgbehoefte terecht kunnen voor ontspanning, ontmoeting en een waaier aan ondersteunende diensten. Tegen 2013 voorziet het Zorgbedrijf in elke wijk van de stad een dergelijk lokaal dienstencentrum. De dienstencentra moeten uitgroeien tot volwaardige ontmoetings- en woonzorgcoördinatiepunten voor de hele wijk.

ROESELARE

Levenslang wonen

"Met de premie willen we een antwoord bieden op de toenemende vergrijzing en de toenemende vraag van bewoners die in hun eigen huis oud willen worden."

- Pieter Degryse, hoofd Woondienst

PROGRAMMA	Aanpassingspremie voor levenslang wonen
DOELSTELLINGEN	Waardig oud worden in de eigen woning en de vertrouwde leefomgeving
ORGANISATIE	Woondienst, verschillende centra voor thuiszorg en de ziekenfondsen
STEDENFONDS	50.000 euro/jaar
PERIODE	2010-2013
LINK	www.roeselare.be > levenslang wonen

De stad Roeselare stimuleert en subsidieert woningaanpassingen zodat inwoners zo lang mogelijk in hun eigen woning en vertrouwde omgeving kunnen blijven wonen. Eigenaars-bewoners en huurders van minstens 55 jaar oud kunnen een premie aanvragen - tot 2.900 euro per woning - om de nodige aanpassingswerkzaamheden uit te voeren. Een deskundige van een thuiszorgcentrum of het ziekenfonds komt thuis langs en maakt een technisch aanpassingsadvies op. De Woondienst ontwikkelde het nieuwe subsidiereglement in samenspraak met de seniorenaadviesraad en andere overlegorganen. Aanpassingswerkzaamheden die in aanmerking komen voor de premie zijn onder meer het verbeteren van de toegankelijkheid van de woning, de aanpassing van de badkamer of de keuken en de installatie van een traplift.

TURNHOUT

Meuletiende fase 2

Meuletiende biedt een alternatief voor het groene wonen in de rand, met alle voordelen van het wonen in de stad.

PROGRAMMA	Grond- en pandenbeleid, verkaveling Meuletiende fase 2
DOELSTELLINGEN	Voorzien in betaalbare en kwaliteitsvolle woningen, aantrekken van jonge gezinnen met kinderen naar de stad
ORGANISATIE	Stad Turnhout, Autonom Gemeentebedrijf Turnhout (AGB Turnhout)
STEDENFONDS OVERIGE FINANCIERING	861.046 euro (2008-2011) Grondverwerving door Stad Turnhout en voormalige Regie Grond- en Bouwbeleid (voorloper AGB)
PERIODE	2008-2011 (reeds vroeger wat betreft grondverwerving en planning)
LINK	www.turnhout.be/meuletiende

De kleine centrumstad Turnhout had de voorbije decennia sterk te lijden onder de stadsvlucht. Vooral jonge gezinnen met kinderen ontvluchten de stad. Om opnieuw een duurzame bevolkingsgroei tot stand te brengen, koos de stad Turnhout ervoor om bijna het integrale Stedenfondsbudget in te zetten op wonen. Op die manier geraken de middelen niet versnipperd en kan het beleid ingrijpende effecten tot stand brengen.

Om voet aan de grond te krijgen op de vastgoedmarkt koopt de stad gronden aan, die zij dan verder verkavelt en doorverkoop of doorgeeft aan de sociale huisvestingsmaatschappij. Op die manier beschikt Turnhout enerzijds over een hefboom voor kwalitatieve woningbouw, anderzijds is de stad in staat een aanzienlijk deel sociale huisvesting af te dwingen (soms wel tot 20%).

Het project Meuletiende fase 2 bijvoorbeeld, richt zich vooral op middenklasse-woningen. De stad verwierf een stuk grond, dat ze verkavelde en aan lage prijs verkocht aan particuliere zelfbouwers. De wijk met zo'n zestig woningen bestaat uit drie straten die zijn aangelegd als een autoluw woonerf. De openbare ruimte wordt met veel groen en speelmogelijkheden zo aantrekkelijk mogelijk gemaakt voor jonge gezinnen met kinderen. Meuletiende biedt zo een alternatief voor het groene wonen in de rand, met alle voordelen van het wonen in de stad. Hoewel de woonwijk tegemoetkomt aan het Vlaamse ideaal van de zelfbouwwoning, krijgt ze toch een zekere eenheid dankzij een aantal stedenbouwkundige regels die onder meer kleurgebruik en bouwhoogte vastleggen. Ook hier is 15% voorbehouden voor sociale woningen. Deze worden niet in een hoekje gedrumd, maar maken integraal deel uit van de nieuwe woonwijk.

Hoewel zulk een woningenbeleid er niet in slaagt de markt fundamenteel te corrigeren, biedt het toch een significant aanbod aan nieuwe en kwalitatieve woningen. Dankzij de aandacht voor duurzaamheid en een groene en aangename omgeving dienen de projecten als voorbeeldfunctie voor de privémarkt. Het project werd dan ook geselecteerd voor publicatie in het praktijkboek 'Publieke Ruimte 2012'.

ANTWERPEN

AG Vespa

AG Vespa zet bewust architectuur in als middel voor stadsontwikkeling.

PROGRAMMA
DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE
STEDENFONDS
OVERIGE FINANCIERING

PERIODE
LINK

Grond- en pandenbeleid
Herstellen en stimuleren van het stedelijk weefsel, aantrekken van jonge gezinnen met kinderen naar de stad
AG Vespa
3.430.900 euro/jaar
Federaal Grootstedenbeleid (4.483.300 euro/jaar)
Van 2003 tot heden
www.agvespa.be

Het Autonomo Gemeentebedrijf voor Vastgoed en Stadprojecten van de stad Antwerpen, kortweg AG Vespa, ontwikkelde een efficiënt stedelijk grond- en pandenbeleid. De vastgoedstrategie concentreert zich op woonwijken die te kampen hebben met verloedering en leegstand en waar de private sector te weinig investeringsbereidheid toont. AG Vespa koopt er leegstaande en verwaarloosde panden of restpercelen aan. De panden worden volledig gerenoveerd of gesloopt en ingevuld met nieuwbouwwoningen. Daarna verkoopt AG Vespa de nieuwe woningen aan marktconforme prijzen aan particulieren, bij voorkeur gezinnen met kinderen. De verkoopopbrengsten komen terecht in een 'rollend fonds', waarmee opnieuw geïnvesteerd wordt in het grond- en pandenbeleid. Sinds 2003 realiseerde het gemeentebedrijf op deze manier al 151 nieuwe woningen. Een 170-tal woningen zijn in voorbereiding of in uitvoering.

AG Vespa besteedt veel aandacht aan de selectie van de architecten en geeft vaak een kans aan jonge, veelbelovende architectenbureaus. Architectuur wordt bewust als middel ingezet voor stadsontwikkeling. De aanpak wordt geroemd om de positieve, katalyserende impact van de projecten. De architecturale kwaliteit verfraait het algemene straatbeeld van de woonwijken. Dat trekt nieuwe bewoners aan en leidt niet zelden tot nieuwe, private investeringen in de wijken.

RECEPTEN

38 / 224

39 / 224

RECEPTEN

TURNHOUT

Bescherming van sociale huurders

In plaats van mensen bij wanbetaling of problematisch gedrag uit hun huis te zetten, worden een aantal sociale huurders intensief begeleid. Zo wordt voorkomen dat ze op straat belanden en nog verder aflijden.

PROGRAMMA

Ondersteuning van sociale huurders (woonbegeleiding, huursubsidie, crisiswoningen)

DOELSTELLINGEN
ORGANISATIE
STEDENFONDS

Beschermen van sociaal zwakkeren in de samenleving
OCMW Turnhout

OVERIGE FINANCIERING
PERIODE
LINK

732.000 euro (2008-2013,
woonbegeleiding), 720.000 euro
(2008-2013, huurtolbagel),
270.920 euro (2008-2013,
bijdrage renovatie
doorgangswoningen)
Reguliere middelen
2003-2013
www.turnhout.be/ocmw/

Woonbeleid houdt veel meer in dan het louter voorzien in een kwantitatief en kwalitatief aanbod aan woningen. Onder meer om menswaardig wonen voor sociaal zwakkeren mogelijk te maken, gebruikt Turnhout een deel van de Stedenfondsmiddelen ter ondersteuning van een aantal initiatieven van het OCMW. Die initiatieven richten zich explicet op de zogenaamde 'onderkant' van de samenleving: mensen die zonder woning dreigen te vallen, die uit hun huis gezet worden, of die, ook al beschikken ze over een sociale woning, nog steeds niet in staat zijn om de eindjes aan elkaar te knopen of op een behoorlijke en zelfstandige manier te leven.

Zo geeft het OCMW een aantal sociale huurders bijkomende huursubsidies bovenop de bestaande Vlaamse subsidies. Niet alle problemen zijn echter te herleiden tot geldproblemen. Daarom gaat de hulp gaan verder dan geld schieten. Terwijl de sociale huisvestingsmaatschappijen vroeger tegenover hun cliënten de rol van 'huisbaas' opnamen, hebben het OCMW en de sociale huisvestingsmaatschappijen een dienst Woonbegeleiding opgericht. In plaats van mensen bij wanbetaling of problematisch gedrag uit hun huis te zetten, worden een aantal sociale huurders intensief begeleid. Zo wordt voorkomen dat ze op straat belanden en nog verder aflijden.

Voor wie toch op straat belandt, heeft het OCMW een drietal van zijn woningen gerenoveerd en in gebruik genomen als doorgangs- of crisiswoningen. In plaats van ze zoals vroeger permanent te verhuren, zijn ze nu bestemd als tijdelijke huisvesting voor mensen die dreigen dakloos te worden.

Wonen

Wijken

Mensen

Werken

Participatie

Besturen

LEUVEN

Starterswoningen

“Vooral jongeren die hier opgegroeid of afgestudeerd zijn, vormen onze doelgroep. We willen hen stimuleren om in Leuven te blijven tot ze voldoende kapitaalkrachtig zijn om zich een definitieve woonst in de stad aan te schaffen.”

- Veronique Henderix, coördinator projecten AGSL

PROGRAMMA

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE

STEDENFONDS

OVERIGE FINANCIERING

PERIODE

LINK

Voorzien in huurwoningen voor starters

Stimuleren van een aantrekkelijke en betaalbare woonstad voor jonge gezinnen, de stadsvlucht remmen
AGSL, SHM Dijleldal, VMSW
30.000 euro/jaar
AGSL
2008-2013
www.leuven.be/leven/stadsvernieuwing/klein-rijssel

De stad Leuven heeft de ambitie om als eerste in Vlaanderen ‘starterswoningen’ te bouwen voor jonge gezinnen die op zoek zijn naar een woning in afwachting dat ze in het Leuvense een definitieve woonst vinden. Deze doelgroep van starters heeft een inkomen dat te hoog is om in aanmerking te komen voor de huur van een sociale huurwoning. Om de starterswoningen te kunnen realiseren, kocht de stad Leuven een aantal gronden van de NMBS aan. Er zullen tweeëntwintig huurwoningen gerealiseerd worden door de sociale huisvestingsmaatschappij Dijleldal in opdracht van het Autonomo Gemeentebedrijf Leuven (AGSL). Voor de projectontwikkeling van de site is er een samenwerking tussen AGSL, Dijleldal en de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW). Ook binnen het multifunctionele project De Latten in de Vaartkom zullen AGSL en SHM Dijleldal vanaf 2012 twaalf starterswoningen realiseren.

Aan het huren van een starterswoning zijn enkele voorwaarden verbonden. De jonge bewoners kunnen de starterswoningen voor maximaal drie jaar huren. De woningen zijn bovendien voorbehouden voor huurders die zich voor het eerst domiciliëren buiten de ouderlijke woning. Ten slotte is er een maximaal inkomen van de huurders vastgelegd.

Een interessante denkpiste die de stad momenteel onderzoekt is of er een doorstroming gestimuleerd kan worden van de ‘starterswoningen’ naar de ‘stadswoningen’. Zo wil de stad vermijden dat wanneer de huurtijd van drie jaar verstrekken is, jonge gezinnen alsnog hun toevlucht moeten zoeken buiten de stad. Daarom overweegt de stad of niet een deel van de huurinkomsten van de starterswoningen zou kunnen gebruikt worden om een soort ‘spaarpotje’ aan te leggen. Dit bedrag zou bijvoorbeeld in vermindering kunnen gebracht worden wanneer het jonge gezin zou overgaan tot de aankoop van een stadswoning.

TURNHOUT

Innovatiepark Wonen-Zorg

De stad grijpt de geplande vernieuwing van haar stationsomgeving aan om er een innovatiepool uit te bouwen gericht op welzijn en zorg.

PROGRAMMA	Innovatiepark voor wonen en zorg
DOELSTELLINGEN	Ontwikkelen van nieuwe modellen voor wonen voor ouderen, innovatieve economische ontwikkeling van de stationsomgeving
ORGANISATIE	Stad Turnhout, Janssen Pharmaceutica, K.H. Kempen
STEDENFONDS	Aanvraag volgt
OVERIGE FINANCIERING	Reguliere middelen, K.H. Kempen Europees middelen, private financiering
PERIODE	2012-2018
LINK	www.turnhout.be/bouwenenwonen/projecten/innovatiepool Turnhout

Het fenomeen van de vergrijzing stelt ongerekende uitdagingen op het vlak van huisvesting en zorg voor ouderen. Ouderen willen langer thuis of in comfortabele omstandigheden wonen. Nieuwe processen, producten en modellen van wonen dringen zich op. De stad Turnhout grijpt de geplande vernieuwing van haar stationsomgeving aan om er een innovatiepool uit te bouwen gericht op welzijn en zorg. Bedoeling is om op een goed toegankelijke locatie een 'real life testomgeving' te realiseren voor praktijkgericht onderzoek in een semigecontroleerde omgeving. Het Innovatiepark Wonen-Zorg is een proeftuin met hoge toegevoegde waarde, uniek in Vlaanderen.

Om dit ambitieuze project te realiseren, gaat Turnhout partnerships aan met onder meer de Katholieke Hogeschool Kempen en Janssen Pharmaceutica. Proefprojecten zullen een plaats vinden op de sites van de verouderde bedrijventerreinen aan de achterzijde van het station. De keuze om het 'living lab' in te planten in de stationsomgeving, past in de ambitie om de stationsomgeving uit te bouwen tot een nieuwe centrale plek die gericht is op wonen en werken en als nieuwe innovatiepool een economische stimulans moet geven aan de stad.

LEUVEN

Ruimte voor woonwagenbewoners

"De wil om naar school te gaan is er zeker bij de kinderen van de woonwagenbewoners. Maar de moeilijkheid is vooral om ze naar school te laten blijven gaan."

– Lissa Lagiewka, projectleider Integratiedienst

PROGRAMMA	Begeleiding van woonwagenbewoners
DOELSTELLINGEN	Bouwen van bruggen tussen het leven op het woonwagenterrein en de samenleving
ORGANISATIE	Integratiedienst stad Leuven, OCMW, Arktos Vlaams-Brabant, RISO Vlaams-Brabant
STEDENFONDS	18.170 euro (2009)
OVERIGE FINANCIERING	Jeugdbeleid en Onderwijsbeleid
PERIODE	Stad Leuven
LINK	2000-2013 www.leuven.be/leven/integratie

Rondtrekkende woonwagenbewoners en zigeuners kampen vaak met een tekort aan legale verblijfplaatsen. Ook op maatschappelijk vlak verloopt de integratie van woonwagenbewoners zeer moeizaam. Leuven telde in 2000 ongeveer 120 woonwagenbewoners. Voor hen bouwde de stad Leuven een nieuw woonwagenterrein in Kessel-Lo, goed voor 26 volwaardig uitgeruste standplaatsen. Dankzij het Stedenfonds kon een projectmedewerker aangesteld worden die het terrein beheert. Deze organiseert ook bewonersvergaderingen rond specifieke thema's zoals financiën, huisvuilophaling of tewerkstelling.

De Integratiedienst van de stad Leuven stelde daarnaast een tweede projectmedewerker aan met Stedenfondsmiddelen. Zij begeleidt de woonwagenbewoners op het vlak van tewerkstelling, gezondheidszorg, huisvesting, onderwijs en welzijn. Regelmatig worden er evenementen in de buurt opgezet, zoals een gezamenlijke opruimactie of een zomerfeest, om de woonwagenbewoners met de andere buurtbewoners in contact te brengen. Vooral de toeleiding naar onderwijs van de woonwagenkinderen vormt een knelpunt. Van de 45 schoolplichtige kinderen gingen slechts een tiental kinderen regelmatig naar school. Hun ouders werden begeleid op het vlak van opvoedingsondersteuning.

WIJKEN

Gezin vraagt luwte om te landen. Over

door Hugo Lauwers

Sinds de *vélos libres* (vélib's) in Parijs de stoutste verwachtingen overtroffen, bezwijken ook andere Europese steden met enige envergure voor de charme van het vehikel. Brussel en Antwerpen volgden de trend. Stadsfietsen komen nooit alleen. Ze markeren meestal een kentering in de beleving en aanwending van de publieke ruimte. En nu ze ook levensreddend blijken te zijn – minder obesitas, broekasplassen en hartziekten – kan hun reputatie niet meer stuk.

Toen het internationale weekblad *Monocle* in mei 2010 zijn jaarlijkse 'top 25 most liveable cities index' bekendmaakte, prijkt tot niemands verwondering drie fietssteden in de top 3. De niet al te wetenschappelijke ranking honoreert steden die een algemene sfeer van *life quality* tentoonspreiden en een opvallende vooruitgang boeken in hun algemene inrichting en aanpak. Kopenhagen (2de) en Zürich (3de) staan al langer geboekstaafd als *bike city*. München (1ste) dingt sedert enkele jaren in Duitsland naar de koppositie. Stadsfietsen hebben een belangrijke gebruikswaarde, zo blijkt. Maar hun symbolische waarde is nog groter. Ze belichamen het ganse repertoire aan nieuwe vervoersmodi dat hen vergezelt: betere fietspaden, fietsboulevards, P&R's, beveiligde fietsparkings, *cargobikes*, sneltrams, elektrische distributiewagentjes, autodeelbedrijven, enzovoort. Door hun opvallende verschijning symboliseren ze vooral de nieuwstedelijke *lifestyle* die daarbij hoort. Want de nieuwe vervoersmodi introduceren een gans ander gedragsrepertoire van verplaatsingswijzen, van winkelen, uitgaan en kleden. Hogeropgeleide twintigers en dertigers fietsen nu zelfbewust rond met een draagtas over hun schouder. Niet zolang geleden deden ze dat nog per Volkswagen Golf of Berlingo Break, een slechte

gewoonte die ze doorgaven aan de minder gegoede middenklasse en allochtonen. De *urban bike* werd snel meer dan een fiets. De fiets-met-chip symboliseert de hoogtechnologische Ecostad. Hij resoneert hetzelfde *think-different*-credo als de *smartphone* of iPod. De reden waarom hij ook hoog scoort in *liveable city* indexen.

In Brussel maakt circa 3 tot 4 procent zijn woon-werkverplaatsingen per fiets, in Gent 15 procent. Niet genoeg om de *city rankings* te halen, maar de achtervolging op Kopenhagen (36%) en Amsterdam (36%) is ingezet. Hasselt zette als eerste Vlaamse stad gratis openbaar stadsvervoer in op zaterdag. Roeselare vult met huis-aan-huisbusjes de hiatten in het binnenstedelijk vervoersnet op. Bejaarden, jongeren, ziekenhuispatiënten... de gebruikers van 'De Link' zijn divers, de gebruiksredenen gevarieerd: slechte benen, rijangst, geen rijbewijs, beschonken. Wat begon als dorpsexperiment in Oekene, groeide uit tot een geïndividualiseerd vervoerssysteem tot ver daarbuiten.

VERNIEUWDE LEZING VAN DE PUBLIEKE RUIMTE

Voorjaar 2011 stegen er uit de tuin onder ons pret- en plongeluiden op. Van bij de onderburen klom de vrolijke stemming langs de klimplanten en bamboestengels naar boven, waar ze op ons terras tussen de hoge fabrieksmuren weerkaatst. De oude muren van Verrerie J.B. Gaasch in Antwerpen-Noord werden zes jaar geleden opengewerkt tot lichtrijke lofts en appartementen. De site beslaat een volledig bouwblok en illustreert een intussen typisch Antwerpse procedé: de herinrichting van integrale, dichtgegroeide bouwblokken tot open woonerven. Sommige kavaljes worden gesloopt, andere gerenoveerd. De jongste jaren maakt de methodiek in de 19de-eeuwse gordel opgang.¹

NOTEN

¹ K. Apostel, D. Janssens, F. Pittillon (red.), Bouwblokkenweefsel in Antwerpen, theorie en praktijk, Atesis Hogeschool Antwerpen, Stad Antwerpen, UPA, Antwerpen, 2008.

In ons woonerf Sint-Jan is alles nog jong. Aanplantingen. Bewoners. Kinderen. En toch verhuizen sommige bewoners alweer. Een gezin met een kind en één op komst verlaat zijn loft. Gemis aan broodnodige loop- en speelruimte. Een voorzien binnenpleintje, vlak aan de voordeur, laat op zich wachten. Talmende eigenaars, slepende procedures, de bouwbllokrenovatie neemt tijd. De overburen verhuizen. De bestemming: een eengezinswoning-met-tuin in de rand, het halflandelijke buitendistrict Wilrijk. Beide vertegenwoordigen een generatie die tot de jaren 1990 door de steden enthousiast onthaald werd: *young urban professionals*, kinderloos, hoger opgeleid en gebrand op stedelijk entertainment en hogere banen. Deze yuppies zouden de leeglopende binnenstad herbevolken. De bestuurlijke focus lag op het stadscentrum, jongeren bewonen de UITstad als een kamer. Maar wat de steden niet incalculeerden, is dat behoeften veranderen. Met de kinderen kwam de behoefte aan besloten, private rust. Nestruijntje. Ouders leggen graag een schutkring om de kinderen heen, een gordel van routines en ‘mensen zoals wij’ die de lunatische wereld op afstand houden. Jonge ouders koesteren, in de woorden van Charles Landry, een doordeweeks, weinig opdringerig verlangen naar eenvoudige dingen, “living their lives as citizens”.² Een rustige stoep, een pleintje, plekken waar ze de kindjes kunnen laten rondhollen, bloemetje kopen, niks doen.

Het Stedenfonds verlegde het afgelopen decennium de aandacht naar deze vergeten woonbehoefte in de schaduw van de *city*. Het verruimde de blik van beleidsmakers en planologen met nieuwe financiële criteria en kwaliteitsnormen. Stedenbouwkundigen werden uitgedaagd om de stedelijke ruimte te herlezen en op het meer complexe behoeftenpatroon van de *young urban professional parents* (*yupps*) af te stemmen: de stedelijke *thrill and adventure* én kindgerichte luwte.

Het leverde een repertoire aan nieuwe werkmodellen, procedés en instrumenten op. Het ‘bouwbllokken’-procedé bijvoorbeeld (zie hoger); het binnenpleintje van woonerf Sint-Jan, op een steenworp van het centrum, zou de gewenste beschutting hebben geboden. Het woonerf telt alle kenmerken van een semipublieke ruimte. Het wordt beperkt toegankelijk (open tijdens de daguren) maar toch halfgesloten en privaat – zeg maar een semiprivate uitbreiding van de woning. Een sluis tussen binnen en buiten die de stedelijke heisa op afstand houdt. De semipublieke ruimte maakt school in Vlaanderen. De semibesloten veiligheid komt tegemoet aan het ouderlijk verlangen, zowel als aan de verzuchting van bejaarden, die andere meereisende groep.

DE STEDELIJKE WOONMODUS VERLEERD

Eenzelfde maar grootschaliger voorbeeld is Parktuin Schelfhout in Aalst. De voormalige landschapstuin in de dichtbebouwde Watertorenwijk lag vroeger verscholen achter private hoge muren. Sinds hij in 2008 ontsloten werd voor de omwonenden, delen spelende kinderen en wijkbewoners het park met ouderlingen uit de aangrenzende serviceflats. Collectieve gebruiksparkjes kampen in Vlaanderen nogal eens met onverzoenlijke gebruikersgroepen: bejaarden die rust en veiligheid verlangen, kinderen die hun hyperkinetische en avonturendrang niet beheersen. Hondenliefhebbers op zoek naar vrije loopruimte voor Blackie. Een collectieve gebruiksruimte vecht met onze muurtjes- en hekjescultuur en de zucht naar private afgrenzing. Op vakantie slaan we vertederd de dorpsche samenscholingen van autochtonen gade, maar thuis krijgen we het met moeite zelf toegepast. Wij hebben een gat in ons geheugen: onze (groot)ouders die 30 of 55 jaar geleden de stad verlieten, lieten ook hun collectieve gewoonten en gebruiken

NOTEN

² C. Landry, *The creative city*, Earthscan Publications, Londen, 2004.

achter. De transitie van een stedelijke woonsetting naar het geprivatiseerde huisje-tuintjepatroon in de suburbane rand maakte ze overbodig. De gereedschapskist werd niet meer doorgegeven: hoe kinderen grootbrengen in de stad? Hoe de kids buiten laten zonder tuin? Hoe winkelen met werk combineren – met vier volle boodschappentassen door de avondspits? Wij twintigers, dertigers en zelfs vijftigers kennen nog enkel het voorstad-*format*: het gezinsleven met inrijpoort, oprit, voortuin, garage, veranda, achtertuinen en overal ‘mensen zoals wij’, een wijk vol. Het zit als een *Youtube-filmpje* in ons hoofd. Het lijkt ons in een verkavelingswijk dan ook allemaal eenvoudiger. Reden waarom we bij de eerste kinderproblemen snel capituleren en terugkeren naar het oude, vertrouwde *zero-frictie*-model dat we kennen uit onze jeugd. Het gemak of ongemak met onze stedelijke woonomgeving hangt met andere woorden nauw samen met onze vroegkinderlijke habitat.³

VEILIGE TENTAKELS IN DE BUURT

De veilige woonshelp houdt niet noodzakelijk op aan de voordeur. Het procedé van de semipublieke ruimte die aansluit bij de woning, geeft de woning als het ware een extensie. De laatste jaren groeien er concepten om die schutzone nog verder te laten uitlopen. Kindlint in Oostende geeft de woning als het ware tentakels in de omtrek. Het verbindt de woonstraat met formele en informele ‘speeleilandjes’: de school, het speelplein, het jeugdheim, de bushalte. De trajecten worden straat per straat ‘bespeelbaar’ ingericht. Het resultaat is dat kinderen zich zelfstandiger naar de habituele plaatsen begeven en een volwaardige plaats in het verkeer verwerven. Hun actieradius wordt groter, de surveillelast van de moeder of oppas kleiner. Een masterplan vormt de leidraad.

Handleiding Speelweefsel in Gent vormt de leidraad van een vergelijkbaar straten net. Het verbindt speelbossen, jongerencafés en sportinfrastructuren. De handleiding dient als beoordelingsbasis voor nieuwe ruimtelijke plannen. Projectontwikkelaars, verkavelaars en ontwerpers ontvangen richtlijnen en ‘inspiratiebeelden’. Het Prikkelpad in Kortrijk begon bescheiden. Het verbond alle stukjes groen in de sterk verstedelijkte deelgemeente Marke, uitgerust met zintuigprikkelende rustpunten. Het pad kwam participatief tot stand en is te downloaden via *smartphone*, MP3-speler of GPS. Het maakt nu deel uit van het knooppuntensysteem van de Leiestreek. Het succes deed het concept verruimen tot een stedelijk netwerk waarin ook oude, informele wegeltjes in ere hersteld worden. Een maaswerk van intieme paadjes en doorgangen vormt nu een stad in de stad, enkel gekend bij inwoner. Het vormt het frame voor een Speelweefsel.⁴ Het Beleidsplan Speelruimte van de Stad Brugge richt zich op de creatie van stedelijke speelplekken. Brugge had een achterstand in te halen. Het plan voorzag tussen 2007 en 2013 in 175 acties, niet te verwarren met stereotiepe opvullinkjes van verloren gronden. Het gaat om een fundamentele herdenking van de stedelijke ruimte vanuit niet-volvassen standpunt.

NIEUWE STEDELINGEN

Een nieuwe generatie tracht zich het oude vocabularium van gezin vormen en opvoeden in de stad weer eigen te maken. Een aanzienlijk aantal studenten blijft intussen weer in de stad wonen, ook nadat ze getrouwdd zijn en kinderen hebben – zie het zogenaamde cohortonderzoek.⁵ In marketingtermen kan men spreken van een *early majority*, een segment dat zich sneller dan het doorsnee gezin op onbekend terrein waagt. Niet meer vergelijkbaar met de *urban pioniers* van de *eighties* en *nineties*.

NOTEN

² Zie ondermeer R. Boomkens, *De Nieuwe Wanorde. Globalisering en het einde van de maakbare samenleving*. Van Gennep, Amsterdam, 2006 en P. Sloterdijk, *Sferen. I. Bellen. II. Globes* (vert.), Uitgeverij Boom, Amsterdam, 2003 (1998).

⁴ Outsiders kennen in de regel enkel het hoger netwerk van verkeersaders en ze vereenzelvigen het met de woonstad. Het bestaan van een intieme stad in de stad ongaat hen. Reden waarom steden hun negatief imago zo moeilijk afgeworpen krijgen.

⁵ Vele stadsgezinnen komen niet naar de stad als gezin, maar ontstaan pas nadat de partners zich los van elkaar in de stad vestigd hebben als student. Bij klassiek demografisch onderzoek blijft deze groep onder de radar, want het focust enkel op in- en uitkomende bewegingen van bestaande gezinnen. Cohortonderzoek concentreert zich op studentengeneraties over lange termijn. Studenten die gezinnen vormen, blijven in grote getallen in de stad te blijven. De instroom van nieuwe, jonge gezinnen is groter dan werd gedacht, maar vindt dus plaats in een prefamiliale fase.

die we *innovators* en *early adopters* kunnen noemen, een groep die de onbestemde, onontgonnen (onburgerlijke) gebieden uitkoos om haar artistieke of ideologische dromen waar te maken. Zij kickten op de goedkope fabrieks- en atelierruimten in de gemarginaliseerde achterwijken. Jonge stadsgezinnen van nu delen nog altijd dat ondernemende, wat onorthodoxe profiel, maar koesteren vooral de praktische droom om hun gezinsleven beter te organiseren en dichter bij het werk, de winkels en het vrijetijdsaanbod te wonen⁶. De basale behoefte aan een veilige gezinsschulp is primordiaal, direct gevolgd door de meer wereldse behoefte aan stedelijke ambiance die de saaie eenzijdigheid van de huiselijke cocon op tijd en stond helpt doorbreken door ze te wisselen voor de arena van de reële wereld, ook met de kinderen. De opvoeding mag een beetje schuren. De *yupp*-klasse is daarin ondernemender dan de rest van haar generatie; ze wil het stedelijk leven in gezinsverband weer in de vingers krijgen. Stadssocioloog Arnold Reijndorp doopte hen daarom tot ‘Nieuwe Stedelingen’, die door hun open, ontvankelijke houding een nieuwe gereedschapskist aanmaken van steedse woon- en gezinspraktijken.⁷ Als ze slagen, brengen ze voor het eerst weer echte, doordesemde ‘stadskinderen’ voort die de zachte anarchie en diversiteit van de metropool prefereren boven de artificiële rust van de suburbane rand.⁸ Zij wennen al opgroeidend aan de exotiek van de winkelstraat, de verrassende charme van onwijze locaties, plaatsen waar de regie even hapert en de conventionele omgang lichtjes stokt. Het stimulerende verschil. Reijndorp noemt ze dan ook wel ‘Stoere Gezinnen’ die bezig zijn het oude, suburbane woonmodel af te schudden en een nieuwe stedelijke identiteit te construeren: die van *family (wo)man* en stadsmens tegelijk.

DE FRAGIELE COHABITATIE IN CONTACTZONES

Stedenbouwkundigen weten de laatste jaren in de stedelijke ruimte nieuwe configuraties te scheppen die het gezins- en stadsleven weer evenwichtig helpen verweven. Park Spoor Noord in Antwerpen illustreert dit. Het voormalige spoorwegemplacement van 7 ha in de dense volkswoonwijk Antwerpen-Noord fungeert sinds 2008 als buurtpark. Maar ook bij buitenstaanders is het in trek. Dingesmensen uit Antwerpen-Zuid, Kapellen of Brasschaat mengen er zich onder de talrijke bewoners uit de wijk zelf, met de gerenoveerde herstellodoos annex zomerbar en waterpartijen als middelpunt. Kleuters uit Schoten wisselen er gilletjes en emmertjes uit met leeftijdsgenootjes uit Kroatië. Tussen de ijsjes, drankjes en waterspetters ontdekt een halfnaakte vader de tenen van een hoofdbedekte moeder. Dat is wat jonge stadsgezinnen aantrek: het onverwacht voorval, de gedeelde emotie, het leven in het kruisveld van ontmoetingen en ervaringen. Het contact met andere werelden zonder de band met de *peergroup* te verliezen – de eigen ‘stam’ in de woorden van Manuel de Solà-Morales. Vergelijk het met de onverschrokken rennetjes van een peuter in de richting van een punt x, zich vergewissend of mama of papa nog in de buurt is. Nooit benauwend want altijd een weg terug. ‘Verkenners’ bepalen zelf tot waar en hoe intens. In Park Spoor Noord speelt zich een merkwaardig ritueel af: bezoekersgroepen verdelen onderling de ruimte. Niet formeel of agressief, maar onnadenkend. Cultuurgeografisch een proces van aftasting en afgrenzing. Sociaal-geograaf Goheen: “Stedelingen creëren betekenisvolle publieke ruimte door hun attitudes uit te drukken, de ruimte te claimen en ze te gebruiken

NOTEN

⁶ In Stadswijk (Reijndorp 2004) tekent Reijndorp aan de hand van uiteenlopende kwantitatieve en kwalitatieve Nederlandse onderzoeken gedetailleerde profielen van de huidige en vroegere Nieuwe Stedelingen in Nederland. Er is geen reden om aan te nemen dat deze zouden verschillen van de profielen in Vlaanderen.

⁷ A. Reijndorp, in: L. Karsten, A. Reijndorp, J. van der Zwaard, Smaak voor de stad. Een studie naar de stedelijke woonvoorkeur van gezinnen, Ministerie van VROM, Amsterdam, 2006.

⁸ Zie de omvangrijke Angelsaksische literatuur over stedelijke heterogeniteit als factor van sociale openheid, ondermeer M.J. Thompson, (ed.), *Fleeing the City. Studies in the Culture and Politics of Antiurbanism*, Palgrave MacMillan, New York, 2009.

voor hun eigen doelen.”⁹ Het is voorbewust, niet-militant groeps gedrag. Er groeiden informele ‘afspraken’ die goed zichtbaar zijn: autochtone bezoekers bezetten de zomerbar met relaxstoeltjes en parasols, allochtonen de omliggende grasvelden en heuveltjes waar ze zich mengen onder autochtonen. Ook het water en de omgeving zijn gemeenschappelijk. Het is de meest intense contactzone, de ‘stammen’ mengen er zich onherroepelijk door elkaar. De kinderen vegen er hun voeten aan de ongeschreven codes en maken de afbakening erg onstrikt. Zij overschrijden de grenzen heen en weer, achterna gezeten door hun ouders. Dat maakt voor volwassenen de kans op informele contacten en gedeelde emoties erg groot, *thanks to the children*. Precies wat Nieuwe Stedelingen zoeken.

Laten we in alle kindergeweld niet vergeten dat ook ouderlingen met regelmaat in Park Spoor Noord verschijnen. Gezeten in een vouwstoeltje, in de luwte van het woelige centrum. Schuifelend aan de arm van een begeleid(st)er, gevolgd door een petieterige uitlaathond. De effen paden nodigen ertoe uit. Het is andermaal illustratief voor de mate waarin het verwachtingspatroon van ouderlingen dat van jonge gezinnen benadert: een plantsoen met hoog tuingehalte dat in al zijn openheid veilige afscheiding biedt.

Een andere plaats die stads- en gezinsleven evenwichtig vermengt, is Sportpark De Schorre in Oostende. Een verzameling sportveldjes, voornamelijk voor voetbal, werd uitgebreid tot een gevarieerd sport- en recreatiepark met uitgekiende aanleg. De uiteenlopende gebruikers- en bezoekersgroepen vloeien er op ongedwongen wijze door elkaar. Het ruimtelijk arrangement werkt die melange in de hand. Het nieuwe park gelijkt in dat opzicht op Park Spoor Noord

NOTEN

⁹ Coheen, 1998, gecit. in: A. Reijndorp, op. cit. p. 41.

¹⁰ R. Soenen, *Het kleine ontmoeten. Over het sociale karakter van de stad*, Garant, Antwerpen, 2006.

¹¹ Zie ondermeer B. Blondé, “En probleemstad? Spanningsvelden tussen burgerlijke waarden en sociale realiteiten”, in: Antwerpen. Biografie van een stad, Meulenhoff/Manteau, Antwerpen, 2010, p. 277-307.

building binnen lokale overheden begon te lonen, ook in kleinere stadjes.¹² Niet enkel de Grote Markt in Sint-Niklaas en Natuurpark Beneden Dijlevallei in Mechelen kwamen onder strakke regie van stedelijke plandiensten tot stand. Ook het Dorpsplein van Nieuwerkerken (Aalst), het Vredesplein in Aalst of de kerkomgeving van Runkst (Hasselt) verraden het betere ontwerp en planwerk. Ze appelleren evenzeer aan de anders- uithuizigheid van de nieuwe stedeling: de gewoonte om niet meer in de straat of de buurt (buurtcafé) de vrije uren door te brengen, maar op een verscheidenheid van plaatsen. De race van afspraak naar afspraak: kinderfeestje, squashclub, museum, grootmoe, McDonald's, BBQ... Met de gsm in aanslag: "14 uur met de kds in PSN?". De stad als archipel van 'eilanden': de 'archipelisering'.¹³ Voor lokale besturen is het kwestie van voldoende 'landingsplaatsen' te creëren, plaatsen waar de beslotenheid van het gezin kan geruimd worden voor de stedelijke ambiance in semipublieke beslotenheid.

De dorpspleinen van Aalst en Hasselt beantwoorden aan die verzuching. Ze gedragen zich als open veranda's die naadloos overgaan in veilige speel- en hinkelplaatsen. Gezinnen stallen er hun fiets-met-kinderkar, delen een gedekte tafel met de vrienden en slaan de kinderen gade op het plein. De stedelijke spirit is onmiskenbaar, iets wat door een inwoner van Nieuwerkerken wordt opgemerkt (op zijn website): "Nieuwerkerken is geen boerendorp meer maar een echte voorstad van Aalst."

Niet vergeten dat vele autochtonen en vooral allochtone burgers hun vrije uren nog vaak wel in de woonomgeving slijten. Ze bewonen het buurtplein al pratend, rokend of bellen als een living. Het Sint-Jansplein in Antwerpen-Noord vervult die functie van openluchtliving met verve.¹⁴ Het put zijn succes eveneens uit de moeiteuze vermenging van ongerijmde publieken. 'Thuiszitters'

kruisen er dagelijks Nieuwe Stedelingen. *Yups* claimen er de ruimte, net als Portugezen of Ghanezen. Het schept een contactzone tussen vele, diverse groepen, zonder noemenswaardige wrijving of conflict.

DE ONZEKERE TOEKOMST VAN HET GEÍNTEGREERDE STADSPROJECT

Stadsprojecten introduceerden een nieuwe stedenbouwkundige taal en sensitiviteit in Vlaanderen. Architectuur die zich empathisch naar buiten keert en verbindt met de omgeving. Het Gentse stadmuseum STAM vervlecht zich innig met de weidse Bijloke-cultuursite die al jaren een schemerig spookbos vormde. De mengelmoes van studenten, muzikanten, docenten, kunstenaars, cultuurtoeristen en bewoners vullen nu dagelijks de tuinachtige ruimte met een milde ambiance, zonder toeristische koorts. Het schept een semipublieke beslotenheid die zowel stedelijk als beschut aanvoelt. Het is wat Richard Florida "de kwaliteit van een plek" noemt en wat ook de begeerde *creative class* naar de stad trekt. *Creative professionals* kijken nu net zo hard naar fietsfaciliteiten, waterkanten en attractieve plaatsen als naar fiscale druk of woningprijzen. Het *frame* van harde, traditionele omgevingsfactoren volstaat voor hen niet langer. Florida: "Een mooie omgeving is in de (kennis)economie van nu geen frivolutie maar een kritische succesfactor."¹⁵ Reden waarom zachte omgevingsfactoren nu ook hoog scoren in meer economisch georiënteerde *city rankings* als *The Economist's World's most liveable cities index*. Deze waardeert een woonvriendelijke stadsinrichting en atmosfeer bijna even hoog als economische stabiliteit, fiscale druk of vastgoedprijzen. Goed dat de Stadsmonitor van de Vlaamse overheid het hele spectrum van harde als zachte omgevingsindicatoren bestrijkt.¹⁶

NOTEN

¹² Zie de stimulerende rol van de 'conceptsubsidie' in A. Loeckx, *Stadsvernieuwingss projecten in Vlaanderen: Ontwerp en onderzoek en capaciteit building*, SUN, Amsterdam, 2009.

¹³ Zie ondermeer M. Hager, in M Hager, A. Reijndorp, *Op zoek naar nieuw publiek domein. Analyse en strategie*, NAI Uitgevers, Rotterdam, 2001.

¹⁴ Volgens Reijndorp is het moeilijk te voorstellen welke functie een publieke ruimte zal vervullen, en of ze überhaupt wel een functie zal vervullen. Het multifunctionele succes van het Sint-Jansplein (Antwerpen) heeft ondermeer te maken met de school (1,20 ha). Vergelijk met andere centrale pleinen als Trafalgar Square in Londen (0,90 ha) of San Marco in Venetië (1,35 ha). Het laat vele gebruiken tegelijk toe zonder conflict te genereren. De leegte, door de sobere inrichting, voegt een zeker strandgevoel toe (de combinatie van verre kinderstemmen met zon. De golfslag ontbreekt.)

¹⁵ R. Florida, *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*, Basic Books, New York, 2002.

¹⁶ Op fiscale druk na. De omgevingsfactoren van Florida zijn in de 190 meetindicatoren nogenoeg allemaal terug te vinden.

Het STAM kwam net als andere 'betere' stadsprojecten vaak tot stand dankzij de toevallige verstandhouding van een kleine groep ambtenaren en bestuurders die de verkokerde bestuurscultuur achterwege lieten om een netelig stadsvraagstuk in een breder (sectoroverschrijdend) perspectief te bekijken en coöperatief te lijf te gaan. Ze liepen daarmee vooruit op een toestand die vele openbare besturen nog kenmerkt: de strak-verticale geleding in sectorale en categoriale silo's die elk geïntegreerd denken en handelen in de weg staat. "We moeten zowel horizontaal als verticaal denken", bezweert Landry.¹⁷ Deze oplossingsgerichte projectmodus is nog onvoldoende strategisch en structureel verankerd in Vlaanderen. Komende stadsprojecten zullen die insufficiëntie ongetwijfeld zwaar op de proef stellen. Een grondige bestuurlijke reorganisatie dringt zich op, wil men de jonge dynamiek bestendigen.

PROPERZUCHT, RANDJE INTOLERANT

Publieke ruimte gaat hand in hand met reiniging en onderhoud. De properzucht nam de laatste jaren merkelijk toe. Lokale besturen voerden hun inspanningen onder publieke druk op. Dagelijkse veegbeurten, maaibeurten, reparatie van straatmeubelen en vervanging. Die burgerlijke drang is van alle tijden, een buffer tegen de versjetering en verwording van de burger-chic. Middenklasse bekijkt het openbaar domein steeds meer als uitbreiding van de woonkamer: je wil geen hondenpoep in de living! De opkomende allochtone middenklasse volgt de trend: de winkelwijk Handelstraat-Korte Zavelstraat in de Seefhoek in Antwerpen ageerde in augustus 2011 heftig tegen opzichtige drugdealers en overlast. Ze meet zich dezelfde normen aan als de 'Hardwerkende Vlaming'.¹⁸ Een ruimetoe-eigening die

al eeuwen geleden te noteren viel.¹⁹ Vraag is hoelang lokale overheden die zindelijkheidsdrift nog kunnen tegemoet treden zonder ze te verwarren met intolerantie. Stadsreinigers vegen met de peulen en drankblikken steeds meer bankslapers, *chillende* jongeren en *havenots* van de straat. 'Vuil' breidt zich uit naar deviant gedrag, ook niet nieuw maar nu weer toegenomen. Het valt te vrezen dat de properzucht vanaf een zeker punt de stedelijke gastvrijheid uitholt, toch een hoeksteen van stadsontwikkeling. Landry: "Het moet geen grote stad zijn, maar ze moet kosmopolitisch zijn – een plaats waar iedereen een *peer group* kan vinden om zich comfortabel te voelen en andere groepen kan vinden om zich door te laten stimuleren."²⁰

TIJDELIJKE INVULLING: VOORSCHOT OP WAT (OOIT) KOMEN GAAT

Nog een andere vorm van burgerlijke toe-eigening: de tijdelijke ingebruikname van leegstaande sites. De stad stelde in afwachting van de ontwikkeling van een woonwijk een voormalig fabrieksterrein in de Rabotwijk ter beschikking van de wijkbevolking. Ontwikkelingsprojecten nemen nogal eens tijd. Bestekken, vergunningen, subsidieaanvragen, leningen (die gestaakt worden of verdaagd: financiële crisis, enzovoort). De wijkbevolking herschijp de terbeschikkinggestelde betonvloer van 1,5 hectare in de Gasmetersite in een dagelijkse trefplaats met 160 volkstuintjes, kinderboerderij en een voetbalveldje. De behoefte aan stedelijke gebruiksruimte is groot, de toekomst van ongebruikte gronden vaak onzeker. De Nederlandse Rijkswaterstaat lanceerde er samen met partners de campagne 'Tijdelijk anders bestemmen (Tab)' voor.

NOTEN

¹⁷ C. Landry, *op. cit.*

¹⁸ De winkelwijk Handelstraat-Korte Zavelstraat in de Seefhoek (Antwerpen-Noord) trekt aan. De 5de Meting van de Antwerpse winkelcentra wees dat uit. Minder leegstand, imagoverlagende winkels (nachtwinkels, internet/ telefoonwinkels, horeca vzw's, wedkantoren) en meer kwaliteitszaken. De upgrading van de wijk doet blijkens de zomerrellen 2011 ook de intolerantie tegenover overlast toenemen.

¹⁹ Zie B. Blondé, B. Van Dijck, A. Vrints, "Een probleemstad? Spanningsvelden tussen burgerlijke waarden en sociale realiteiten", in: Antwerpen. Biografie van een stad, Meulenhoff/Montagu, Antwerpen, 2010, p. 277-307.

²⁰ C. Landry, *op. cit.*

Tijdelijke studentenhuisvesting,
productiebossen, beachclubs...
geven een site een zinvolle
bestemming. Binnen- en buitenlandse
experimenten nemen steeds meer
verscheiden vormen aan.²¹ Zaaien
op beton, het project in Gent, gelijkt
sterk op de mobiele stadstuin
Prinzessinnengarten in Berlijn.
De *bottom line* is steeds dezelfde:
omwonenden nemen een voorschot
op wat komen gaat. Zij eigenen zich
het ontvreemd wijkgebied alvast toe.
Niet vrijblijvend, de overheid kan
haar engagement niet naderhand
opschorten en de faciliteiten weer
afnemen. Gent onderzoekt nu hoe het
de 'buurttuin' in andere vormen kan
continueren.

DE ECOSTAD

In Antwerpen, Brussel en Gent
wisselden de voorbije minuten
weer tientallen stadsfietsen van
standplaats. Met hun opzichtige
verschijning promoten ze zichzelf.
De hoogtechnologische *Ecostad* rijdt
rond. Het recentste boek van Edward
Glaeser, *Triumph of the City*, draagt
als ondertitel: 'Hoe onze grootste
uitvinding ons rijker, slimmer, groener,
gezonder en gelukkiger maakt'.²² Zo
voelen *city bikers* zich op de fiets:
gezeten op de grootste uitvinding ter
wereld, op weg naar een verblijvende
toekomst.

NOTEN

²¹ Zie www.tijdelijkandersbestemmen.nl

²² Edward Glaeser, *Triumph of the City. How Our Greatest Invention Makes Us Richer, Smarter, Greener, Healthier, and Happier*, The Penguin Press, New York, 2010.

VGC

AXIMAX

Sint-Joost-ten-Node is de meest dichtbevolkte gemeente van het land. Ze beschikt amper over publieke speelruimte.

PROGRAMMA
DOELSTELLINGEN

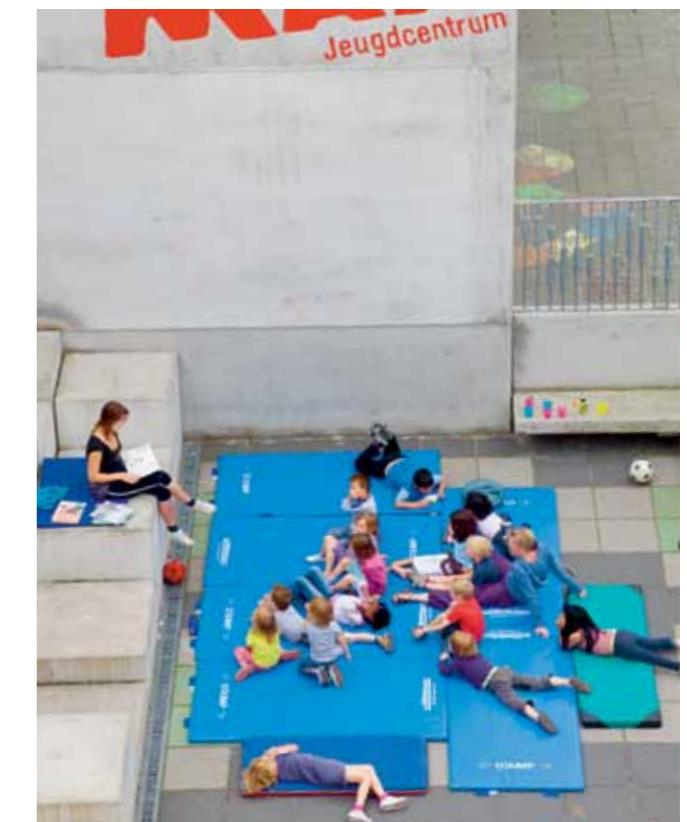
ORGANISATIE
STEDENFONDS

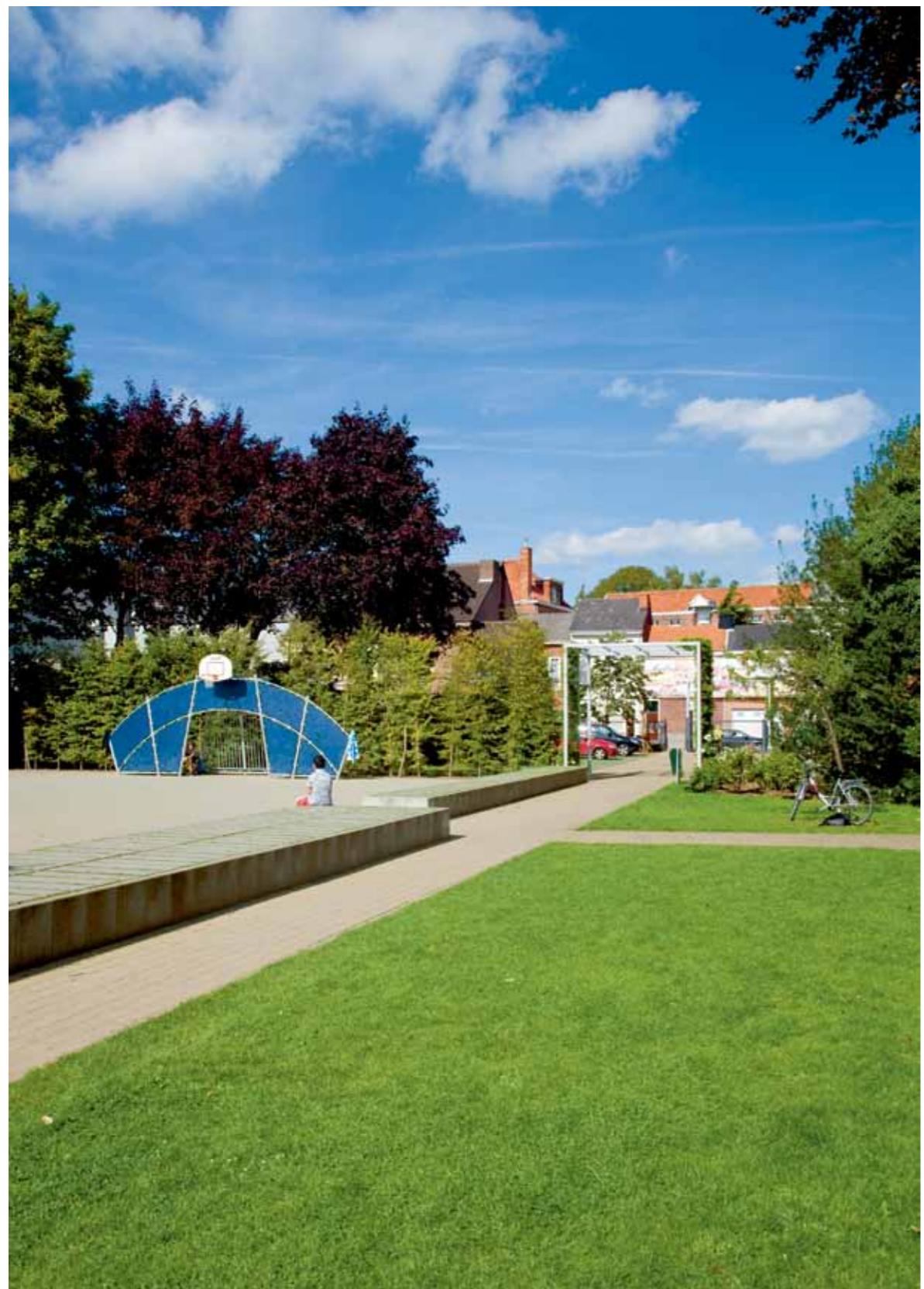
PERIODE
LINK

Jeugdcentrum
Aanbieden van vrijetijd- en sportinfrastructuur voor kinderen en jongeren, bijdragen aan de leefkwaliteit van de buurt, kinderen en jongeren vertrouwd maken met het Nederlands
VGC
2,5 VTE en 52.500 euro/jaar (2011)
Van 2008 tot heden
aximax.vgc.be

Sint-Joost-ten-Node is niet alleen de armste maar ook de meest dichtbevolkte gemeente van het land. Een opmerkelijk hoog percentage van de inwoners - meer dan 30% - zijn kinderen en jongeren. De kleine Brusselse gemeente beschikt echter amper over publieke speelruimte. Daarom opende de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) hier in 2007 een nieuw jeugdcentrum. Aximax kwam er na volledige renovatie van een verwaarloosd gebouw. Het jeugdcentrum is bestemd voor alle 3- tot 18-jarigen. Aximax organiseert gedurende het hele jaar tal van activiteiten voor verschillende leeftijdsgroepen, zoals ateliers en sportactiviteiten. Daarnaast stelt Aximax zijn infrastructuur ter beschikking van jeugdverenigingen of jongeren die een activiteit willen organiseren. De ruimte kan ook door aanpalende scholen gebruikt worden als speelplaats.

De kinderen, ouders en omwonenden hadden niet enkel inspraak in het ontwerp, maar ook in de werking van Aximax. De multifunctionele infrastructuur in de dichtbevolkte wijk draagt bij tot het verbeteren van de leefkwaliteit van de buurt. De nieuwe sport- en spelinfrastructuur past in dit opzicht ook in een breder perspectief van wijkontwikkeling in Brusselse buurten die het wat moeilijker hebben.

AALST / THUIS IN DE STAD-PRIJS 2006

Parktuin Schelfhout

"Parktuin Schelfhout is een niet-alledaagse vorm van publiek-private samenwerking. De publieke sector 'breekt in' – letterlijk zelfs met het slopen van muren – in het private park, omdat beide sectoren het voordeel inzien van de nieuwe situatie."

– Jury van de Thuis in de Stad-prijs 2006

PROGRAMMA	Een private tuin wordt een publiek park
DOELSTELLINGEN	Heropleving van een woonwijk
ORGANISATIE	Stad Aalst, vzw De Toekomst, Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB)
STEDENFONDS	Onbekend
OVERIGE FINANCIERING	Stad Aalst, wedstrijd harmonisch park en groenbeheer (ANB), Thuis in de Stad-prijs
OPLEVERING	25 mei 2008 (opening park)

In een weerbarstig, monotoon en grijsgroen stuk stad aan de voet van de watertoren ging de stad Aalst op zoek naar een hefboomproject dat de buurt nieuw leven zou kunnen inblazen. Die hefboom werd gevonden in een tuin van één hectare groot die vroeger toebehoorde aan een zekere notaris Schelfhout. De zeldzame groene long tussen het stadscentrum en de negentiende-eeuwse Watertorenwijk lag anderhalve eeuw lang verdoken achter hoge muren en was niet toegankelijk voor de omwonenden.

Daar kwam verandering in toen vzw De Toekomst het plan opropte om op een aangrenzend perceel serviceflats te bouwen. De stad Aalst startte gesprekken op met de vzw en met de nieuwe eigenaar van het park, het Centrum voor Leerlingenbegeleiding. Het plan rijpte om het park niet alleen in te zetten om het wonen voor de ouderen aantrekkelijker te maken, maar ook om het meteen open te stellen voor de buurtbewoners.

De tuin werd heringericht en langs meerdere zijden toegankelijk gemaakt zodat hij een groene verbinding vormt tussen de Watertorenwijk en het stadscentrum. Het Schelfhoutpark is vandaag uitgegroeid tot een trekpleister voor heel wat mensen: de buurtbewoners, de bewoners van de serviceflats, spelende kinderen, schoolgaande jeugd en toevallige passanten. Het project heeft een beslissende invloed gehad op de heropleving van de wijk. Het Watertorenplein en de aangrenzende straten werden heraangelegd en verkeersluw gemaakt. Meer en meer particuliere eigenaars renoveren hun woning en de buurt trekt weer jonge gezinnen aan.

De samenwerking tussen de betrokken partijen is uniek: een vzw met als maatschappelijk doel huisvesting en verzorging van bejaarden en een Centrum voor Leerlingenbegeleiding gaan een maatschappelijk engagement aan dat veel verder reikt dan hun kerntaken. Etnografisch onderzoek en een intensief participatietraject door buurwerk Parol begeleidden het project. Een buurraad kwam maandelijks samen om de geplande infrastructuurwerken in de wijk op te volgen en het buurtfeest in het pas geopende park voor te bereiden. Parktuin Schelfhout bracht niet enkel groen in de stad. Zijn openstelling was aanleiding tot debat, zelfs tot conflict, maar vormde bovenal een gemeenschappelijk project dat een nieuwe dynamiek bracht in het sociale leven van de buurt.

HASSELT**Kindvriendelijke en verkeersveilige wijken**

Volgens het principe 'elke wijk haar park' worden jaarlijks vele groene ruimtes aangepakt en komen er verschillende nieuwe plekken bij.

PROGRAMMA	Aanleg van publieke ruimtes, speelpleinen, parken en fietspaden
DOELSTELLINGEN	Creëren van kwaliteitsvolle publieke ruimtes en een verkeersveilige stad, groen brengen in de stad
ORGANISATIE	Stad Hasselt
STEDENFONDS	200.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	500.000 euro/jaar (reguliere middelen Stad Hasselt)
PERIODE	Van 2002 tot heden
LINK	www.hasselt.be

Hasselt wendt een belangrijk deel van de Stedenfondsmiddelen aan voor allerlei kleinschalige infrastructuurwerken die niettemin een enorme impact hebben op de kwaliteit van het leven in de stad. Zo investeert de stad in de creatie, uitbreiding en onderhoud van sportvelden, speelpleintjes, jeugdlokalen en parken. Dit gebeurt op grote schaal en systematisch. Wanneer er een vraag komt van de bewoners van een wijk, kijkt de stad naar beschikbare ruimtes die kunnen omgevormd worden tot groen- of speelruimtes. Volgens het principe 'elke wijk haar park' worden jaarlijks vele groene ruimtes aangepakt en komen er verschillende nieuwe plekken bij.

Behalve groene speelruimten voor kinderen en jongeren is ook verkeersveiligheid een speerpunt van het beleid. Rond scholen wordt een snelheidsbeperking opgelegd en komen vluchtheuvels, verkeerspalen en slimme borden. Het fietsroutenetwerk wordt voortdurend uitgebred. Zo werd voor het fietspad aan de Ranonkelstraat een strook van een weiland aangekocht. Het fietspad krijgt een plaats achter een houtkant die dient als veilige buffer tussen rijweg en fietspad. Er ontstaat een veilige fietsverbinding tussen een school en de omliggende woonwijken.

VGC**Schoolgevelrenovatie**

Een mooie schoolgevel heeft een positieve uitstraling op de schoolomgeving, maar kan ook navolging vinden in de rest van de wijk.

PROGRAMMA	Renovatie van schoolgevels
DOELSTELLINGEN	Verfraaien van de wijken, verbeteren van de leeromgeving, tewerkstelling en opleiding van werklozen en laaggeschoolden
ORGANISATIE	VGC - algemene directie Onderwijs en Vorming
STEDENFONDS	1.577.623,64 euro (2004-2007)
PERIODE	2004-2007
LINK	www.vgc.be/Onderwijs/Initiatieven/infrastructuurondersteuning/gevelplan.htm

Iedereen wil een mooie façade voor zijn woonst.

Een goede eerste indruk maken geldt ook voor infrastructuur en gebouwen. Bij veel Brusselse scholen knelde op dit vlak het schoentje: hun gevels leken oud en versleten. Daarom besliste de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) in 2004 om het Gevelplan op te starten. Met steun van de VGC konden scholen hun gevel laten renoveren of een facelift geven. Een goed onderhouden schoolgevel heeft een positieve uitstraling op de schoolomgeving, maar kan ook navolging vinden in de rest van de wijk. Ook de leerlingen zelf gaan liever naar een school die het bekijken waard is. Dankzij het Gevelplan ondergingen de voorgevels van dertig scholen een metamorfose. Het project liep af in 2007. Met beperkte middelen slaagde dit project erin de uitstraling van de stad aanzienlijk te verbeteren.

VGC / THUIS IN DE STAD-PRIJS 2006

Recyclart

“De primaire doelstelling van het centrum is om opnieuw een link leggen tussen de Marollenwijk en het centrum van Brussel.”

- Laurence Jenard, directeur Recyclart

PROGRAMMA
DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE
STEDENFONDS
PERIODE
LINK

Kunstencentrum
Ruimtelijke en sociale linken
leggen in een stadswijk, herwaarde-
ring van een buurt, versterken
van de sociale cohesie, stimule-
ren van cultuur en creatie
Recyclart vzw
100.000 euro/jaar (2011)
Van 2003 tot heden
www.recycleart.be

Het kunstencentrum Recyclart is van bij zijn ontstaan in 1996 verbonden aan een wel heel specifieke plek - en gedreven door een al even specifieke missie. Het is gevestigd in het treinstation Brussel Kapellekerk, onder de sporen van de noord-zuidverbinding. De aanleg van de noord-zuidverbinding in de jaren 1950 had een onherstelbare breuk in het stadsweefsel geslagen. De primaire doelstelling van het centrum is om opnieuw een link leggen tussen de Marollenwijk en het centrum van Brussel.

De strategie: sociaal-artistieke creatie, stedelijke ontwikkeling en kunst. Recyclart is in de loop der jaren uitgegroeid tot een pleisterplek voor allerlei evenementen en acties met buurtbewoners, tentoonstellingen en fuiven en optredens voor Brusselse subculturen. Het medium fotografie wordt steeds belangrijker in de werking van Recyclart. Het is een laagdrempelig medium - iedereen kan bij wijzen van spreken met een camera overweg. Buurtbewoners worden aangespoord hun wijk fotografisch in kaart te brengen. Doorheen de jaren heeft Recyclart een hele collectie opgebouwd van fotoalbums die het dagelijks leven in de Marollen- en Anneesenswijk in kaart brengt.

Een van de meest bekende projecten van Recyclart is de bouw van het skatepark op het nieuw aangelegde Ursulinenplein, een ontwerp van het architectenbureau L'Escaut. Recyclart is de motor van het initiatief. Het centrum mobiliseerde de skaters uit de buurt, bemiddelde tussen jongeren, overheden en architecten, en organiseerde een ontwerpwedstrijd voor de aanleg van het skatepark.

ANTWERPEN

Bouwblokprojecten

Bouwblokprojecten introduceren licht, lucht en ruimte op schaal van de wijk.

Een 'Bouwblokproject' is een strategisch stedenbouwkundig instrument ter ondersteuning van de stadsontwikkeling. Op basis van ontwerpend onderzoek wordt nagegaan hoe een bouwblok op korte termijn ruimtelijk, economisch en sociaal opgewaardeerd kan worden. Daarna worden een proces en een organisatie opgestart in functie van de uitvoering van een project. De bouwblokprojecten tonen aan dat samenwerking tussen het stadsbestuur en partijen uit de private sector kan leiden tot kwalitatief hoogwaardige projecten die de sociale en economische structuur van oude, verpauperende stadsdelen nieuw leven inblazen.

Het bouwblokproject Violet bijvoorbeeld, introduceerde meer licht, lucht en ruimte in de wijk Antwerpen-Noord. Aan de buitenkant van het bouwblok werden twee nieuwbouw woonprojecten gerealiseerd. Een bouvallige woning werd vervangen door een tweewoonst met tuin, ontworpen door Puls-architecten. In de Lange Van Bloerstraat ontwierp import.export architecture het woonproject Ter Pitte met zes innovatieve woonunits. Verwaarloosde magazijnen van een oude fabriek werden er ingeruimd voor nieuwe tuintjes voor de woningen.

PROGRAMMA	Herwaardering van stedelijke bouwblokken
DOELSTELLINGEN	Verbeteren van de leefomgeving en de leefbaarheid in aandachtswijken
ORGANISATIE	AG Stadsplanning Antwerpen
STEDENFONDS	500.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2008 tot heden
LINK	www.agstadspalling.be

HASSELT

Aanleg omgeving Sint-Hubertuskerk

Voor het opmaken van de plannen werd rekening gehouden met de suggesties en opmerkingen van de bewoners.

PROGRAMMA	Heraanleg van een kerkplein
DOELSTELLINGEN	Verbeteren van de levenskwaliteit en de verkeersveiligheid
ORGANISATIE	Stad Hasselt
STEDENFONDS	300.000 euro
OVERIGE FINANCIERING	Stad Hasselt (298.000 euro)
PERIODE	2010
LINK	www.hasselt.be

KORTRIJK / THUIS IN DE STAD-PRIJS 2008

Prikkelpad

Het grote succes van het Prikkelpad inspireerde de stad tot het opzetten van een aantal gelijkaardige projecten, zoals het Speelweefsel en de Trage Wegen.

PROGRAMMA

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE

STEDENFONDS

PERIODE

LINK

Inrichting van een interactief pad
Veilige en kindvriendelijke stad, versterken van de sociale cohesie, deelname van de bewoners aan het beleid
Stad Kortrijk
11.200 euro
2008
[www.routeyou.com/route/
view/27627/wandelroute-
prikkelpad-marke.nl](http://www.routeyou.com/route/view/27627/wandelroute-prikkelpad-marke.nl)

Het Prikkelpad is een zintuigprikkelende, interactieve wandeling van 6,5 km door Marke, een sterk verstedelijkte deelgemeente van Kortrijk. Op veertien plaatsen langs het traject is een 'prikkelend' rustpunt aangelegd, zoals een proeftuintje, een kleurrijk bloemenlandschap of een installatie waar de wind door buizen waait. Meer dan honderd bewoners, een tiental lokale verenigingen en verschillende scholen stippelden de route uit en ontwierpen de rustpunten. Samen gingen ze voor één doel: de verspreide en vaak ongekende stukjes groen in Marke met elkaar verbinden, ze met elkaar delen en ze een nieuwe betekenis geven. Het project, een initiatief van Gebiedswerking Marke, heeft het samenleven in de deelgemeente versterkt. Het project creëerde een grote betrokkenheid van heel diverse groepen burgers. Op 1 juni 2008 wandelden niet minder dan 750 mensen het Prikkelpad officieel in.

Het grote succes van dit project inspireerde de stad tot het opzetten van een aantal gelijkaardige projecten. In Marke, Bissegem en Heule stelt het project Trage Wegen kleine, informele, ongebruikte of bijna vergeten wegeltjes terug open voor het publiek. Zo ontstaat een netwerk van verborgen wandelpaden die kriskras door de stad nieuwe verbindingen leggen. Voor het project Speelweefsel werd aan de kinderen en jongeren in Marke gevraagd om leuke speelplekken of favoriete 'hangplekken' aan te duiden en te beschrijven. Een klein graspleintje langs de Markebeek, een omgevallen boomstam in het park, een stuk verhard asfalt op het einde van een doodlopende straat: alle speelplekken worden in kaart gebracht. Daarna worden nieuwe verbindingen gelegd tussen de verschillende plekken, zodat de kinderen de kans krijgen om op een veilige manier van de ene speelplek naar de andere te stappen, lopen of fietsen.

ROESELARE

De Link

“De Link is een belangrijke schakel in het openbaar vervoersnet voor jongeren en ouderen zonder rijbewijs of auto, voor gezinnen met net één auto te weinig of wanneer fietsen of stappen niet evident is.”

- Greet Claeys, coördinator Sociaal Huis Welwel

PROGRAMMA	Collectief huis-aan-huis vervoersinitiatief
DOELSTELLINGEN	Efficiënt, veilig, flexibel en goedkoop vervoersalternatief
ORGANISATIE	Gardeboe vzw i.s.m. Gezinsbond en lokale verenigingen
STEDENFONDS	1.000 euro (eenmalig)
OVERIGE FINANCIERING	Prijs wijkinitiatief van het jaar 2007-2008' van de Stad Roeselare (1.000 euro)
PERIODE	Van 2007 tot heden
LINK	www.gardeboefeesten.be/delink.html

Een aantal inwoners uit de regio Roeselare bevonden zich buiten de mazen van het openbaar vervoersnet. Ze zochten een manier om zich te verplaatsen naar het stadscentrum of naar evenementen in de omliggende dorpen, en die vonden ze ook. Enkele bewoners van Oekene kochten samen een minibus en rekruteerden vrijwilligers uit het lokale verenigingsleven om het busje te besturen. ‘De Link’ groeide zo uit tot een lokaal, collectief huis-aan-huis vervoerssysteem dat opereert binnen Groot-Oekene.

De specifieke doelgroep van het initiatief bestaat vooral uit jeugd, ouderen, kansarmen of gezinnen die een auto tekort komen. Het gratis busje pendelt op afroep tussen de woonst en lokale bushaltes, maar werd ook reeds ingezet als ‘Klusbus’, een boodschappendienst voornamelijk voor de derde leeftijd. In de weekendnachten, wanneer de stadsbussen niet meer rijden, doet De Link dienst als collectieve ‘bob’-dienst voor de Oekense jeugd.

GENT

Netheidscharter

Stadsbewoners die de handen in elkaar slaan om de netheid in hun wijk te verbeteren, kunnen rekenen op de steun van de stad en het afvalbeheerbedrijf.

PROGRAMMA	Ondersteuning van bewoners in de strijd tegen sluijkstorten en zwerfvuil
DOELSTELLINGEN	Streven naar een nette en propere stad, versterken van het bewonersinitiatief en de sociale cohesie
ORGANISATIE	Dienst Milieutoezicht, IVAGO, Dienst Buurtwerk, Dienst Gebiedsgerichte Werking
STEDENFONDS	25.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2008 tot heden
LINK	www.gent.be/www.ivago.be

Het Netheidscharter biedt structurele ondersteuning aan Gentenaars die zich engageren om in hun wijk afval op te ruimen. Een aantal buurtbewoners zetten het thema netheid voor een periode van minimum zes maanden in de kijker. Ze stellen samen een actieplan op, organiseren schoonmaakacties, sensibiliseren de buurt of stellen straatverantwoordelijken aan die op regelmatige basis zwerfvuil opruimen. Tijdens deze acties proberen de initiatiefnemers zoveel mogelijk buurtbewoners actief te betrekken en hen bewust te maken van de zwerfvuil- en sluijkstortproblematiek. De stad Gent en IVAGO (Intercommunale voor Afvalbeheer in Gent en Omstreken) ondersteunen de initiatieven met organisatorische begeleiding, materiaal en een verzekering. Na de goedkeuring en succesvolle uitvoering van het actieplan voorziet de stad in een beloning met een waarde tot 1.800 euro.

Om de netheid van de straten te kunnen meten, ontwikkelde IVAGO de ‘netheidsbarometer’. De barometer stelt IVAGO in staat de veegplannen bij te sturen en de stadsdiensten te informeren over het algemene netheidsbeeld van de stad. De barometer volgt de netheid op verschillende locaties en tijdstippen op voor verschillende indicatoren, zoals de aanwezigheid van zwerfvuil, hondenpoep, de toestand van de afvalkorven, aanwezige sluijkstorten, maar ook verwaarloosde panden, graffiti en wildplakken worden in kaart gebracht.

GENT

Zaaien op beton

Experimenten met tijdelijke invullingen op een stuk braakland geven het toekomstige bouwproject een sterk sociaal gezicht.

PROGRAMMA

Tijdelijke invulling van een stuk braakland

DOELSTELLINGEN

Verfraien van de wijken, stimuleren van samenlevingsopbouw, versterken van de sociale cohesie en het zelfinitiatief

ORGANISATIE

Dienst Stedelijke Vernieuwing en Gebiedsgerichte Werking, Rocsa vzw, Samenlevingsopbouw Gent

STEDENFONDS

100.000 euro (2012)

PERIODE

Van 2009 tot heden

LINK

www.gent.be/tijdelijkeinvullingen

In de Gentse Rabotwijk ligt een enorme betonnen vloer van 1,5 hectare groot, een overblijfsel van een voormalige elektronicafabriek. Binnen het stadsvernieuwingssproject 'Bruggen naar Rabot' zal de plek op lange termijn plaats bieden aan woningen en een buurtpark. In afwachting van het bouwproject wou het stadsbestuur de plek al nieuw leven inblazen met een tijdelijke invulling. De Site is intussen uitgegroeid tot een creatieve ontmoetingsplek voor de ruime omgeving. Een grote ligweide van kunstgras biedt plaats aan optredens en sportevenementen. Filmavonden, vuurfeesten, Sinterklaasfeesten, artistieke happenings, openluchtcinema, een bar en barbecuefeesten trokken al vele bezoekers uit de hele stad. Met Rabot Beach kregen de allerkleinsten een enorme zandbank en een avontuurlijke speelplaats voor het bouwen van kamperen. In het verkeerspark leren de kinderen uit de buurt spelenderwijs omgaan met verkeersregels. Er werd zelfs een kinderboerderij op de Site ingeplant. Ook de 160 nieuwe volkstuintjes kennen een groot succes. De tuiniers kregen er vorming over ecologisch hovenieren en kunstenaars maakten samen met de buurtbewoners een luifel voor het tuincomplex. Made by Oya ten slotte, is een sociaal-economisch project, waarbij vooral Turkse vrouwen klassieke handwerktechnieken combineren met modern design.

De bewoners zelf staan voor een groot deel in voor de uitwerking en het beheer van de Site. Rocsa vzw ondersteunde de buurtbewoners om samen met kunstenaars en sociaalculturele partners de tijdelijke invulling te beheren, te animeren en er artistieke projecten op te zetten. De dienst Samenlevingsopbouw Gent nam het beheer van de volkstuintjes en de buurtbarbecue op zich en concentreerde zich daarbij vooral op het betrekken van zwakkere groepen. Een peter- en metergroep, samengesteld uit allochtone en autochtone buurtbewoners, staat in voor het toezicht op het terrein. Dankzij het participatief beheer eigenen bewoners zich de ruimte nu al toe. De Site vormt zo een uniek verhaal van samenwerken, verantwoordelijkheid nemen en verantwoordelijkheid geven.

BRUGGE

Fuifzaalreglement

“De stad Brugge maakt actief ruimte om veilig te fuiven in gerenoveerde zaaltjes.”

- Jochen Snick, Jeugddienst Brugge

PROGRAMMA	Subsidies voor de renovatie van fuifzalen
DOELSTELLINGEN	Creëren van ruimtes voor jongeren in de stad
ORGANISATIE	Stad Brugge
STEDENFONDS	100.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2007 tot heden
LINK	www.jeugddienstbrugge.be

In vele Vlaamse steden is er reeds lang een vraag naar kleinere fuifzalen voor jongeren. In Brugge waren er heel wat zalen die in principe daarvoor in aanmerking kwamen, maar die niet in orde waren met de geldende geluids- en brandveiligheidsnormen. De stad schreef daarom een subsidiereglement uit waarbij dergelijke fuifzalen tot 100.000 euro toelage konden krijgen om zich daaraan aan te passen. In ruil voor de toelage wordt met de beheerders een convenant afgesloten waarin vastgelegd wordt dat zij een aantal keer per jaar de zaal verhuren voor jongerenfuiven aan lage prijzen.

Naast de afvaardiging van dit reglement ging de stad ook zelf aan de slag. Aan het Kraanplein nam de stad een pand over en verbouwde het tot een volwaardige fuifzaal. Bij de bestaande, grotere stadsfeestzaal Het Entrepot werden de publiekstromen geoptimaliseerd door een grondige verbouwing van de inkomhal. De georganiseerde fuiven en andere jeugd evenementen worden beter bekend gemaakt via de website www.bruggeleeft.be. Via de speciale ‘Brugge leeft-pas’ kunnen jongeren kortingen en andere voordelen krijgen bij fuiven, winkels en restaurants.

ANTWERPEN

Oude Badhuis

Bewoners kunnen zich sociaal-cultureel ontplooien en ontwikkelen een sterker engagement voor hun wijk. Ze versterken de positieve beeldvorming van de wijk Stuivenberg.

PROGRAMMA

Uitbouwen van een ontmoetingsaanbod voor buurtbewoners

DOELSTELLINGEN

Bewoners betrekken bij de wijk, stimuleren van ontmoetingen en sociaal-culturele participatie, bevorderen van de leefbaarheid van de wijk, positief beïnvloeden van de beeldvorming van de buurt

ORGANISATIE

Het Oude Badhuis vzw
550.000 euro/jaar
Van 2003 tot heden
www.oudebadhuis.be

STEDENFONDS

PERIODE

LINK

Het Oude Badhuis op het Stuivenbergplein dateert uit 1922 en was vroeger een badhuis waar mensen kwamen om te douchen of hun kleren te wassen. In 1995 is het Oude Badhuis omgevormd tot een ontmoetingscentrum voor bewoners en verenigingen uit de buurt. Met een laagdrempelig aanbod wil het Oude Badhuis de leefbaarheid in de buurt bevorderen en de bewoners meer bij hun wijk betrekken. Enerzijds stimuleert het Oude Badhuis de participatie van buurtbewoners aan sociaal-culturele activiteiten, anderzijds tracht het de algemene beeldvorming rond de buurt positief te beïnvloeden. Om deze doelstellingen te bereiken, zet het centrum in op drie pijlers. Zalen in het centrum worden laagdrempelig verhuurd, waarbij prioriteit wordt gegeven aan buurtbewoners, bewonersgroepen en verenigingen. Ten tweede kent het centrum een ‘actieve-receptieve werking’: initiatieven van bewoners en verenigingen worden ondersteund en uitgelokt. Hierdoor wordt onderlinge ontmoeting tussen bewoners mogelijk gemaakt. Ten slotte is er ook het eigen aanbod met een beperkt programma.

BRUGGE / THUIS IN DE STAD-PRIJS 2008

Speelruimtebeleidsplan

Er wordt ook met scholen samengewerkt om hun speelplaatsen buiten de schooluren open te stellen.

PROGRAMMA	Uitbouwen van een speelweefsel
DOELSTELLINGEN	Creëren van een kindvriendelijke stad
ORGANISATIE	Dienst Stedenbeleid en Ruimtelijke Ordening, Groendienst, Jeugddienst, vzw Kind en Samenleving, Studiebureau Fris in het Landschap, landschapsarchitect Luc Deschepper
STEDENFONDS	330.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Stedelijke Groendienst (800.000 euro/jaar)
PERIODE	2007-2013
LINK	www.jeugddienstbrugge.be

Met het Speelruimtebeleidsplan wil Brugge het speelweefsel in de stad versterken. De stad hield alle bestaande speelpleinen, parken, pleintjes, hangplekken en speelbossen grondig tegen het licht en stelde een integraal actieplan op om nieuwe speelruimtes aan te leggen, bestaande pleintjes her in te richten, het weefsel tussen deze plekken te versterken en het stedelijk beleid rond speelruimte te verstevigen. Het plan voorziet ruim 175 acties verspreid over de periode van 2007 tot 2013.

Het plan is sterk geïntegreerd in de verschillende stadsdiensten. Samen gingen zij op zoek naar beschikbare speelruimtes en stelden een wegwijzer op voor kindvriendelijke verkavelingen. De handleiding adviseert externe partners hoe ze hun verkavelings- of nieuwbouwproject kindvriendelijk kunnen uitwerken en wordt als toetssteen gebruikt bij de beoordeling van vergunningsaanvragen. Ten slotte wordt er ook met scholen samengewerkt om hun speelplaatsen buiten de schooluren open te stellen. De stad voerde ook een duidelijke communicatie- en inspraakstrategie bij de opmaak van het Speelruimtebeleidsplan. In focusgroepen gaven bijna vierhonderd kinderen aan waar er in Brugge nog nood was aan speelruimte. Ook voor de heraanleg van pleinen en parken stelde de stad een draaiboek op over het verloop van inspraakprocedures.

GENT / THUIS IN DE STAD-PRIJS 2008

Speelweefsel

In een speelweefsel zijn speelterreinen, scholen, sportinfrastructuur, bibliotheken, speelbossen, jeugdlokalen en jeugdhuizen op een kindvriendelijke manier met elkaar verbonden.

PROGRAMMA
DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE

STEDENFONDS

PERIODE

LINK

Inrichten van een speelweefsel
Realiseren van een speelse en kindvriendelijke stad
Jeugddienst, Plangroep
Speelruimtebeleid
140.000 euro/jaar
2006-2011
www.gent.be/ouders

Een speelweefsel is een netwerk dat alle informele en formele ontmoetingsplekken voor kinderen en jongeren - zoals speelterreinen, scholen, sportinfrastructuur, bibliotheken, speelbossen, jeugdlokalen en jeugdhuizen - op een kindvriendelijke manier met elkaar verbindt. De speelplekken moeten aantrekkelijk zijn en inspelen op de behoeften van de lokale kinderen en jongeren. De stad Gent koestert de ambitie om al haar publieke ruimtes kindvriendelijk en speels in te richten en om dus ook buiten de klassieke speelterreinen uitdagende en uitnodigende plekken aan te bieden.

In opdracht van de Plangroep Speelruimtebeleid (met daarin onder andere de dienst Stedenbouw en de Jeugddienst van de stad Gent) publiceerde het onderzoeksureau Kind & Samenleving samen met landschapsarchitect Jan Pillen in 2006 de handleiding 'Speelweefsel in Gent'. De handleiding geeft een aantal richtlijnen en inspiratiebeelden voor de realisatie van kwaliteitsvolle en kindgerichte publieke ruimtes. De concrete richtlijnen worden gebruikt bij de opmaak en de beoordeling van plannen voor de publieke ruimte. Het project blijft niet bij papierwerk alleen. De stad richtte zelf speelterreinen opnieuw in, ondersteunde maar liefst 72 speelstraten en organiseerde een proefproject rond groene en avontuurlijke speelplaatsen. Een nieuwe studie verfijnde intussen het 'verbindingsweefsel' als essentieel onderdeel van het speelweefsel.

BRUGGE

Villa Bota

Brugs creatief talent maakt webradio vanuit het stadspark.

PROGRAMMA	Inrichten van een paviljoen tot creatieve plek voor jongeren
DOELSTELLINGEN	Een plek creëren voor jongeren in de stad, stimuleren van creativiteit
ORGANISATIE	Stad Brugge, Het Entrepot vzw
STEDENFONDS	121.000 euro (opstart, eenmalig), 75.000 euro/jaar (werkings)
OVERIGE FINANCIERING	Stedelijke Jeugddienst (5.000 euro/jaar) Van 2007 tot heden
PERIODE	www.villabota.be

Met Villa Bota lanceerde de stad Brugge een experiment dat lijkt uit te groeien tot een nieuwe hotspot voor jongeren en een kweekvijver voor creatief talent. De stad kampt met een 'ontgroening', een verlies aan jongeren, die vooral naar de studentensteden Gent, Leuven en Antwerpen trekken. Door ruimte te bieden aan de jongeren, zowel letterlijk als figuurlijk, wil de stad het tij keren. In het Astridpark, het centrale stadspark, transformeerde de stad een voormalig nierdialysepaviljoen tot een jongerenontmoetingscentrum. Regelmatig worden er kleine ontspannende activiteiten georganiseerd of wordt er geparticeerd in grotere evenementen zoals de Autoloze Zondag. Studenten uit de nabije scholen eten er ook 's middags hun boterhammen op.

In het gebouw werd bovendien een webradiostudio voor en door jongeren gecreëerd. Villa Bota knalde in de zomer van 2010 uit de startblokken: de redactie versloeg het festivalseizoen en maakte iedere dag live radio. Vandaag zijn er op de radio zo'n 35 verschillende programma's per week te beluisteren. Jongeren maken er kennis met alle aspecten van radio: ze doen er ervaring op via workshops en leren reportages te maken tijdens evenementen. Meer dan tachtig jongeren werken vandaag vrijwillig mee aan de webradio.

ANTWERPEN

Sporten in de buurt

Met de buurtsporthallen zoals die in Antwerpen-Noord wil de stad meer mensen dichtbij huis aan het sporten krijgen.

PROGRAMMA	Buurtsport
DOELSTELLINGEN	Stimuleren van sport en lichaamsbeweging, maatschappelijke integratie van aandachtsgroepen
ORGANISATIE	Antwerpen Sportstad vzw, Kras vzw, Jespo vzw, Artesis Hogeschool Antwerpen
STEDENFONDS	915.800 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Reguliere middelen (2.572.046 euro)
PERIODE	Van 2003 tot heden
LINK	www.antwerpen.be/sport

In Antwerpse aandachtswijken stimuleert de stad actief sporten in de buurt. Buurtsport in aandachtswijken inventariseert sportinfo en brengt deze tot bij de aandachtsgroepen. Buurtsport biedt ondersteuning aan sportverenigingen, scholen en individuen en organiseert een aanvullend sportaanbod op maat van aandachtsgroepen. Het Kras Steunpunt ontwikkelde een zaalvoetbalaanbod vanuit het jeugdwerk voor jongeren in de aandachtswijken. Vzw Jespo organiseert een laagdrempelig sportaanbod voor kinderen en jongeren. Via het Jespo-aanbod kunnen jongeren kennis maken met sportdisciplines zonder zich te binden aan een klassieke sportclub met competitieverplichtingen. De vzw Antwerpen Sportstad probeert samen met de Artesis Hogeschool ook basketbal te stimuleren bij jongeren die vooral op en rond de basketpleinen vertoeven. Ten slotte zoekt de stad actief mee naar bijkomende laagdrempelige sportinfrastructuur op buurtniveau. Met de buurtsporthallen in Antwerpen-Noord, Antwerpen-Kiel, Oud-Borgerhout en Oud-Merksem wil de stad meer mensen dichtbij huis aan het sporten krijgen.

ANTWERPEN / THUIS IN DE STAD 2003

De Roma

Dankzij de enorme inzet van vrijwilligers bij de renovatie en de dagelijkse werking is De Roma een symbool voor een geslaagde burgerparticipatie.

PROGRAMMA

Renovatie en dagelijkse werking van een cultureel centrum

DOELSTELLINGEN

Bijdragen aan de heropleving van een wijk, participatie van bewoners uit de aandachtswijken aan het sociaal-cultureel leven

ORGANISATIE
STEDENFONDS
OVERIGE FINANCIERING

De Roma vzw, Rataplan vzw
13.553 euro/jaar
Stad Antwerpen
(140.000 euro/jaar)
Van 2007 tot heden
www.deroma.be

PERIODE
LINK

Ruim twintig jaar lang gold de leegstaande bioscoopzaal van De Roma als symptoom van de algemene verloedering van de wijk Oud-Borgerhout. Vandaag is de polyvalente schouwspelzaal opnieuw een symbool, ditmaal van de geslaagde burgerparticipatie en de heropleving van een wijk. In 2002 nam het buurtheater vzw Rataplan, samen met vele vrijwillige buurtbewoners, het heft in eigen handen en startte zelf met de immense renovatiewerken. Al tijdens de werkzaamheden werden in de roemrijke zaal opnieuw voorstellingen georganiseerd. De buurtbewoners en andere vrijwilligers konden geleidelijk aan ook op de financiële steun van diverse overheden rekenen en ook enkele lokale praktijkscholen en tewerkstellingsprojecten zetten hun schouders onder het project.

Met haar eigenzinnig programma is De Roma vandaag uitgegroeid tot een volwaardige speler in de Antwerpse cultuurscene. De zaal heeft ook in het Borgerhoutse buurleven opnieuw een plaats veroverd. De vrijwilligers slepen er al lang geen puin meer in volle kruiwagens, maar werken dagelijks mee om de voorstellingen mogelijk te maken. Een diverse groep van ruim 300 mensen verzendt programmaboekjes, scheurt tickets, verzorgt de vestiaire, tapt, serveert, ontvangt de artiesten en kookt voor hen, wijst de mensen de weg naar hun plaats en poetst de zaal. Ook de vliegwielfunctie van De Roma voor de omgeving is reeds duidelijk zichtbaar.

KORTRIJK / THUIS IN DE STAD-PRIJS 2007
Sint-Denijsestraat

"Wij zeggen niet hoe de wijk er moet uitzien. Wij organiseren de participatieprocessen en maken mogelijk dat de experts en de ontwerpers hun rol kunnen spelen."

- Stefaan Renard, coördinator Gebiedsverwerving

PROGRAMMA	Integrale aanpak voor de leefbaarheid van de wijk
DOELSTELLINGEN	Verbeteren van de levenskwaliteit en het wonen in de wijken, participatie van de bewoners aan het beleid
ORGANISATIE	Stad Kortrijk
STEDENFONDS	5.758.929,77 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Reguliere middelen
PERIODE	van 2003 tot 2007

Om de leefbaarheid van een aantal buurten te verbeteren, ontwikkelde de stad Kortrijk een methode voor een wijkgerichte aanpak. Als pilootproject koos de stad in 2003 voor de omgeving van de Sint-Denijsestraat, even ten zuiden van het oude stadscentrum. Het vertrekpunt van de wijkgerichte aanpak bestond uit een participatietaject met intensieve communicatiemomenten en talloze buurtvergaderingen waarin zowel buurtbewoners en vertegenwoordigers van handelszaken, als verenigingen en onderwijsinstellingen vertegenwoordigd waren. Kinderen maakten tekeningen en jongeren, verenigingen en handelaars brachten hun ideale plattegrond binnen. Op basis van al deze informatie maakten de ontwerpers voorontwerpen die ze aan de omliggende voorlegden. Bij de heraanleg van de straten werden discussiegroepen gevormd waarbij de ontwerper telkens aanwezig was. Een van de belangrijkste verwezenlijkingen in de wijk is een buurtpark, dat aangelegd werd in een binnengebied waar tot voor kort een plantenkwekerij gevestigd was. De stad kon het terrein aankopen en gaf de omliggenden de kans hun tuinen te vergroten voor een bescheiden prijs. Een aantal serres bleven behouden en geven nu onderdak aan een buurthuis met kaartclub, barbecueënruimtes, tuinbergingen en overdekte parkeerplaatsen.

De opwaardering van de Sint-Denijsestraat is vandaag nog altijd belangrijk voor de buurt. De wijk trok nieuwe inwoners aan en het aantal aanvragen voor nieuwbouw en renovatie verdubbelde in vier jaar tijd. De buurtgerichte aanpak trok een dynamiek van vrijwilligers op gang. Ook vertienvoudigde het aantal buurtactiviteiten van de bewoners. Maar de Sint-Denijsestraat betekende ook een kantelmoment voor het stedelijk beleid in Kortrijk. De methodiek voor de Sint-Denijsestraat is uitgegroeid tot een van de hoekstenen van de huidige gebiedsverwerving van de stad en werd verfijnd voor andere wijken zoals Kortrijk-Oost of de wijk Overleie. Na jaren van top-downplanning wordt stedelijke vernieuwing in Kortrijk nu steeds meer van onderuit georganiseerd. De betrokkenheid van de bewoners zorgt ervoor dat de mensen het project belangrijk vinden en zich optimaal inzetten. De aanpak waarbij de buurtbewoners zelf mogen bepalen wat er noodzakelijk is aan infrastructuur in een stedelijk gebied is zelden gezien.

MENSEN

Mensen

Werken

Participatie

Besturen

Omgaan met verschil

door Evelyne Deceur en Michel Vandenbroeck

In het gerenommeerde natuurwetenschappelijke vakblad *Nature* verscheen in juni 2011 een artikel met de niet mis te verstane titel *Stress and the city*. Onderzoek toonde aan dat, naast de vele belangrijke voordelen van het wonen in een stad, geestesziektes zoals schizofrenie, angststoornissen, psychoses en depressies beduidend vaker voorkomen onder stedelingen dan onder mensen die op het platteland wonen. Nu had een Europees onderzoeksteam tientallen stads- en plattelandsbewoners aan een stressexperiment in een hersenscanner onderworpen. Op de scan was te zien hoe de zogenaamde ‘amygdala’, een belangrijke hersenstructuur die negatieve emoties regelt, bij stadsmensen oplichtte. Meer zelfs: de ‘peringenuale voorste cingulate cortex’, een hersengebied dat functioneert als een soort thermostaat voor de amygdala, werd actiever bij mensen die alleen nog maar waren opgegroeid in een stad.

Jim van Os, die het Europees onderzoeksproject coördineert, stelt: “Wat de stedelijke omgeving lijkt te doen, is dat ze contrasten laat ontstaan tussen mensen en hun wijdere omgeving. Mensen die niets met elkaar gemeen hebben, worden er bij elkaar gezet. Met name voor kinderen die er opgroeien, lijkt dit bij te dragen tot het risico later te ontsporen.”¹

Wat moeten we met dergelijke doemverhalen? De realiteit is dat meer dan de helft van de wereldbevolking vandaag in steden woont. Dat aantal zal overal alleen maar toenemen. De bevolkingsprognoses zijn bijzonder duidelijk.

Ondanks de relatieve vergrijzing en ontgroening staat ons in de steden een echte babyboom te wachten. Zo tellen Brussel (4,52%), Antwerpen (4,17%) en Gent (3,67%) vandaag al meer kinderen tussen 0 en 3 jaar dan het Vlaamse gemiddelde (3,12%).² Deze steden verwachten voor de komende jaren bovendien een groeiende instroom van nieuwkomers. Voor Brussel wijzen studies op een bevolkingsaanname tussen 2010 en 2020 van een kwart miljoen inwoners.³ Dit is een stijging van 25%. Hiermee is Brussel de snelst groeiende stad van Europa. Opvallend is dat deze exponentiële aangroei voornamelijk de armste gemeenten treft. Zo wonen de meeste jonge kinderen in Schaarbeek (13,6%), Sint-Jans-Molenbeek (10,8%) en Anderlecht (10,5%). Tegen 2015 wordt verwacht dat hun aantal zal verdubbelen (Sint-Jans-Molenbeek) of zelfs verdrievoudigen (Anderlecht).⁴

De vraag of stadsbewoners al dan niet een ‘oplichtende peringenuale voorste cingulate cortex’ (zullen) hebben, is dan ook triviaal. De vraag is niet wat de stad met de mensen doet, maar wel wat mensen met de stad doen. Hoe kan de kwaliteit van het samenleven in de stad worden gegarandeerd, rekening houdend met de densiteit en de sociale heterogeniteit van het stedelijke leven, met de diverse functies in de stad (wonen, werken, publieke voorzieningen...) en met de ongelijkheden in zowel het leven en beleven van de stad als in de toegang tot de mogelijkheden die de stad biedt? Hoe kan de stad perspectief bieden aan zowel jonge kinderen die opgroeien in de armste stadsdelen, als aan diegenen die de stad enkel kennen als ruimte om te werken, cultuur te beleven of te shoppen? Welk beeld wil de stad van zichzelf geven, rekening houdend met de ongelijkheden in populatie, aspiraties en mogelijkheden van mensen die in de stad wonen?

NOTEN

¹ M. Keulemans, “Stress and the city”, *De Morgen*, 27 juni 2011.

² Studiedienst Vlaamse Regering, *Bevolking naar leeftijd en geslacht per gewest*, SVR, Brussel, 2010.

³ A. Lambert, *Studie over de demografische groei te Brussel en de gevolgen ervan op de Brusselse arbeidsmarkt*, studie in opdracht van de Brusselse Minister van Tewerkstelling Benoît Cerexhe, Brussel, 2011.

⁴ Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, “Bevolkingsprojecties 2010-2020 voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest”, *De Cahiers van het BISA* 1, 36, 2010.

OMGAAN MET STEDELIJKE DIVERSITEIT

De stad wordt en zal in de toekomst nog meer worden ‘gekenmerkt’ door diversiteit, en dat in de meest brede zin van het woord. Verschillen komen er samen en worden er verschillend beleefd. Ze zorgen voor vermenging en onverwachte ontmoetingen, maar ook voor ongelijkheid, onverdraagzaamheid, dualisering en uitsluiting.

Bewust van deze keerzijde van de diversiteit in de steden ontstond in 1996 het Sociaal Impulsfonds, een subsidieregeling voor lokale projecten die kansarmoede bestrijden. Toen in 2003 het Sociaal Impulsfonds werd opgenomen in het Steden- en Gemeentefonds, werd de focus verlegd en werden de doelstellingen verruimd. Naast het tegengaan van de dualisering stonden nu ook de leefbaarheid van de steden en het verhogen van de bestuurskwaliteit bovenaan de agenda. De spanning tussen vermenging en ongelijkheid, die het leven in de stad voorbrengt, werd zo erkend.

Ook de talloze initiatieven, die zich het laatste decennium onder impuls van het Stedenfonds ontwikkelden en al dan niet voortbouwen op eerdere ervaringen binnen het Sociaal Impulsfonds, moeten binnen dit spanningsveld stelling nemen. Ofwel hanteren ze een categoriale insteek, die tegemoetkomt aan de specifieke noden van een of meerdere kansarme groepen in de stad. Ofwel zetten ze in op een algemeen sociaal beleid, gericht op zowel kansarme als niet-kansarme groepen. Het resultaat is een brede waaier aan projecten, elk gericht op verschillende problematieken, met een verschillende manier van aanpak en een verschillend instrumentarium: van daklozenopvang en hulpverlening aan prostituees, over wijkgezondheidscentra

en sociale kruideniers, tot werkingen die brugfiguren in brede scholen inzetten en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders inrichten. We zouden deze projecten grofweg kunnen indelen in twee groepen: diegene voor wie diversiteit een streefdoel is, en diegene die resoluut kiezen voor de meest kwetsbare stadsbewoners.

DIVERSITEIT ALS STREEFDOEL

Bepaalde projecten zetten in op gemeenschappelijke noden. Voor hen is diversiteit niet enkel een uitgangspunt, maar ook een constant streven en een kwaliteitskenmerk. Zo worden in initiatieven zoals Zandletters in Oostende, Sport@rk in Mechelen, Ontmoetingshuis Baboes en Jeugdcentrum AxiMax in Brussel (VGC) mensen samengebracht van allerlei allooï maar met gezamenlijke interesses en besognes, zij het digitale geletterdheid, opvoedingsvragen of sporten en spelen in de buurt.

Deze projecten bouwen, elk op hun eigen manier, aan nieuwe vormen van gemeenschap. Die zijn niet langer gebaseerd op traditionele, eenduidige breuklijnen, maar op verschil. Meer zelfs: het verschil vormt hier de basis voor ontmoeting en verwondering. Zo spreekt Baboes Brusselse ouders van jonge kinderen tussen 0 en 4 jaar aan en stimuleert hen om elkaar te ontmoeten en van elkaar te leren hoe ze hun kinderen opvoeden en hun ontwikkeling ondersteunen. Het uitgangspunt is dat ‘ouder zijn’, ongeacht alle andere verschillen, mensen kan verbinden. Opvoedingsondersteuning is in deze benadering niet langer de ondersteuning van individuele ouders, maar de ondersteuning van de capaciteit van ouders om van elkaar te leren en elkaar te ondersteunen in hun vele vragen en twijfels over opvoeding.

KIEZEN VOOR DE MEEST KWETSBARE STADSBEWONERS

Behalve initiatieven die mikken op diversiteit, zijn er projecten die doelgroepen afbakenen. Ze zetten participatie in als een correctiemechanisme. Wie pleit voor een stedelijk beleid gericht op vermenging, ontmoeting en verwondering, moet immers ook aandacht hebben voor minderheidsgroepen, voor wie bijzondere hulp zal nodig zijn en blijven. Verschil brengt ongelijke condities voort en voor het realiseren van gelijkheid, als belangrijk basisprincipe in een democratie, is het nodig dat er binnen een algemeen beleid specifieke, selectieve accenten worden gelegd. Bovendien maken kwetsbare bewoners deel uit van de stad en de opdracht is dat zij hier ook blijven deel van uitmaken.

Sommige projecten kiezen voor een ‘gespecialiseerd aanbod’, zoals het Roman woonwagenterrein in Leuven, het inloopcentrum en crisishulpverlening ‘t Sas in Brugge, het Gezondheidshuis voor prostituees Gh@pro of de Daklozenopvang en Drughulpverlening VAGGA in Antwerpen. Zij bieden een concreet en specifiek aanbod en vertrekken van een urgente problematiek binnen de concentratie van stedelijke armoedeproblemen.

Voor andere projecten is ‘toegankelijkheid’ een speerpunt. Zo bevorderen in Gent Brugfiguren de communicatie tussen de (brede) school, het gezin en de buurt en leggen ze een link tussen diverse bevolkingsgroepen. In Aalst maakt de Kansenpas het mogelijk dat ook mensen met een laag inkomen kunnen participeren aan het bestaande cultuur- en sportprogramma. Ook Villa Bota in Brugge creëert mogelijkheden en breekt de stad open voor groepen die er nauwelijks aan

boden komen. Vanuit de vaststelling dat Brugge weinig biedt aan jongeren, en het stadscentrum vooral gericht is op de ondersteuning van economie en toerisme, nam de stad het initiatief voor de realisatie en ondersteuning van een ‘ruimte voor jongeren’. Villa Bota is een voormalig bejaardenpaviljoentje in het hart van de binnenstad dat werd verbouwd tot ontmoetingsruimte en internetstation voor jongeren. Inmiddels is er ook een eigen webradio gehuisvest.

Er zijn ook projecten die aan de ene kant eerder terughoudend zijn om bepaalde groepen af te bakenen, aan de andere kant hebben ze schrik voor ‘vervlakking’. Wijkgezondheidscentra en onderwijsprojecten die gericht zijn op preventie van schooluitval of op de realisatie van een meer gekwalificeerde schooluitstroom, werken dan wel rond ‘thema’s’, ze hebben blijvend aandacht voor de meest kwetsbare stadsbewoners.

DIVERSITEIT ALS UITDAGING

Diversiteit plaatst sociale projecten niet enkel voor keuzes, maar ook voor uitdagingen. Zo is het voor ‘algemene’ initiatieven zoals AxiMax, Baboes en Villa Bota belangrijk om niet enkel specifieke groepen aan te spreken die zich in het concrete aanbod herkennen. Zulke projecten moeten de diversiteit ook werkelijk (blijven) bereiken en respecteren. Voor projecten die een ‘specifiek aanbod’ creëren, is het cruciaal om niet in de val van de verbijzondering te trappen. Minderheidsgroepen definiëren en doelgroepen afbakenen, betekent immers dat mensen worden vastgepind op één kenmerk van hun zijn. Daar is op zich niets mis mee. Ergens ‘thuis horen’, gemeenschappelijkheid en herkenning zijn cruciaal, maar het is net de confrontatie met verschil en diversiteit

die essentieel is om niet opgesloten te worden in dat ‘thuis’ en verder uitgesloten te worden. Het is dan ook blijven zoeken naar manieren waarop het diverse aanbod aan projecten – projecten die diversiteit als streefdoel hebben en projecten die gericht zijn op een doelgroep – de kwaliteit van het samenleven in een diverse stad kan blijven bevorderen.

**EEN STAP VERDER:
EEN GEZAMENLIJKE, EIGENZINNIGE
KEUZE**

Afstemming en ondersteuning zijn belangrijk en zullen dat ook blijven in de toekomst, maar volstaan niet. De participatie van kwetsbare groepen mag niet beperkt blijven tot een specifiek aanbod gericht op ‘toeleiding’, noch tot een beleid voor of over hen. Het is niet alleen belangrijk dat ze toegang vinden tot het reguliere aanbod, ook hun perspectief in de vormgeving van de samenleving is cruciaal en verdient bijzondere aandacht. Of nog: de stem van kwetsbare groepen horen, is een uitdrukkelijke beleidskeuze.

Vanuit het Stedenfonds worden in die zin sterke samenwerkingsverbanden, zogenaamde ‘ontwikkelingscoalities’ gestimuleerd, over de schotten van sectoren en projecten heen. Het decentraliseren van bevoegdheden en de samenwerking tussen verschillende actoren van verschillende niveaus verbreden het debat rond samenleven in de stad. Ze houden tegelijk een risico in om tegenstellingen, eigen aan de democratie en het verschil, naar de achtergrond te doen verdwijnen, ten voordele van een keuze voor het compromis. Hiermee worden vragen en noden van bepaalde sociale groepen meer zichtbaar en die van andere minder zichtbaar.

Het vergt een grote eigenzinnigheid van een stad en organisaties om participanten niet enkel te laten ‘mede doen’, maar kwetsbare groepen ook echt een plek te laten verwerven in de stedelijke structuur. Het betekent het in vraag durven stellen van evidente posities en het bewust durven inslaan van nieuwe paden. De uitdaging voor de toekomst is dan ook dat steden en het Stedenfonds dit soort van ‘structurele keuzes’ blijven ondersteunen. Ervoor blijven zorgen dat de stad – het niveau dat ‘het dichtst bij de burger staat’ – los van incidentele impulsen of bevlogen praktijkwerkers, ambtenaren en beleidsmakers, en met aandacht voor de draagkracht van het lokale niveau, steeds opnieuw inzet op gelijke mogelijkheden voor diegene die nu uitgesloten worden. Het gaat om het blijven leggen van verbindingen tussen mensen en sectoren, met aandacht voor vermenging en dualisering.

Pas dan kan diversiteit omgebogen worden van een probleem naar een feitelijkheid en een opportuniteit.

VGC

Baboes

“Zien hoe andere ouders met hun kind omgaan, confrontereert ouders met andere opvoedingsstijlen. Dat kan verruimend en ondersteunend werken.”

- Christine Faure, Baboes

PROGRAMMA

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE

STEDENFONDS

PERIODE

LINK

Ontmoetingsplaatsen voor jonge kinderen en ouders
Uitbouw van een fijnmazig netwerk van kinderzorg, uitbreiding van nieuwe initiatieven in de buitenschoolse kinderopvang, opvoedingsondersteuning
Opvoeden in Brussel vzw
138.000 euro/jaar
Van 2008 tot 2011
www.opvoeden-in-brussel.be,
www.baboes.be

Uit onderzoek blijkt dat informele contacten tussen familie, vrienden of kennissen een van de belangrijkste vormen van opvoedingsondersteuning zijn. Door elkaar te ontmoeten kunnen ouders elkaar helpen en ervaringen uitwisselen. Omdat vele ouders in een grootstedelijke context vaak over een beperkt sociaal netwerk beschikken, besliste de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) om in Brussel ontmoetingsplaatsen voor ouders en kinderen op te richten. In 2009 ging de eerste ‘Baboes’ open in het centrum van Brussel. De ontmoetingsplaats is uitdrukkelijk niet doelgroepgericht en niet probleemgericht. Baboes biedt alle kinderen en hun ouders de kans om samen enkele uren door te brengen met andere kinderen en ouders, en dat onder deskundige begeleiding. De drempel ligt laag: Baboes is gratis en de ouders moeten geen afspraak maken.

Baboes verschilt fundamenteel van de klassieke kinderopvang. De belangrijkste huisregel is dat de ouder aanwezig blijft. De begeleiders organiseren zelf geen activiteiten, maar ondersteunen het contact van het kind met zijn ouder en faciliteren ontmoetingen tussen de ouders onderling. Zo zullen begeleiders bijvoorbeeld nooit pannenkoeken bakken, maar als een ouder dat wil doen, wordt het materiaal ter beschikking gesteld. In 2010 kwamen er in totaal 5.576 bezoekers over de vloer, waaronder 2.819 kinderen en 2.757 volwassenen. Er werden 28 verschillende thuistalen geregistreerd. Wegens het grote succes opende in 2011 een tweede Baboes in de wijk rond het Zuidstation.

AALST

Kansenpas

"Een avondje uit zou goedkoper worden. Er werd bewust gekozen voor een structurele aanpak op lange termijn. Cultuur moet niet gratis zijn, maar wel toegankelijk voor iedereen."

- Joke Steenhoudt, coördinator Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen

PROGRAMMA

Mensen in armoede en schoolkinderen kunnen voor 1,5 euro naar toneel, muziekvoorstellingen, film, sportclub...

DOELSTELLINGEN

Participatie van kansarmen aan het sociaal-cultureel leven

ORGANISATIE

Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen vzw

STEDENFONDS

74.368 euro/jaar

OVERIGE FINANCIERING

Meer dan 100 socio-culturele verenigingen, sportclubs en scholen; federale middelen voor cultuurparticipatie; OCMW Aalst; Participatiedecreet;

Provincie Oost-Vlaanderen en de omliggende gemeenten (Regionale Kansenpas)

Van 1995 tot heden
www.vierdewereldgroepaalst.be

PERIODE

LINK

In Aalst ijvert de Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen – “een vereniging waar armen het woord nemen” – er reeds jarenlang voor om mensen in armoede volwaardig te laten deelnemen aan het sociale en culturele leven. Met de Kansenpas, die in 1995 in het leven werd geroepen, en mede mogelijk werd gemaakt door het SIF en later het Stedenfonds, kunnen mensen met een laag inkomen voor slechts 1,5 euro naar het toneel, een musical, het museum, de sportclub of de bioscoop.

Reeds in de beginfase bleek dat een kortingskaart op zich niet volstaat. Vele mensen in armoede vinden hun weg niet of durven de stap niet te zetten. Daarom organiseert Mensen voor Mensen groepuitstappen naar culturele evenementen. Eenmaal mensen over de streep getrokken, brengen ze ook vrienden en kennissen mee. De voorbije vijftien jaar steeg het gebruik exponentieel. In 2010 beschikten 2.139 mensen over een Kansenpas, die in totaal 5.433 keer werd gebruikt. De Kansenpas vond ook ingang in alle scholen van Aalst, zodat alle schoolkinderen voortaan kunnen deelnemen aan buitenschoolse culturele activiteiten.

Het principe van de Kansenpas is na al die jaren nog steeds hetzelfde gebleven: de bezoeker betaalt 1,5 euro, de vrijetijdsaanbieder neemt de helft van de toegangs prijs voor zijn rekening, de rest wordt betaald door de Vierdewereldgroep. De Kansenpas is een solidair systeem: meer dan 160 aanbieders van socioculturele activiteiten, waaronder ook 51 scholen en een tiental private sportclubs, stappen mee in het verhaal. Het stadsbestuur wijzigde zijn subsidiereglement en geeft voortaan enkel nog subsidies aan culturele organisaties die hun activiteiten openstellen aan Kansenpastarie. Dat was een belangrijke stap voor de verdere structurele inbedding van het recht op cultuur en vrije tijd in Aalst.

Het succesverhaal neemt steeds grotere proporties aan. Vanuit de omliggende gemeenten kwam de vraag om mee te kunnen genieten van de Kansenpas. De provincie Oost-Vlaanderen kwam financieel tussenbeide. Vanaf 2011 beschikt de hele regio rond Aalst over één enkele Regionale Kansenpas. Het idee werd ook opgepikt door de Vlaamse minister van Cultuur, die momenteel onderzoekt op welke manier een Vlaamse Vrijetijdspas in heel Vlaanderen ingang kan vinden.

VGC

Ket in Kuregem

"Het pilootproject in Kuregem leidde tot een nieuw model voor buitenschoolse opvang. Voortaan staat het model voor alle nieuwe opvangplaatsen in Brussel."

– Ina Van Rijkel, KIK

PROGRAMMA DOELSTELLINGEN	Buitenschoolse opvang Uitbreiding van nieuwe initiatieven in de buitenschoolse kinderopvang, stimuleren van het verenigings- en buurtleven, stimuleren van het Nederlands VGC, IBO Ket in Kuregem 22.810 euro/jaar
ORGANISATIE STEDENFONDS OVERIGE FINANCIERING	Kind & Gezin, Gemeente Anderlecht, Actiris, Federaal Impulsfonds (werkingsmiddelen), VGC (personeelsmiddelen) Van 2003 tot 2010 www.vgc.be > buitenschoolse opvang
PERIODE LINK	

Buitenschoolse opvang van kinderen (IBO) heeft in een grootstedelijke context vaak te kampen met plaatstekort. Zeker in Brussel is er een gebrek aan voldoende grote opvangplaatsen en geschikte buitenruimtes. Daarom riep de VGC een nieuw model van buurtgerichte, buitenschoolse opvang in het leven. Het model wil de klassieke opvang overschrijden door andere verenigingen, instellingen en organisaties uit de buurt erbij te betrekken. Het IBO zelf vormt een huiselijk 'nest' waarrond een 'web' van organisaties uit de buurt hun diensten aanbieden. Op die manier worden niet alleen de beschikbare 'vierkante meters' aan opvangmogelijkheden aanzienlijk vergroot, maar worden ook het programma en de mogelijke activiteiten sterk uitgebreid. Er werd gestart met een aantal proefprojecten, waaronder Ket in Kuregem (KIK) in Anderlecht.

De verschillende Nederlandstalige scholen in Kuregem sloegen de handen in elkaar en gingen op zoek naar een locatie en een netwerk van partners. Zo organiseert Beeldenstorm creatieve ateliers en muzische vorming, biedt Buurtsport een heel divers sportaanbod aan, en zorgt het Huis der Gezinnen voor ondersteuning. Het voordeel van deze aanpak is dat niet alles gebeurt binnen de muren van één school. De kinderen treden naar buiten, worden in contact gebracht met de wijk en gestimuleerd om zich effectief in te schrijven in een sportclub, bibliotheek, muziekschool of knutselatelier.

VGC

Hobo

Vele daklozen hebben de capaciteit tot het opbouwen van sociale relaties, het geloof in hun eigen kunnen en de hoop op een mooie toekomst compleet verloren.

PROGRAMMA DOELSTELLINGEN	Dagcentrum voor thuislozen Nieuwe perspectieven bieden aan daklozen, kansarmoedebestrijding
ORGANISATIE	Hobo vzw (sinds 2010 opgenomen als deelwerking van CAW Archipel vzw)
STEDENFONDS OVERIGE FINANCIERING	Onbekend, financiering tot 2008 Reguliere middelen (153.000 euro/jaar, vanaf 2008), Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (68.000 euro/jaar, sinds 2009) 2003-2008 www.archipel.be
PERIODE LINK	

Thuisloosheid is veel meer dan geen dak boven het hoofd hebben. Naast de druk door de slechte leefomstandigheden voelen thuislozen zich vaak kwetsbaar en eenzaam. Velen onder hen hebben de capaciteit tot het opbouwen van sociale relaties, het geloof in hun eigen kunnen en de hoop op een mooie toekomst compleet verloren. Het is daarom ook moeilijk om het leven weer in eigen handen te nemen. Hobo vzw wil hierbij helpen. Als dagcentrum voor thuislozen in Brussel biedt Hobo niet enkel een tijdelijke verstrooiing voor het uitputtende dagelijks leven, maar streeft er ook naar de mensen te motiveren door een waaier aan activiteiten, initiaties en hulp bij het zoeken naar opleidingen en werk aan te bieden. Hobo opent hiermee de deur naar meer zelfvertrouwen, zelfstandigheid, het ontdekken van talenten en het doorbreken van het sociaal isolement. Hobo is een plaats van expressie en vriendschap, een plaats van plezier en ook van leren, een plaats waar je iets kan bereiken, samen en toch individueel. Hobo is een plaats van verandering, positiviteit en hoop voor de toekomst.

VGC

Medikuregem

"Kinderen die degelijk onderwijs volgen, hebben later een hogere kans om een goede job te vinden, zullen later in betere omstandigheden leven en zullen daardoor ook minder gezondheidsproblemen hebben. Dat is maar een van de vele voorbeelden waarom we vaak onze louter medische rol moeten overstijgen. We willen de gezondheidsproblematiek in de breedste betekenis aanpakken."

- Rafaela Martinez, coördinator MediKuregem

PROGRAMMA
DOELSTELLINGEN

Wijkgezondheidscentrum
Laagdrempelige toegang tot
gezondheidszorg, verbeteren
van het algemeen welzijn van de
buurtbewoners en de
leefbaarheid van de wijk
Medikuregem vzw
47.873,00 euro/jaar
Van 2008 tot heden
www.vwgc.be

ORGANISATIE
STEDENFONDS
PERIODE
LINK

Het wijkgezondheidscentrum MediKuregem werd in 2008 opgericht vanuit een bestaande huisartsenpraktijk in Kuregem (Anderlecht), een van de meest kansarme en multiculturele wijken van de stad. Het is uitgegroeid tot zoveel meer dan een huisartsenpraktijk. Mensen vinden er niet enkel een klassieke dokter, maar ook een psycholoog, sociale begeleiding, voedingsdeskundigen, enzovoort. In samenwerking met relevante partners uit verschillende sectoren ontplooit het WGC MediKuregem initiatieven om de gezondheidsbehoeften in de wijk op te sporen en, al dan niet preventief, aan te pakken. Zo is er bijvoorbeeld bijzondere aandacht voor het opsporen en vermijden van diabetes, een vaak voorkomende ziekte bij de allochtone bevolking. Omdat de patiënten uit alle uithoeken van de wereld komen, werkt MediKuregem al geruime tijd met interculturele bemiddelaars. Daarnaast streeft het wijkgezondheidscentrum naar een voortdurende verbreding van zijn werking: alles wat te maken heeft met gezondheid en algemeen welbevinden komt in het vizier, zoals de leefbaarheid van de wijk, samenlevingsconflicten of huisvestingsproblemen.

MediKuregem biedt patiënten de mogelijkheid om in te stappen in een forfaitair betalingssysteem. Daardoor moeten mensen met een laag inkomen zelf niet rechtstreeks betalen voor eerstelijnszorg. In 2010 deden meer dan 4.000 patiënten een beroep op dit betalingssysteem. Daarbij komen nog ongeveer 200 patiënten die op een legalisering van hun verblijfspapieren wachten of illegaal zijn en beroep doen op het OCMW voor dringende medische zorg. In enkele jaren tijd is MediKuregem uitgegroeid tot een van de grootste wijkgezondheidscentra van Vlaanderen en Brussel.

OOSTENDE

Sportkans

Voor slechts 1,5 euro kan iedere Oostendenaar overdag kiezen uit 25 verschillende sporten.

PROGRAMMA	Subsidiëring van een gediversifieerd sportaanbod
DOELSTELLINGEN	Bevorderen van sport en lichaamsbeweging bij alle lagen van de bevolking, versterken van de sociale integratie van kansarmen
ORGANISATIE	Sportdienst Stad Oostende
STEDENFONDS	65.000 euro/jaar (Sport Overdag), 15.000 euro/jaar (tussenkomst lidgelden), 15.000 euro/jaar (Sportkans)
OVERIGE FINANCIERING	30.000 euro (Stad Oostende en Participatiedecreet)
PERIODE	Van 2000 tot heden
LINK	www.oostende.be/sportoverdag

Sport is vandaag een van de belangrijkste vormen van vrijetijdsbesteding. Sport draagt niet alleen bij tot de gezondheid, maar kan ook ingezet worden om de integratie van mensen in hun leefgemeenschap te bevorderen. Oostende breidt daarom actief de sportkansen uit voor al zijn bewoners. Iedereen kan er overdag sporten voor slechts 1,5 euro. De Oostendenaars kiezen uit vijfentwintig verschillende sporten verspreid over negen sportcentra. Tegelijkertijd renoveerde de stad het sportpark De Schorre tot een volwaardig openluchtsportcomplex.

Specifiek voor kansarme jongeren lanceerde de sportdienst het project Sportkans. Door het betalen van hun aansluitingskosten en verzekeringen kunnen de Oostendese minder gegoede kinderen en jongeren toch deelnemen aan het sportaanbod van de lokale sportclubs.

BRUGGE

't SAS en Kaba

"Een inloopcentrum gecombineerd met een sociale kruidenier zorgt voor laagdrempelige hulpverlening en een veilige ontmoetingsplek."

- Elke Van Mieghem, 't SAS

PROGRAMMA	Inloopcentrum en sociale kruidenier
DOELSTELLINGEN	Woonzekerheid en dienstverlening bieden aan sociaal zwakkeren
ORGANISATIE	Stad Brugge, OCMW, CAW Regio Brugge
STEDENFONDS	500.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2005 tot heden
LINK	www.ocmw-brugge.be/dienstverlening/sas.asp

Inloopcentrum 't Sas in Brugge biedt kwetsbare mensen met verminderde welzijnssansen een laagdrempelig onthaal, een veilige ontmoetingsplek, ontspanning en een praktische dienstverlening. Ook in crisissituaties kunnen ze in het centrum tot rust komen en een luisterend oor vinden. Toeleiding en oriëntatie naar andere hulp- en maatschappelijke dienstverlening worden er vrijblijvend aangeboden. Behalve op ontmoeting speelt het centrum ook in op materiële behoeften via het aanbieden van faciliteiten zoals een douche, wasmachine, droogkast, strikmogelijkheid, computer met internetverbinding... De vereniging doet ook aan preventiewerk bij dreigende uithuiszettingen en beschikt over een aantal doorgangswoningen.

Aan de overkant van het inloophuis opende ook de KABA, wat staat voor Kruidenierswaren Aan Billijke Aankoopprijzen. Bij de 'sociale kruidenier' kunnen mensen met een beperkt inkomen gratis, of tegen sterk verminderde prijzen, kwalitatieve voedsel- en huishoudproducten verkrijgen. Uit onderzoek is immers gebleken dat mensen met een laag inkomen vaak het eerst besparen op voeding. Anderzijds wil de sociale kruidenier hulpbehoefende mensen ertoe aanzetten om gebruik te maken van de talrijke mogelijkheden van 't Sas.

ANTWERPEN

Gezondheidshuis Prostitutie

Het pand waar Gh@pro gehuisvest is, ligt midden in de prostitutiebuurt en is een onderdeel van het overkoepelende stadsvernieuwingsproject van het Schipperskwartier.

PROGRAMMA	Ondersteuning en begeleiding van prostituees
DOELSTELLINGEN	Preventie, voorlichting en ondersteuning van prostituees
ORGANISATIE	Gh@pro vzw
STEDENFONDS	336.600 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid (88.000 euro/jaar)
PERIODE	Van 2003 tot heden
LINK	www.gapro.be

Gh@pro of voluit het Gezondheidshuis voor Antwerpse Prostitutie verleent gratis en anoniem hulp aan vrouwen en mannen die werkzaam zijn in de prostitutie in de provincie Antwerpen. Het accent ligt op het geven van een preventieboodschap en op gezondheidsvoortreffing- en opvoeding. Daarnaast behoort vroegtijdige opsporing en behandeling van seksueel overdraagbare infecties (SOI) tot de prioriteiten. Behalve consultaties in het gezondheidshuis zelf biedt een mobiel team de dienstverlening ook aan op de werkplek van de prostituee. De voorlichting en screening van sekswerkers omtrent SOI komt indirect ook de seksuele gezondheid van hun klanten en diens sekspartners ten goede.

Binnen Gh@pro richt een specifiek team zich ook op de sociale, beroepsgebonden vragen van de prostituees. Sekswerkers die uit de prostitutie willen stappen, kunnen er terecht. Gh@pro biedt hen juridische ondersteuning en administratieve begeleiding, verwijst hen door naar andere instanties (OCMW, VDAB, psychische hulp) en begeleidt hen bij het zoeken naar een nieuwe job. Het pand waar Gh@pro gehuisvest is, ligt midden in de prostitutiebuurt en is een onderdeel van het overkoepelende stadsvernieuwingsproject van het Schipperskwartier.

HASSELT

Gratis openbaar vervoer

“De sociale impact van gratis openbaar vervoer is enorm. Op de bus ontmoeten mensen elkaar. Vooral ouderen en mindervaliden geraken zo uit hun isolement. Op de bus leren ze hun buren kennen. Dat is moeilijk in geld uit drukken.”

- Daniel Lambrechts, mobiliteitsambtenaar stad Hasselt

PROGRAMMA	Gratis busvervoer
DOELSTELLINGEN	Mobiliteit van de inwoners bevorderen, het verkeer in de stad terugdringen
ORGANISATIE	Stad Hasselt
STEDENFONDS	10.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Stad Hasselt (1.500.000 euro/jaar)
PERIODE	Van 1997 tot heden
LINK	www.hasselt.be

Aan het einde van de jaren 1990 was auto nog koning in Hasselt. Om de binnenstad opnieuw leefbaar te maken, besloot het stadsbestuur om de auto voortaan te weren en - vanaf 1 juli 1997 - het openbaar vervoer volledig gratis te maken. Heel het land keek met argusogen naar het Hasseltse experiment. Vandaag, dertien jaar later, spreken de cijfers voor zich. Na één jaar was het aantal reizigers al verviervoudigd tot bijna 1.500.000. Vandaag bedraagt het aantal ruim 4.500.000 reizigers per jaar.

De kostprijs voor dit alles: 1.500.000 euro per jaar. Veel geld, maar Hasselt heeft er ook veel voor teruggekregen. De stad slaagde erin Hasselt een groot aantal auto's van de weg te halen en de verkeersveiligheid te verhogen. Bovendien is de binnenstad volledig autoluw gemaakt, wat Hasselt zeer aantrekkelijk maakt voor jonge gezinnen met kinderen, toeristen en shoppers. Ook het sociale aspect speelt een grote rol: op de bus kunnen mensen elkaar ontmoeten, ouderen komen vaker buiten en ook de plaatselijke ziekenhuizen krijgen dankzij de gratis 'ziekenhuisbus' beduidend meer bezoekers dan voorheen.

Met zijn gratis bussen was Hasselt een pionier in Vlaanderen. De stad stond aan de wieg van een nieuw financieringsmodel van openbaar vervoer dat vandaag in Vlaanderen en Europa steeds meer ingang vindt.

GENK

Opvoedingswinkel

"Genk richtte als eerste stad in Vlaanderen een Opvoedingswinkel op. Het concept maakte school en stond model voor het Vlaamse Decreet opvoedingsondersteuning. Vandaag beschikken alle Vlaamse centrumsteden over een opvoedingswinkel."

- Hilde Haerden, coördinator Opvoedingswinkel, directeur PAS vzw

PROGRAMMA

Opvoedingswinkel
Integrale en sectoroverschrijdende aanpak van opvoedingsproblemen, verhogen van onderwijskansen

DOELSTELLINGEN

PAS vzw (netwerk van ruim 25 Genkse partners, waaronder lokale besturen, welzijnsinstellingen, jeugdwerk en -hulpverlening en onderwijspartners)

ORGANISATIE

400.000 euro/jaar
Vlaamse overheid (erkennung als Opvoedingswinkel en Inloop team, financiering LDE-programma), Federale overheid (Sine), provincie Limburg (LSM), OCMW-bestuur

STEDENFONDS

Van 2003 tot heden
www.opvoedingswinkel.be, www.inloopje.be, www.kom-ma.be

OVERIGE FINANCIERING

PERIODE

LINK

Als eerste stad in Vlaanderen richtte Genk een Opvoedingswinkel op. De organisatie is in handen van de vzw PAS, een netwerk-vzw die een twintigtal verschillende partners zoals het CLB, het OCMW, het jeugdwerk en de kinderpsychiatrie bundelt. Op die manier zorgt de Opvoedingswinkel voor een integrale en sectoroverschrijdende aanpak van opvoedingsproblemen. De Opvoedingswinkel is in de eerste plaats een laagdrempelig loket dat gelegen is op een zichtbare en centrale plek in het centrum van Genk. Ouders kunnen er terecht met al hun opvoedingsvragen.

Daarnaast riep de Opvoedingswinkel een aantal specifieke programma's in het leven. Instapje bijvoorbeeld leert jonge moeders hoe ze moeten omgaan met baby's en kleuters tussen 1 en 2,5 jaar. Instapje heeft als doel de onderwijskansen van kinderen uit lagere sociaal-economische klassen te bevorderen door reeds op zeer vroege leeftijd in te grijpen. Het versterkt de pedagogische kwaliteiten en de taalvaardigheden en maakt een vlotte overgang naar het kleuteronderwijs mogelijk. Een ander project, Komma, is een laagdrempelige en gezellige opvang voor moeders met kinderen. Ouders kunnen er terecht voor pedagogische vragen terwijl de kinderen spelen. Het team organiseert activiteiten zoals gezond en goedkoop koken voor baby's of kleuters. Opzet is een gelijkaardig project waarbij een aantal mensen maatschappelijk kwetsbare gezinnen op een meer intensieve manier thuis begeleiden.

In 2011 bestaat de Genkse Opvoedingswinkel tien jaar. De Opvoedingswinkel stond model voor het decreet Opvoedingsondersteuning, dat in de zomer van 2007 gestemd werd in het Vlaamse parlement, zodat vandaag alle Vlaamse centrumsteden beschikken over een opvoedingswinkel.

VGC

Brede School

“En brede school is maatwerk en heeft daarom op iedere locatie haar eigen uitwerking. Brede scholen hebben dus verschillende verschijningsvormen.”

- Liesbeth Holvoet, VGC, Onderwijs en Vorming

In 2006 ontwikkelde de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) een aantal ‘brede school’-proeftuinen in Brussel. Het doel van een ‘brede school’ bestaat erin om alle kinderen en jongeren in het Nederlandstalig onderwijs meer en betere onderwijskansen te bieden, hun ontwikkelingsmogelijkheden volop te ontpllooien en hun ervaringswereld te verruimen. Een brede school kan het best gedefinieerd worden als een samenwerkingsverband tussen de drie voornaamste contexten waar kinderen actief zijn: school, thuis en vrije tijd. Een brede school wil de omgeving, de wijk en de ouders zoveel als mogelijk betrekken bij de werking van de school. Dat kan door een breed netwerk te creëren tussen buurtorganisaties, sportclubs, socio-culturele verenigingen, kinderopvang, scholen en ouders, maar ook door allerlei activiteiten voor de buurt, de ouders en de kinderen te concentreren in het schoolgebouw.

In de loop der jaren werden de proeftuinen uitgebreid en in 2010 besliste de VGC om op de aangekochte site Nieuwland in Brussel Stad een echte brede school uit te bouwen. Op de site is er naast een basisschool en een school voor buitengewoon secundair onderwijs, plaats voor een initiatief buitenschoolse opvang, een kinderdagverblijf, een ontmoetingsplaats, een initiatief voor opvoedingsondersteuning, de Academie voor Muziek, Woord en Dans en de culturele organisatie Met-X.

PROGRAMMA	Inrichten van Brede Scholen
DOELSTELLINGEN	De omgeving, de wijk en de ouders betrekken bij de school, optimaliseren van de leeromgeving en het onderwijs, versterken van het buurt- en gemeenschapsleven
ORGANISATIE	Onderwijscentrum Brussel (OCB), verschillende initiatiefnemers waaronder scholen (Voorzienighedschool te Anderlecht), BROM, Brede School Nieuwland en andere)
STEDENFONDS	75.000 euro/jaar, 741.353 euro (2011)
PERIODE	Van 2007 tot heden
LINK	http://bop.vgc.be/onderwijs/ocb/bredeschool.html

VGC

Onderwijscentrum

Het Onderwijscentrum streeft ernaar om de kansen van alle kinderen in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel te vergroten, ongeacht hun sociale, culturele en talige achtergrond.

PROGRAMMA	Overkoepelende werking van onderwijsondersteunende organisaties
DOELSTELLINGEN	Verhogen van de onderwijskansen van alle kinderen in het Nederlandstalig onderwijs
ORGANISATIE	VGC, OCB
STEDENFONDS	1.030.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2008 tot heden
LINK	http://onderwijscentrumbrussel.vgc.be/

Het onderwijsbeleid van de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) ontplooidde reeds aan het einde van de jaren 1980 de eerste initiatieven om in te spelen op de grote instroom van anderstalige leerlingen in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. De uitdaging om efficiënt te leren omgaan met talige, culturele en sociale diversiteit binnen het onderwijs is sindsdien alleen maar toegenomen. Vandaag is het Onderwijscentrum Brussel van de VGC een belangrijk instrument voor de kwaliteitsondersteuning. Het is ontstaan in 2008, toen de VGC besloot om de deskundigheid van alle Brusselse onderwijsondersteunende organisaties – met onder meer Schoolbouwwerk Brussel, Taalvaart, Bits2, Nascholingscentrum Brussel, Leermiddelencentrum – te integreren in één overkoepelde werking. Het Onderwijscentrum Brussel streeft ernaar om de kansen van alle kinderen in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel te vergroten, zodat ze ongeacht hun sociale, culturele en talige achtergrond de eindtermen kunnen halen. Dit gebeurt in de eerste plaats door het ontwikkelen van een visie en de ondersteuning en coaching van schoolteams op het vlak van taalbeleid, taalvaardigheidsonderwijs, omgaan met diversiteit en ouderbetrokkenheid. Die ondersteuning leidt tot een professionalisering van de school, de directie en de leraren en optimaliseert de interactie tussen school, ouders en buurt.

Behalve ondersteuning van de schoolteams stelt het OCB leermiddelen (onder meer voor taalvaardigheid) ter beschikking van de scholen, richtte het het Platform Brede School op, dat zorgt voor ondersteuning en kwaliteitsbewaking van de lokale Brede Scholen in Brussel, en organiseert het de Zomer- en de Lenteschool, waar kinderen gedurende de schoolvakanties de kans krijgen een intensief taalbad te volgen om zo hun talige achterstand weg te werken. Het OCB begeleidt ook ouders bij hun schoolkeuze met het initiatief ‘Samen naar school in de buurt’ om op die manier een betere sociale mix te creëren in de buurtscholen.

VGC

Buurtsport

"Basket, voetbal, dans, extreme sporten zoals boksen, jiujitsu of Congolees worstelen en nieuwe sporten zoals airtumbling: het aanbod is divers om een zo breed mogelijk publiek aan te spreken."

– Gert Eeraerts, coördinator Buurtsport Brussel

PROGRAMMA DOELSTELLINGEN	Buurtsport Stimuleren en aanbieden van sport in de buurt, versterken van de sociale integratie en maatschappelijke ontwikkeling van jongeren, opleiding en werk aanbieden aan laaggeschoolden
ORGANISATIE STEDENFONDS PERIODE LINK	Buurtsport Brussel vzw 209.000 euro/jaar Van 2003 tot heden www.buurtsportbrussel.be

Sport is niet alleen gezond voor lichaam en geest, het is eveneens een belangrijke uitlaatklep en een middel tot sociale integratie, maatschappelijke ontwikkeling en empowerment. Vanuit deze brede invalshoek organiseert Buurtsport Brussel een gevarieerd sportaanbod voor jongeren in een aantal moeilijke Brusselse wijken. Basket, voetbal, dans, extreme sporten zoals boksen, jiujitsu of Congolees worstelen en nieuwe sporten zoals airtumbling: het aanbod is divers om een zo breed mogelijk publiek aan te spreken.

Maar Buurtsport Brussel is meer dan dat. Het is ook een sociaal-economisch project dat een opleiding sportanimatoren aanbiedt aan laaggeschoolden en kansarmen. De twee doelstellingen versterken elkaar wederzijds. Door mensen op te leiden, beschikt Buurtsport Brussel meteen over mankracht om de activiteiten te organiseren, en door het organiseren van activiteiten kunnen de werknemers ervaring opdoen.

Het tewerkstellingscontract duurt twee jaar en is telkens op maat gemaakt van de persoon in kwestie. Behalve een interne opleiding tot sportanimatoren, krijgen anderstaligen lessen Nederlands, en wie geen diploma secundair onderwijs heeft, wordt begeleid naar het tweedekansonderwijs.

ANTWERPEN

Nederlands voor ouders

Anderstalige ouders leren Nederlands op de school van hun kinderen en worden zo meer betrokken bij het algemene schoolleven.

PROGRAMMA	Lessen Nederlands voor anderstalige ouders
DOELSTELLINGEN	Aanleren van de Nederlandse taal, betrokkenheid van anderstaligen bij het schoolleven van hun kinderen, verhogen van de onderwijskansen
ORGANISATIE	Algemeen Onderwijsbeleid (AOB) van de Stad Antwerpen, Centrum voor Taal en Onderwijs over School en Ouders, Schoolbrug, Huis van het Nederlands, de NT2-aanbieders en het Algemeen Onderwijsbeleid
STEDENFONDS	310.300 euro/jaar
PERIODE	2008-2013
LINK	www.nt2antwerpen.be/school_en_ouders

KAAP is een project waarbij ouders Nederlands kunnen leren op de school van hun kinderen. Een NT2-leerkracht organiseert samen met de basisschool gedurende één schooljaar wekelijks twee lesmomenten voor anderstalige ouders met kinderen op die school. In de lessen leren de ouders het Nederlands dat ze nodig hebben om de informatie die de school hen aanreikt beter te begrijpen. Bovendien leren de ouders de school en de leerkrachten beter kennen en kunnen ze hen beter aanspreken over hun kinderen. KAAP werkt met de ouders ook aan hun betrokkenheid bij het schoolleven van de kinderen. Het KAAP-project draagt op die manier ook bij tot de realisatie van de missie van het algemeen onderwijsbeleid. Het zorgt er namelijk voor dat meer jongeren gekwalificeerd de schoolbanken verlaten en toegang hebben tot het hoger onderwijs of de arbeidsmarkt.

GENK

Actieplan Woonzorgzones

Vandaag wordt er steeds meer naar gestreefd om niet de mensen naar de zorg, maar de zorg naar de mensen te brengen

PROGRAMMA	Inrichting van woonzorgzones
DOELSTELLINGEN	Uitbouwen van huisvesting en zorg op maat van senioren
ORGANISATIE	OCMW Genk, Nieuw Dak cvba, vzw Prometheus (huisartsenkring)
STEDENFONDS	1.500.000 euro (2008-2013)
OVERIGE FINANCIERING	Europese middelen, Protocol 3 (RIZIV), OCMW
PERIODE	2008-2013
LINK	www.ocmwgenk.be

Mensen met een zorgbehoefte, zoals ouderen, gehandicapten of chronisch zieken, moesten vroeger vaak verhuizen naar een zorgvoorziening. Vandaag echter wordt er steeds meer naar gestreefd om niet de mensen naar de zorg, maar de zorg naar de mensen te brengen. Overal in Vlaanderen wordt geëxperimenteerd met 'woonzorgcentra', 'levenslang wonen' of 'kangoeroewonen' – om maar enkele te noemen – als vernieuwende manieren om mensen zo lang mogelijk zelfstandig en in hun eigen vertrouwde omgeving te laten wonen.

Met het Actieplan voor de inrichting van een zestal woonzorgzones gaat de stad Genk nog een stap verder. Een woonzorgzone is 'een gebied met een verhoogde geschiktheid voor zelfstandig wonen van mensen die op (intensieve) zorg zijn aangewezen', zo luidt de definitie. De stad en het OCMW lieten in 2008 een studie opmaken door het Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA). De HIVA-studie deelde het grondgebied Genk op in zes woonzorgzones en bracht de zorgbehoeften en het bestaande aanbod in kaart. Op basis van deze studie stelde de stad Genk een Actieplan op om een aantal zones prioritair uit te bouwen. Nieuwe zorgvriendelijke woningen en zorgvoorzieningen moeten zo ingeplant worden dat ze optimaal geïntegreerd zijn in het stedelijk weefsel en iedereen er een zo goed mogelijke toegang toe heeft. Ook andere voorzieningen, zoals winkels, wasserijen, culturele en sociale instellingen en vrijetijds- en sportinfrastructuur, moeten op wandelafstand liggen van de zorgwoningen. Ook de woonomgeving moet zorgvriendelijk gemaakt worden met verkeersveilige, rolstoeltoegankelijke wandelroutes met zitbanken en voldoende groen.

Een dergelijke 'zorgvriendelijke' woonomgeving betekent niet alleen een meerwaarde voor ouderen of hulpbehoevenden, maar ook voor 'gewone' bewoners. De ruime meerderheid van de bevolking in woonzorgzones maakt immers geen gebruik van de zorgverstrekking, maar kiest om er te wonen omwille van de beschermde woonomgeving, de goede voorzieningen en het sociale aspect. De servicezone moet dus aantrekkelijk zijn voor de gehele bevolking. Zo ontstaat een geïntegreerde wijk. Iedereen kan er wonen.

ANTWERPEN

Sociale kruideniers

Dankzij de samenwerking met een grootdistributiebedrijf bedraagt de prijs van de goederen ongeveer de helft van de normale winkelprijs.

PROGRAMMA	Oprichten van sociale kruideniers
DOELSTELLINGEN	Ondersteuning van kansengroepen, opleiding van werklozen
ORGANISATIE	OCMW Antwerpen, Carrefour
STEDENFONDS	137.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2003 tot heden
LINK	www.antwerpen.be > sociale kruidenier

Bij de sociale kruidenier kunnen mensen die doorverwezen werden door het OCMW een beperkt aantal producten kopen aan verlaagde prijs. Het project kwam er op vraag van de hulporganisaties in Antwerpen. De sociale kruidenier biedt geen voedselpakketten aan, maar klanten kunnen zelf een keuze maken. Dankzij de samenwerking met een grootdistributiebedrijf bedraagt de prijs van de goederen ongeveer de helft van de normale winkelprijs. Om terecht te kunnen bij de sociale kruidenier moeten klanten voldoen aan bepaalde criteria. Op deze manier vormt het initiatief geen concurrentie voor de middenstand in de buurt. Bovendien zijn er werkervaringstrajecten als opstap naar een job als winkelbediende. Het bedrijfencentrum PAX in Antwerpen-Noord combineert de sociale superette met een meubelhal die goederen verkoopt uit ontruimde woningen. Sinds 2005 werd er ook een renovatieploeg ondergebracht en een ramenwasploeg opgestart.

OOSTENDE

Zandletters

Zandletters stimuleert sociaal kwetsbare mensen om hun eerste stappen op een pc en op het internet te zetten.

PROGRAMMA	Voorzien in publieke internetpc's en een internetklas
DOELSTELLINGEN	Verhogen van de toegang tot kennis en informatie voor sociaal kwetsbare groepen
ORGANISATIE	Stad Oostende, bibliotheek Kris Lambert
STEDENFONDS	50.000 euro/jaar
PERIODE	2002-2011
LINK	www.zandletters.be

Informatie wordt meer en meer digitaal en via het internet verspreid. Niet iedereen beschikt echter over de nodige vaardigheden om de digitale informatie te consulteren en te gebruiken. Om de digitale geletterdheid en participatie te promoten, zetten een aantal Oostendse organisaties het informatie- en mediaproject Zandletters op.

De stad Oostende investeerde de voorbije tien jaar in een groot aantal pc's en een laptopklas, gevestigd in de stedelijke bibliotheek. Sociaal kwetsbare groepen en mensen die hun eerste stappen op een pc zetten, werken samen rond een centraal thema. Onderweg verwerven ze nieuwe digitale vaardigheden.

MECHELEN

Rwina doen

“Een kleine tien jaar geleden kwam Mechelen vaak heel negatief in beeld omwille van criminaliteit en overlast door migrantenjongeren. Wij geloofden dat het mogelijk moest zijn om met die jongeren mooie dingen te doen. Zo is Rwina ontstaan.”

– Katrien Mertens, sociaal agoge

PROGRAMMA

Uitbouw van H30 als sociaal-artistieke broedplaats voor jongeren

DOELSTELLINGEN

Creëren van nieuwe vormen van jongerengemeenschap, cultuurcreatie en -participatie

ORGANISATIE

Stad Mechelen, H30

STEDENFONDS

50.000 euro/jaar

PERIODE

2008-2013

LINK

www.h30.be

Onder leiding van VRT-regisseur Pietje Horsten en sociaal-cultureel agoge Katrien Mertens ontstond Rwina, een collectief van dertien Mechelse jongeren met buitenlandse roots die de draak steken met clichés over hun eigen en de andere cultuur. Hoewel de jongeren nooit een theateropleiding hebben genoten, bedachten, schreven en vertolkten ze zelf de sketches over de scherpe kantjes van de multiculturele samenleving. Rwina betekent zoveel als de boel op stelten zetten. De sketches geven een beeld van het dagelijkse leven van een groepje allochtone jongeren. Ze hangen op straat, halen kattenkwaad uit, gaan naar school, worden verliefd en willen wat centen verdienen. Het resultaat viel voor het eerst te bewonderen in 2005 met het theaterstuk ‘Rwina doen’. Later bewerkte Pietje Horsten de toneelstukken tot een televisiereeks, die werd uitgezonden op de openbare omroep. Rwina is door zijn multiculturele cast een primeur in de Vlaamse televisiewereld. Het is de eerste televisieproductie die volledig door allochtonen is bedacht.

H30, een artistieke broedplaats voor jongeren en onderdeel van het cultuurcentrum, stond mee aan de wieg van Rwina. Rwina was een belangrijk project, van waaruit H30 zich verder kon vertakken. Vandaag is H30 uitgegroeid tot een artistieke werkplek die een breed jongerenpubliek aanspreekt, maar nog steeds met een sterke focus op participatie van moeilijker bereikbare jongeren. De jaarlijkse theaterproducties zijn aangevuld met vele andere projecten zoals Va et Vient, een alternatief majorettenkorps, fatibombastic (een straatdrumband), een graffitiwall, de stikbitchen (haaiateliers), digital storytelling... Het is vooral een huis waar jongeren welkom zijn met hun creatieve ideeën. H30 helpt hen om die waar te maken.

ANTWERPEN

Daklozenopvang

Verschillende centra, elk gericht op een ander doelpubliek, staan samen in voor de opvang van daklozen.

PROGRAMMA	Daklozenopvang en ondersteuning van daklozen in basisbehoeften
DOELSTELLINGEN	Ondersteuning en begeleiding van daklozen naar integratie in de maatschappij
ORGANISATIE	OCMW Antwerpen, CAW Metropool, CAW De Terp, CAW De Mare
STEDENFONDS	2.650.000 euro/jaar
PERIODE	2008-2011
LINK	> opvang

Antwerpen telt verschillende centra voor daklozenopvang. Het nachtopvangcentrum De Biekorf biedt aan Antwerpse chronische daklozen een veilige, rustige en hygiënische overnachtingsmogelijkheid. Het doelpubliek zijn meerderjarige, dakloze mannen en vrouwen met een verslaving of een psychiatrisch probleem. Daklozen kunnen er ook terecht voor een douche, soep en brood of ontbijt. Naast onderdak bieden, tracht het nachtopvangcentrum de klanten zoveel als mogelijk te begeleiden naar andere oplossingen.

Pension Van Schoonhoven organiseert opvang van langdurige thuislozen en langverblijvers van onthaalcentra. Het doel is om de klanten stabiliteit en rust te bieden in hun leven en een einde te stellen aan de omzwervingen. Op het ritme van de bewoner wordt getracht nieuwe sociale contacten uit te bouwen. Bewoners die blijk geven van groei naar zelfstandigheid krijgen begeleiding in de doorstroming naar een aangepaste woonvorm.

Inloopcentrum De Vaart ten slotte, ondersteunt thuislozen, daklozen en dakonzekeren door het aanbieden van een praktisch aanbod (douches, wasmachines, lockers...) in een veilige omgeving waarin zij contacten kunnen opbouwen en hulpverleningsvragen kunnen stellen. Via deze ondersteuning worden kansen geboden om opnieuw te integreren in de samenleving.

GENT

Brugfiguren

De Brugfiguur betrekt de ouders en de hele buurt bij de communicatie, activiteiten en de organisatie van de school.

PROGRAMMA	Brugfiguren in Brede Scholen
DOELSTELLINGEN	Bevorderen van de communicatie tussen school, gezin en buurt
ORGANISATIE	Pedagogische begeleidingsdienst, 39 deelnemende scholen
STEDENFONDS	900.000 euro (2012)
PERIODE	Van 2003 tot heden
LINK	www.pbdgent.be

Met de 'brugfiguren' investeert Gent in de verbetering van de relatie tussen kansarme gezinnen, de school en de buurt. De brugfiguur betrekt ouders zoveel mogelijk als partner in het onderwijsproces. Als onderdeel van het schoolteam ondersteunen de brugfiguren ook de school en de leerkracht bij het betrekken van kwetsbare ouders bij de schoolactiviteiten. Voor het schooljaar 2009-2010 deden, netoverschrijdend, 39 scholen een beroep op een brugfiguur. Veel van deze brugfiguren zijn terug te vinden in 'Brede Scholen'. Dit zijn lokale samenwerkingsverbanden tussen diverse partners die in een bepaald gebied, samen met de school, de ontwikkelingskansen voor kinderen willen optimaliseren.

Voorbeeldprojecten zijn te vinden in de wijken Sint-Amantsberg, Ledeberg en de Bloemekenswijk. Met het GRAS-project (Groene en Avontuurlijke Speelplaatsen) bracht de Brede School Sint-Amantsberg een stukje natuur naar de speelplaats. De vrije basisschool De Krekel legde samen met de kinderen en hun ouders een avontuurlijke speelzone aan. Basisschool De Vlieger plantte bomen en plaatste een kippenhok. De vrije basisschool Edugo Bernadette ten slotte, richtte een eigen moestuin in.

ANTWERPEN

Drughulppreventie

Het doel kan gaan van het voorkomen van het drugsgebruik, tot het louter beperken van de schadelijke effecten van het gebruik.

PROGRAMMA	Drughulppreventie
DOELSTELLINGEN	Voeren van een drugsbeleid, begeleiden van druggebruikers
ORGANISATIE	Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg VAGGA vzw
STEDENFONDS	202.800 euro/jaar
PERIODE	Van 2003 tot heden
LINK	www.vagga.be

Het team verslavingspreventie van VAGGA (Vereniging Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg Antwerpen) ondersteunt Antwerpse sleutelfiguren en organisaties in het omgaan met de aanwezigheid, het gebruik en het misbruik van legale en illegale drugs. Het team tracht te voorkomen dat mensen problemen krijgen met middelengebruik. Indien toch problemen optreden, geeft het team advies over hoe men deze problemen zelfstandig kan aanpakken. Het team stippelt op vraag van organisaties een op maat gemaakte alcohol- en drugsbeleid op. VAGGA geeft vorming over producten, signaalherkenning en motiverend werken. Het team adviseert het beleid en organiseert preventieve acties. Afhankelijk van de doelgroep en de context stelt de drugpreventie zich een ander doel. Dit kan gaan van het voorkomen van het gebruik, tot het louter beperken van de schadelijke effecten van het gebruik. Het team verslavingspreventie van VAGGA werkt daarom continu samen met diverse actoren zoals scholen, gemeentebesturen, bedrijven, jeugdbewegingen, sportverenigingen, huisartsen, instellingen voor bijzondere jeugdzorg, politie en justitie.

GENT

Wijkgezondheidscentra

“De wijkgezondheidscentra spelen in op signalen van kwetsbare doelgroepen uit de wijk en ondersteunen organisaties om gezondheid op de agenda te plaatsen.”

- Katia Vandendriessche, directeur Gezondheidsdienst

PROGRAMMA	Uitbouwen van wijkgezondheidscentra
DOELSTELLINGEN	Toegankelijk maken van medische zorg
ORGANISATIE	Gezondheidsdienst Stad Gent
STEDENFONDS	250.000 euro (2012)
PERIODE	Van 2003 tot heden
LINK	www.vwgc.be

VGC / THUIS IN DE STAD-PRIJS 2006

Koplopers

“Als jongerenproject heeft Koplopers voor een keer niet ‘spelen’ centraal, maar het informeel versterken van leiderschap. Het mag plezierig zijn, maar dat moet niet per definitie.”

– Jury Thuis in de Stad-prijs 2006

Koplopers is een project dat jongeren intensief coacht om hun leiderschapspotentieel te ontwikkelen. De bedoeling is dat deze jongeren nadien zelf in de jeugdwerking of sociaal-culturele organisaties aan de slag kunnen om projecten te realiseren. Jeugdwerk wordt zo een hefboom voor verandering. Koplopers richt zich voornamelijk tot jongeren tussen 19 en 23 jaar. Niet iedereen kan aan het programma deelnemen. Koplopers moeten blijk geven van een sterke interesse voor maatschappelijk debat en ze moeten bereid zijn de handen uit de mouwen te steken.

De opleiding vertrekt vanuit de ervaringswereld van de jongeren zelf. In een aantal sessies gaan ze een confrontatie aan met hun identiteit en maatschappelijke achtergrond en analyseren ze hoe ze functioneren in groep. De jongeren kiezen zelf een concreet project dat ze verwezenlijkt willen zien. Zo leren ze hoe ze een project moeten trekken en managen. Het project brengt hen in contact met beleidsmakers en diverse organisaties. Jongeren voeren projecten uit voor andere jongeren in de buurt en worden zo koplopers binnen het jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren. De voorbije jaren ontstonden verschillende projecten. Een koploper maakte een reportage over geschiedenis van migratie, een andere organiseerde een multicultureel voetbaltornooi of zette een project op waarbij kinderen en bejaarden elkaar kunnen ontmoeten.

In een tweede fase werden alle jeugdwerkers gevormd om samen met kinderen en jongeren participatieve projecten te realiseren. Op die manier werd het Koploperproject uitgebreid naar alle kinderen en jongeren die deel uitmaken van de vereniging. Voortaan wordt ieder lid beschouwd als koploper. Een hoogtepunt vormt de Actieweek, waarbij kinderen, tieners en jongeren leren dat ze een actieve rol kunnen spelen in hun buurt en actief kunnen deelnemen aan de realisatie van een project in hun wijk.

ANTWERPEN

Platform Sociale Huurders

Huurders worden gevormd tot mondige burgers die met kennis van zaken en in een positieve sfeer meewerken aan een leefbare buurt.

PROGRAMMA	Vertegenwoordiging van sociale huurders
DOELSTELLINGEN	Verbeteren van de leefbaarheid en de sociale cohesie in de sociale woonwijken
ORGANISATIE	Platform Antwerpse Sociale Huurders (PASH), Stad Antwerpen, Samenlevingsopbouw Antwerpen Stad en de drie huisvestingsmaatschappijen cvba Woonhaven Antwerpen, cv De Ideale Woning en cvba ABC
STEDENFONDS	92.500 euro/jaar
PERIODE	2003-2011
LINK	www.pashplatform.be

Het Platform Antwerpse Sociale Huurders (PASH) is een onafhankelijk vereniging van sociale huurdersgroepen. De huurdersgroepen vertegenwoordigen de sociale huurders, komen op voor hun rechten en plichten en werken mee aan een leefbare buurt. Via PASH kunnen ze de krachten bundelen en gemeenschappelijke knelpunten aankaarten op de verschillende beleidsniveaus. De 'ervaringsdeskundigen' van PASH worden nauw betrokken bij het zoeken naar oplossingen voor samenlevingsproblemen. De stad en Samenlevingsopbouw Antwerpen Stad vzw bieden de organisatie op hun beurt administratieve, logistieke en inhoudelijke ondersteuning. Ook de huisvestingsmaatschappijen, het Antwerpse Platform GeneratieArmen en de Huurdersbond Antwerpen volgen en steunen actief het PASH-project.

PASH biedt de sociale huurders ook vorming en ervaringsuitwisseling aan. Zo worden de huurders gevormd tot mondige burgers die met kennis van zaken en in een positieve sfeer meewerken aan een leefbare buurt. Bovendien neemt PASH, samen met de drie huisvestingsmaatschappijen en de stad, deel aan het Driehoeksoverleg, dat in 2010 werd opgestart. Dit overleg probeert de leefbaarheid en de betaalbaarheid in de sociale huisvesting te verbeteren.

MECHELEN

Sport@rk

Terwijl de werking zich vroeger met een aanbod van voetbal en karate voornamelijk richtte tot de doelgroep van de allochtone jongens, bereikt de sport@rk nu de hele bevolking.

PROGRAMMA	Sportvoorzieningen tot in de wijken brengen
DOELSTELLINGEN	Sportparticipatie bij brede lagen van de bevolking
ORGANISATIE	Stad Mechelen
STEDENFONDS	50.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	33.500 euro (Impulsfonds voor het migrantenbeleid 2009)
PERIODE	Van 2003 tot heden
LINK	www.mechelen.be/sport

Buurtsport bestaat in Mechelen al bijna 18 jaar. In de beginperiode (sinds 1993) maakte Buurtsport Mechelen deel uit van de dienst welzijn. Sinds januari 2003 werd de buurtsportwerking geïntegreerd onder de werking van de Sportdienst. Terwijl de werking zich vroeger met een aanbod van voetbal en gevechtssport voornamelijk richtte tot de doelgroep van de allochtone jongens, organiseert Buurtsport nu ook sport voor senioren en dansen voor kleuters. Uitgangspunt is dat iedereen zich kan inschrijven, waardoor de buurtsportwerking de hele bevolking bereikt.

Naast de uitwerking van het bestaande buurtsportaanbod, wordt ook steeds gezocht naar nieuwe initiatieven en activiteiten. Zo wordt tijdens de zomermaanden de bestelwagen van de Sportdienst omgebouwd tot een Sport@rk. De sportmobil wordt volgeladen met sportmateriaal en trekt van wijk naar wijk en langs de scholen om elke Mechelaar een sportieve namiddag te bezorgen. Met de Sport@rk wil de stad de drempel naar sport verlagen en alle mensen de kans geven om in de eigen wijk aan sport te doen.

WERKEN

Werken

Participatie

Besturen

Investeren in het economisch weefsel

door Bart Wuyts

Het economische landschap in onze maatschappij is in volle transitie, en de impact van lokale overheden daarop neemt eerder toe dan af. Dit lijkt misschien op het eerste gezicht contradictorisch, want precies de ‘globalisering’ is een van de belangrijke drijvende krachten achter de economische veranderingen. Niet langer één natie (of een onderdeel ervan) maar de ganse wereld is vandaag het speelveld van de onderneming. Toch zien we aan de andere kant steeds meer steden die zich actief profileren via hun economisch beleid. Dit leidt in sommige gevallen zelfs tot een verscherpte concurrentie tussen steden. Stedelijke overheden zijn dan ook genoodzaakt zich aan deze evolutie aan te passen en te zoeken naar een gepast beleid met de juiste antwoorden.

Enigszins karikaturaal gesteld hadden lokale overheden vroeger weinig impact op de economie. Bedrijven kenden een relatief grote stabiliteit (uiteraard met grote verschillen tussen bedrijven, en met hier en daar wel eens een crisis) en gedroegen zich als geïsoleerde, gesloten instellingen. Ze vestigden zich vooral waar er plaats was, hielden rekening met liggingssfactoren zoals mobiliteitsassen (havens, snelwegen, spoorwegen...), beschikbare grondstoffen, arbeidskrachten, en desgevallend fiscale stimuli. Als overheden al impact hadden op de economie, waren het vooral de hogere regionale of nationale overheden. Vandaag is de situatie grondig gewijzigd. De industrie is de voorbij decennia systematisch uit de stedelijke agglomeraties verdwenen (onder invloed van relocaties naar lagelonenlanden, bij gebrek aan geschikte en betaalbare bedrijfenterreinen, omwille van verkeerscongestie of strengere regelgeving...). Ze maakte plaats voor een sterke groei van de dienstensector en

de social profit. Industriële activiteiten zijn – gelukkig – niet geheel verdwenen uit het landschap. De nog aanwezige industrie is meer gespecialiseerd en kennis-intensiever, en bevindt zich vooral aan de rand van of buiten de stedelijke agglomeraties, op daartoe bestemde bedrijvenparken.

De stedelijke economie wordt dus steeds meer bepaald door activiteiten uit de tertiaire en quaternaire sectoren. Zoals hierboven aangestuurd, heeft het stedelijk beleid daarop een belangrijke impact, maar lang niet elke stad is daarin even succesvol. Een adequaat beleid dient immers vele uitdagingen aan te gaan. Niet in het minst hebben deze uitdagingen te maken met fundamentele maatschappelijke transformaties die aan de gang zijn en een veel bredere impact hebben dan puur economisch. Enkel een goed geïntegreerd overheidsbeleid, waarin diverse beleidsdomeinen in hechte synergie gekoppeld worden, zal de juiste antwoorden kunnen verschaffen.

UITDAGING: DE SLIMME STAD OF SMART CITY

Europa stelde het reeds in zijn Lissabon-doelstellingen voorop. Te pas en te onpas worden we ermee om de oren geslagen: onze economie moet de transitie maken naar een ‘kenniseconomie’. Kennis is vandaag in vele economische sectoren en activiteiten inderdaad een essentiële productiefactor geworden, een belang dat enkel nog zal toenemen. Het gaat dan niet enkel om technologische kennis, maar net zo goed om sociale, culturele en maatschappelijke kennis. Die zullen ertoe leiden dat onze steden slimmer worden, met een slimme economie, slim beheer, slimme mobiliteit, slimme bevolking, slimme omgeving, slim wonen...

Het doel mag dan duidelijk zijn, de weg daar naartoe heel wat minder. Martin Hinoul (Leuven Research & Development),

de Vlaamse goeroe van de kenniseconomie, verwijst in dat verband graag naar zijn ‘bouillabaise-recept’.¹ Hij stelt een aantal belangrijke ingrediënten voor om te komen tot een kenniseconomie, maar wijst er tegelijk op dat deze op een zorgvuldige en geïntegreerde manier aangepakt moeten worden om tot succes te komen. Een lekkere bouillabaise maak je ook niet door simpelweg alle ingrediënten bij elkaar te voegen...

Ingrediënten voor een succesvolle kenniseconomie die Hinoul naar voren schuift, hebben onder andere betrekking op de aanwezigheid van sterke kennis- en onderzoekscentra, de cultuur en knowhow om kennis te valoriseren (bij voorkeur met enkele sterke rolmodellen van succesvolle ondernemers), de aanwezigheid van sterke bedrijven die internationaal actief zijn, actieve netwerken, clustering van kennisspelers, de beschikbaarheid van risicokapitaal, betrokkenheid van het onderwijs, aanwezigheid van gepaste infrastructuur (gebouwen, terreinen, mobiliteit...), een actieve ondersteunende rol van de overheid, en een hoge *quality of life* om talentvolle mensen aan te kunnen trekken.

Het moge duidelijk zijn uit deze opsomming dat een constructieve samenwerking tussen (lokale) overheid, ondernemingen en onderzoeks- en onderwijsinstellingen – ook wel gezamenlijk benoemd als de *triple helix* – een essentiële voorwaarde is om een succesvolle kenniseconomie uit te bouwen, en dat dit van een overheid veel meer vraagt dan een gepast ‘economisch’ beleid. Een interessante uitdaging op zich is een betere afstemming tussen onderwijs en bedrijfsleven, zodat de lokale onderwijsinstellingen in staat zijn jongeren op de beste manier voor te bereiden voor de lokale arbeidsmarkt. Dit vereist een actieve dialoog met wederzijds respect. Ervaring leert dat dit niet vanzelfsprekend

is omdat het water vaak nog erg diep is tussen beide ‘werelden’. Daar waar dit wel goed loopt, zoals bijvoorbeeld in Antwerpen, is dat mede te danken aan een actieve, faciliterende rol van de stad.

Een interessant project dat een brug maakt tussen onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven is het Leuvense FabLab, waar studenten, wetenschappers en ondernemers (ook uit de sociale economie!) nieuwe producten kunnen ontwerpen en in een laboratoriumomgeving produceren. Leuven heeft zich overigens als kennisregio de voorbije twintig jaar sterk ontwikkeld, en is inmiddels uitgegroeid tot een internationaal erkend voorbeeld. Het bouwde uiteraard voort op de aanwezigheid van een sterke kennispool (K.U.Leuven, IMEC, de hogescholen...), en wist succesvol in te zetten op de economische valorisatie van de aanwezige kennis. Dit leidde onder meer tot de creatie van diverse researchparken en incubatoren met startende en bestaande hoogtechnologische bedrijvigheid.

UITDAGING: DE ECOLOGISCHE VOETAFDruk

In hun toenemende concurrentiestrijd willen steden zich graag profileren met economische activiteiten en initiatieven die inspelen op de nieuwste trends. Steeds nadrukkelijker kiezen steden er bijvoorbeeld voor om een kenniseconomie uit te bouwen in de ‘groene economie’, waarbij ecologische duurzaamheid de rode draad vormt: hernieuwbare energie, duurzaam bouwen, *cradle-to-cradle*, groene chemie, emissievrij transport, CO₂-neutraliteit, energie-efficiëntie... Elke zichzelf respecterende stad wil een graantje meepikken en tewerkstelling creëren in deze toekomstgerichte groene economie.

De ontwikkeling van het wetenschapspark Thor op de oude Waterschei-mijnsite in

NOTEN

¹ M. Hinoul,
Kenniseconomie
Europa: sprong in de
diepte?, De Cavalerie,
Leuven, 2005.

Genk is hiervan een knap voorbeeld. Het wetenschapspark is volop in aanbouw en zal binnen enkele jaren onder meer enkele honderden kenniswerkers huisvesten in het kenniscentrum Energyville, een samenwerkingsverband tussen de K.U.Leuven, Imec en VITO die de Vlaamse kennispool wil worden rond hernieuwbare energie en slimme elektriciteitsnetwerken (*smart grids*).

Steden spelen daarnaast op allerlei andere manieren in op het verkleinen van hun ecologische voetafdruk. In veel gevallen geeft dit aanleiding tot beloftevolle kansen voor economische ontwikkeling, hoewel nog vaak kleinschalig. Zo ontstaan er in steeds meer Vlaamse steden initiatieven die het fietsverkeer in de stad stimuleren, bijvoorbeeld via het opzetten van fietspunten aan stations, het aanbieden van laagdrempelige fietsverhuur en -herstellingsdiensten, het uitbreiden van aanwezige fietsinfrastructuur, enzovoort. Andere vormen van groene economie hebben onder andere betrekking op de recyclage en het hergebruik van afval, het installeren van energiesnoeiers, en de groeiende interesse voor lokaal geproduceerde streekproducten.

UITDAGING: DE ZORGECONOMIE

In Turnhout wordt de verouderde stationsomgeving stap voor stap omgevormd tot een Living Lab waar nieuwe ontwikkelingen in de zorg eerst uitgetest kunnen worden op mensen in een levende stedelijke omgeving vooraleer ze breed beschikbaar gesteld worden. Dit project werd geïnitieerd door de stad samen met de hogeschool K.H. Kempen en Janssen Pharmaceutica, een interessant voorbeeld van samenwerking binnen de *triple helix*.

Naast de groene kan dus ook de ‘witte’ economie rekenen op een groeiende interesse van heel wat overheden, daarbij

inspeldend op nieuwe technologische ontwikkelingen en op belangrijke demografische evoluties zoals de vergrijzing van de bevolking. Dat de zorg steeds meer benaderd zal worden vanuit een economische logica, is een onmiskenbare trend die zich heeft ingezet in binnen- en buitenland. Ontwikkelingen in de geneeskunde, de farmacie, de biotechnologie, de nanotechnologie, de voeding of de ICT zullen in de komende decennia eerder leiden tot een revolutie dan een evolutie in de gezondheidszorg. Geheel nieuwe concepten, businessmodellen en waardeketens zullen het licht zien. De cliënt zal daarbij meer centraal staan en de focus zal verschuiven van een curatieve naar een preventieve aanpak gebaseerd op onder andere gezonde voeding en voldoende lichaamsbeweging. De reeds ingezette verschuiving van intramurale naar transmurale zorg (verzorging in de thuissituatie in plaats van opname in een zorginstelling) zal nog sterk toenemen. Ook ouderen zullen langer in de thuissituatie blijven of zich vestigen in nieuwe vormen van woonzorgcentra of zorghotels.

Het moge duidelijk zijn dat al deze evoluties nieuwe economische mogelijkheden bieden, maar daarnaast ook verregaande gevolgen zullen hebben voor vele andere beleidsdomeinen. Daarom ligt hier wellicht een interessante regiefunctie weggelegd voor stedelijke overheden.

UITDAGING: AFSTAND TOT DE ARBEIDSMARKT VERKLEINEN EN WERKLOOSHEIDSGRAAD VERLAGEN

Ondanks een toenemende krapte van de arbeidsmarkt en een groeiend aantal zogenoemde ‘knelpuntberoepen’ blijven met name de steden kampen met een hardnekkig werkloosheidsprobleem. Steden zijn immers bij uitstek een aantrekkingspool voor de sociaal zwakkere in de maatschappij, die vaak

een grote afstand tot de arbeidsmarkt vertonen. Dit probleem is niet nieuw. Reeds generaties lang nemen de lokale overheden een verantwoordelijkheid op om mensen uit kansengroepen in te schakelen in groenarbeid, technische diensten of andere stedelijke diensten. Steeds nadrukkelijker verschuift deze maatschappelijke rol de voorbije jaren naar zogenaamde sociale-economiebedrijven. Hieronder ressorteren onder andere de beschutte en sociale werkplaatsen, werkervaringsbedrijven, aanbieders van lokale diensteneconomie, dienstenchequebedrijven en invoegbedrijven. Gezien hun traditionele interesse in sociale tewerkstelling steunen vele lokale overheden met nadruk ontwikkelingen in de sociale economie en niet zelden liggen provincies, steden en gemeenten aan de basis van de oprichting van nieuwe initiatieven in de sociale economie. Die situeren zich vaak in maatschappelijk erg waardevolle domeinen, zoals bijvoorbeeld kringwinkels, hergebruik- en herstellingscentra, onderhoud van openbare infrastructuur (stadsgebouwen, scholen, toeristische routes, fietspaden, parken en groen, speelpleinen, enzovoort), klusjesdiensten, renovatie en bouwactiviteiten, logistieke dienstverlening, sociale restaurants, catering, flexibele kinderopvang...

Bijna alle steden ontwikkelden het voorbije decennium formules voor de sociale economie. De stad Mechelen werft ‘sectorwerkers’ en ‘dorphoppers’ aan die klusjes uitvoeren in het openbaar domein. Hasselt besteedt dan weer een groot deel van zijn openbare dienstverlening uit aan een netwerk van vzw’s. Leuven richtte met de Veilingsite zelfs een heus bedrijfencentrum uit voor de sociale economie. Ook in Brussel, waar de werkloosheid het hoogst ligt, ondersteunt de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) tal van projecten, waaronder EAT en Maïzenne, die een aantal lokale

sociale-horecaprojecten bundelen en ondersteunen. De VGC in Brussel doet bovendien voor de catering van haar evenementen een beroep op deze bedrijfjes, zodat de mensen de nodige professionele ervaring kunnen opdoen.

De sector stelt zich gaandeweg ook creatiever op met boeiende innovatieve ontwikkelingen die misschien niet onmiddellijk geassocieerd worden met sociale economie, zoals het ontwerp en de productie van ecodesign-producten, of de begeleiding bij de oprichting van een eigen onderneming. Zo ondersteunt de VGC het project Rainbow Economy, dat de ondernemerskwaliteiten van migranten, vluchtelingen of asielzoekers tracht te integreren in de Belgische context. Dankzij de toenemende maturiteit van de sociale-economiesector wordt de grens met het ‘normaal economisch circuit’ steeds dunner, en ontstaan gaandeweg meer voorbeelden van samenwerking tussen ‘reguliere’ en ‘sociale’ economie. Vele sociale-economiebedrijven zijn daarvoor echter nog niet klaar, hoewel verwacht mag worden dat de nogal kunstmatige opdeling tussen ‘sociaal’ en ‘regulier’ de komende jaren steeds meer zal vervagen. De druk op de sociale economie zal naar alle verwachting de komende jaren ook toenemen omwille van krimpende overheidsbudgetten, wijzigende regelgeving in lijn met Europese richtlijnen, en een toenemende vraag naar doorstroming van mensen uit de sociale economie naar reguliere ondernemingen.

UITDAGING: STEEDS IETS TE BELEVEN

De rijke mix aan bewoners, winkels, horecazaken, musea, theaters, bioscopen, erfgoed, architectuur, stadspleinen en sportarena’s maakt dat er in een stad altijd iets te beleven valt. City marketeers zetten hun beste beenje voor om de stad aantrekkelijk te maken voor bezoekers en stadsbesturen geven

prioriteit aan stadsverfraaiing en tal van stedelijke ontwikkelingsprojecten om de aantrekkingskracht te vergroten. Ondernemers zien in ‘beleving’ een groeiende bron van toegevoegde waarde. Consumenten zijn bereid ertoor te betalen. Dat geldt zo voor typische vrijetijdsactiviteiten waarvoor soms flinke sommen neergelegd worden (concerten, festivals, sportevents, culinaire uitjes), maar ook bij tal van consumentenproducten wordt steeds nadrukkelijker ingespeeld op emotie en beleving als economische meerwaarde (streekproducten, design, imago, bio).

Vanuit het beleid wordt hier in de meeste steden erg actief op ingespeeld, niet in het minst omdat grote shoppingcenters aan de rand van de stad bezoekers uit de binnenstad dreigen weg te halen. In Sint-Niklaas werd een vzw Centrummanagement opgericht die met creatieve middelen mensen terug naar de binnenstad aantrekt, met succes. De opkomst van shoppingcentra en mega-shoppingmalls aan de stadsrand noopt vele steden ertoe actief samen te werken met horeca en middenstand om het historische stadscentrum aantrekkelijk en levendig te houden. Ook de stad Genk investeerde, bij gebrek aan een traditioneel, historisch stadscentrum, in de creatie van een nieuw stadsplein en in de algehele opwaardering van het centrum, waarbij diverse incentives opgezet werden om het ondernemerschap binnen handel en horeca aan te moedigen.

UITDAGING: EEN HIPPE STAD

Welke stad wil niet graag het predicaat ‘hip’ krijgen? Een stad die bruisit, waar nieuwe ideeën ontstaan en groeien, waar altijd iets te beleven is, waar jonge mensen graag komen en wonen, waar creatievelingen en kunstenaars zich thuis voelen...

Steeds meer steden kijken daarom met interesse naar initiatieven die de ‘creatieve economie’ versterken, een verzamelnaam voor allerlei vormen van creatieve beroepen en bedrijfsactiviteiten: muziek, beeld, geluid, licht, architectuur, design, mode, fotografie, reclame, nieuwe media, enzovoort. Creatieve ondernemers genereren toegevoegde waarde door hun unieke creaties. In vele gevallen gaat het om jonge kleine bedrijven – vaak eenmanszaken – die op hun best presteren in een netwerk van losse samenwerkingsverbanden met gelijkgezinden. In sommige steden leidt dit tot een al dan niet spontane clustering van creatieve ondernemers, bij voorkeur in stadswijken met goedkope huisvestingsmogelijkheden. In sommige gevallen leidt dit vervolgens tot een forse opwaardering van deze stadsdelen tot hippe attractieve locaties, *the place to be!*

Met behulp van Stedenfondsmiddelen herontwikkelt de stad Gent bijvoorbeeld de leeglopende Leopoldskazerne tot een site met repetitieruimtes voor muzikanten en podiumkunstenaars (vzw Repetitieruimtes) en met kunstenaarsateliers (vzw Nucleo). Ook andere kunst- en cultuurinstellingen krijgen er een plek. Genk herontwikkelde de vroegere mijnsite van Winterslag tot een hotspot voor creativiteit (C-mine), met een gloednieuw cultuurcentrum, een cinemacomplex, een hogeschool (Design en Media Academie), en bedrijfsruimtes voor startende en bestaande creatieve ondernemingen. Antwerpen werd synoniem voor mode, Kortrijk voor design en Turnhout gebruikte het culturfestival Turnhout 2012 als hefboom voor een versterking van de creatieve industrie.

UITDAGING: WELKE SPEERPUNTEN KIEZEN?

De ruime keuze aan economische ontwikkelingsthema’s leidt ongetwijfeld in het beleidsproces van heel wat steden

tot een zekere vorm van ‘keuzestress’. Het lijkt op het eerste gezicht aantrekkelijk om in te spelen op nieuwe trends en ontwikkelingen die elders opgang maken. Toch mag dit niet verblindend werken. Het succes van sommige steden in de ontwikkeling van hun kenniseconomie, creatieve industrie, gezondheidseconomie, of andere economieën bouwt in vele gevallen voort op een lange traditie die er al eerder bestond. Het is geen toeval dat de universiteitsstad Leuven een succesvolle kenniseconomie weet uit te bouwen, of dat Antwerpen op vlak van mode en creatieve economie hoge toppen scheert. Ook hier geldt het motto *fly on the wings of your strengths*: versterk wat al sterk is en blijf authentiek. In hun economische ontwikkelingsplannen is het belangrijk dat steden eerst een grondige zelfevaluatie maken en inzetten op thema’s waarvoor in de stad reeds een vruchtbare basis voorhanden is, eerder dan mee te willen gaan met de nieuwste modegrillen die elders opgang maken. Een ‘vruchtbare basis’ kan bestaan uit aanwezige kennis, expertise en/of traditie bij economische spelers, maar even goed uit een kenmerkende bevolkingssamenstelling, het beschikbare arbeidsmarktpotentieel en onderwijsaanbod, of nog uit een unieke infrastructuur, ruimtelijke ordening of erfgoedpotentieel.

UITDAGING: BESTUREN

Het moge inmiddels duidelijk zijn dat de ontwikkeling van een gepast economisch beleid in een stedelijke context een belangrijke opdracht betekent. Het economisch beleid staat voor vele uitdagingen, waarvan sommige hierboven in het kort werden geschetst. Maar ook het bestuursmodel zelf staat daarbij voor belangrijke uitdagingen. Vooreerst is er een belangrijke financiële uitdaging: koken kost geld. In tegenstelling tot diverse andere beleidsdomeinen, kunnen de Vlaamse steden vandaag echter niet

rekenen op structurele financiering van hun economisch beleid vanuit de Vlaamse overheid (met uitzondering van de middelen ter ondersteuning van infrastructuurontwikkeling voor bedrijventerreinen). Ze gaan dus creatief op zoek naar eenmalige subsidiebronnen – Europese fondsen zijn in dat verband erg populair – of ze zijn verplicht economische beleidsruimte te creëren ten koste van andere prioriteiten.

In een tijdperk van slinkende overheidsbudgetten en financiële crississen dringen besparingen en efficiëntiemaatregelen zich bovendien op. Vooruitziende overheden zullen dit wellicht aangrijpen om allerlei vormen van verspilling uit hun processen te bannen, en op die manier de effectiviteit te verhogen, procesdoorlooptijden te reduceren en aldus klantgerichtheid te vergroten. Gelukkig is dit laatste geen loos woord meer en zijn steeds meer steden overtuigd van het belang van een klantgerichte en ondernemingsvriendelijke aanpak. Helaas botsen ze daarbij nog al te vaak op een toegenomen complexiteit en trage ondoorzichtige besluitvorming op gewestelijk niveau.

De grootste uitdaging voor een stedelijk economisch beleid is wellicht de noodzaak om een krachtiger integraal beleid te ontwikkelen. Het economisch beleid is niet langer los te koppelen van vele andere beleidsdomeinen, en een geïntegreerde aanpak is vereist. Bovendien is ook het externe stakeholdersveld complexer geworden en wordt van de stad steeds nadrukkelijker een actieve regisseursrol verwacht. Dit zal in vele stedelijke organisaties niet alleen een nieuwe aanpak vergen maar eveneens andere personeelsprofielen.

Gaandeweg zullen steeds meer steden een expertise opbouwen om een geïntegreerde lange-termijnvisie te ontwikkelen,

maatschappelijk noden en behoeften te vertalen in gepaste projecten en ontwikkelingen, om geschikte stakeholders samen te brengen en resultaatgericht naar slimme oplossingen toe te werken. Op de weg naar een kenniseconomie en naar *smart cities* worden steden zelf onvermijdelijk ook onmisbare kennisspelers.

Rest de vraag of de huidige schaal van onze Vlaamse steden – waarvan de administratieve grenzen vaak veel kleiner zijn dan het eigenlijke bedieningsgebied – de juiste is om zo’n toekomstgericht economisch beleid te voeren. Of dringt de notie van stadsgewesten of stadsregio’s zich op?

VGC

Rainbow Economy

"Voor MicroMarché kozen we zeer bewust voor de rechtsvorm van een cvba en niet voor bijvoorbeeld een vzw. Een coöperatieve vennootschap is flexibel en heeft een lage instapdrempel. Maar bovenal schrijven de deelnemers zich in in een commerciële logica. Dat is consequent met onze attitude: wij zijn ondernemers."

- Ludo Moyersoen, directeur MicroMarkt

In België worden nieuwkomers - vluchtelingen, asielzoekers en migranten - bijna altijd georiënteerd in de richting van een werknemersstatuut. Toch waren velen onder hen in hun land van herkomst 'ondernemer', zij het vaak in een informele overlevingseconomie. Het project Rainbow Economy van vzw De Overmolen biedt opleiding, begeleiding en experimenteerruimte om de bestaande competenties en de relevante ervaring ook in België aan te wenden en op termijn een zelfstandige zaak te beginnen.

Het pilootproject inspireerde om gelijkaardige projecten op te zetten, maar dan voor een breder doelpubliek. Zo leidde het tot de oprichting van de activiteitencoöperatie Debuit, dat werklozen en leefloners een kader biedt voor het opstarten van een zelfstandige activiteit zonder het recht op uitkering te verliezen. Ook MicroMarché of MicroMarkt is ontsproten uit Rainbow Economy. MicroMarkt is een lokale markt waar ontwerpers of kunstenaars zonder statuut de kans krijgen om op een financieel en administratief laagdrempelige wijze hun producten uit te testen. Sinds 2010 heeft MikroMarkt een vaste stek in de buurt van de Vismarkt in Brussel. Er wordt design, kleding, boeken, accessoires, meubels, schilderijen en juwelen verkocht. Kunstenaars krijgen hier de kans om hun waren voor het eerst voor te stellen en te toetsen aan een publiek.

PROGRAMMA

Begeleiding van nieuwkomers tot ondernemers (Rainbow Economy), inrichten van een marktplaats voor creatieve ondernemers (MicroMarkt) Stimuleren van ondernemerschap en creatieve economie, integratie van nieuwkomers in de maatschappij

De Overmolen vzw
65.901 euro/jaar
Van 2005 tot heden
www.deovermolen.be,
www.micromarche.be

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE
STEDENFONDS
PERIODE
LINK

VGC

Maïzenne

Grottere cateringopdrachten zijn een bijzonder leerrijke ervaring. De deelnemers verlaten hun vertrouwde omgeving en presteren onder een hoge werkdruk. Hoe meer ervaring, hoe meer kans op een job.

PROGRAMMA

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE

STEDENFONDS
OVERIGE FINANCIERINGPERIODE
LINK

Samenwerkingsverband tussen sociale tewerkstellings-projecten in de horeca
Optimaliseren en op elkaar afstemmen van verschillende sociale-economieprojecten, opleiding van laaggeschoolden en werklozen en begeleiding naar een job, werknemers vertrouwd maken met het Nederlands
JES vzw (coördinatie) i.s.m. Tracé Brussel; Atelier Groot Eiland, Cosmos-Excelsior, De Welvaartkapoen, EAT, JES, dienstencentrum Chambery, dienstencentrum De Harmonie en Recyclart (partners)
51.000 euro/jaar (2008-2010)
Reguliere middelen (26.000 euro/jaar, sinds 2011)
2008-2013
www.maizenne.be

Acht Brussels werkervaringsprojecten in de horeca sloegen de handen in elkaar voor een professionele en arbeidsmarktgerichte begeleiding van hun werknemers. Het samenwerkingsverband werd 'Maïzenne' gedoopt. De acht sociale-horecaprojecten hebben een verschillende profiel. Zo bereidt Cosmos-Excelsior warme maaltijden voor hulpbehoefenden en ouderen uit de buurt, en baat EAT het café ABC uit in het Huis van het Nederlands in Brussel. Gemeenschappelijk is dat hun werknemers gedurende één tot maximaal twee jaar het vak leren op de werkvloer, onder begeleiding van een instructeur. De coördinatie van Maïzenne is in handen van het Brusselse stadslabo JES, in nauwe samenwerking met Tracé Brussel, de beheerder van de Brusselse werkinkels.

Met middelen van het Stedenfonds en de VGC bundelen de verschillende projecten verschillende aspecten van hun werking en diepen die verder uit. Denk aan het verbeteren van de screening van kandidaat-werknemers, het maken van afspraken over het taalbeleid op de werkvloer, het uitwerken van een verbeterd opleidingspakket, het aanpassen van de werkopdrachten conform de eisen op de reguliere arbeidsmarkt, het ontwikkelen van evaluatiesystemen voor de werknemers, het dynamiseren van de samenwerking met de OCMW's, het onderhouden van contacten met werkgevers, enzovoort.

De coördinatoren en instructeurs van de verschillende horecapartners wisselen ervaringen en knowhow uit, maar ook bijvoorbeeld personeel voor grotere cateringopdrachten. Het extra werk dat dit biedt, is een bijzonder leerrijke ervaring. De deelnemers verlaten hun vertrouwde omgeving en presteren onder een hoge werkdruk. Hoe meer ervaring, hoe meer kans op een job.

BRUGGE

Quartier Bricolé

Quartier Bricolé zorgt niet enkel voor de opwaardering van een winkelstraat, maar biedt ook startkansen aan beginnende ontwerpers van ambachtelijk design.

PROGRAMMA	Inrichting van voorlopige boetieks
DOELSTELLINGEN	Bevorderen van nieuwe economieën, opwaardering van een stadsdeel
ORGANISATIE	Stad Brugge, Tapis Plein vzw, Design Vlaanderen, Atelier vzw, Handelsgebutekring Langestraat-Hoogstraat
STEDENFONDS	50.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Dienst lokale economie (2.000 euro/jaar), Design Vlaanderen (1.000 euro/jaar)
PERIODE	2009-2010
LINK	www.quartierbricole.be

De Langestraat in Brugge is een oude winkelstraat die de laatste jaren te kampen had met leegstand en verwaarlozing. Om de winkelstraat nieuw leven in te blazen, zette de stad samen met Tapis Plein vzw het project Quartier Bricolé op. Quartier Bricolé biedt aan ontwerpers en ambachtslieden de kans om leegstaande vitrines tijdelijk en gratis in gebruik te nemen en in te richten als winkel. Quartier Bricolé zorgt dus niet enkel voor een opwaardering van de winkelstraat, maar biedt ook startkansen aan beginnende ontwerpers van ambachtelijk design. Quartier Bricolé geeft ontwerpers de mogelijkheid om naar buiten te komen met hun werk en hun producten aan te bieden aan een breed publiek. Behalve winkels en ateliers biedt Quartier Bricolé ook een marktplaats, workshops en tentoonstellingsruimte. Participatiemomenten met de buurt zorgden voor een breed draagvlak voor het project. Het project werd opgestart in 2009. Intussen is de Langestraat verrijkt met enkele interessante initiatieven voor mode en textiel, juwelen en edelsmeedwerk, keramiek en interieurobjecten.

ANTWERPEN

Werkhaven

Werknemers krijgen de kans om door te stromen naar vacatures in de reguliere sector.

PROGRAMMA	Sociale tewerkstelling en opleiding
DOELSTELLINGEN	Activeren van kansengroepen richting arbeidsmarkt
ORGANISATIE	Werkhaven Antwerpen vzw
STEDENFONDS	175.000 euro/jaar
PERIODE	2010
LINK	www.werkhaven.be

Werkhaven Antwerpen verleent sinds 2008 op een bedrijfseconomische en maatschappelijk verantwoorde manier diensten aan de inwoners van de stad Antwerpen. In nauwe samenwerking met de stad, het OCMW en andere partners, creëert de Werkhaven jobs voor kansengroepen. De Werkhaven wil ook een bedrijf zijn waar doelgroepwerknenmers alle kansen krijgen om door te stromen naar vacatures in de reguliere sector en meer specifiek naar vacatures van de stad en het OCMW.

Een ploeg arbeiders voert er telkens de werken uit onder begeleiding van ervaren, vakbekwame instructeurs. De arbeiders worden op de werkvoer opgeleid en doen er werkervaring op. De Werkhaven is onder meer actief in de bouw. De arbeiders verrichten opkuis-, renovatie-, schilder-, sloop- en afbraakwerken. Ze isoleren zolders en vloeren en voeren kleine energiebesparende maatregelen uit. Werkhaven zet zich ook vaak in voor het onderhoud van het openbaar domein en het stadsplantsoen. Ook de kantoren van het back-officegebouw van de stad, 'den Bell', worden door medewerkers van Werkhaven gepoetst.

GENK

C-mine

C-mine koppelt de herbestemming van een voormalige industriële site aan een ambitieus economisch en stedelijk programma met uitstraling voor de hele stad.

PROGRAMMA

Reconvertie van oude mijnsite tot een belevings- en onder-

DOELSTELLINGEN

nemingscentrum Stimuleren van nieuwe

ORGANISATIE

economieën, versterken van het economisch en sociaal-cultureel weefsel, uitbouw van het vrijetijdsaanbod, de uitstraling van de stad versterken

STEDENFONDS

Stad Genk en partners (Eurocoop, MAD-faculty, Stockmans Blauw, Painting with Light)

OVERIGE FINANCIERING

3 miljoen euro (investeringen) aangevuld met werkings-

PERIODE

middelen voor de realisatie van nieuwe functies op de site

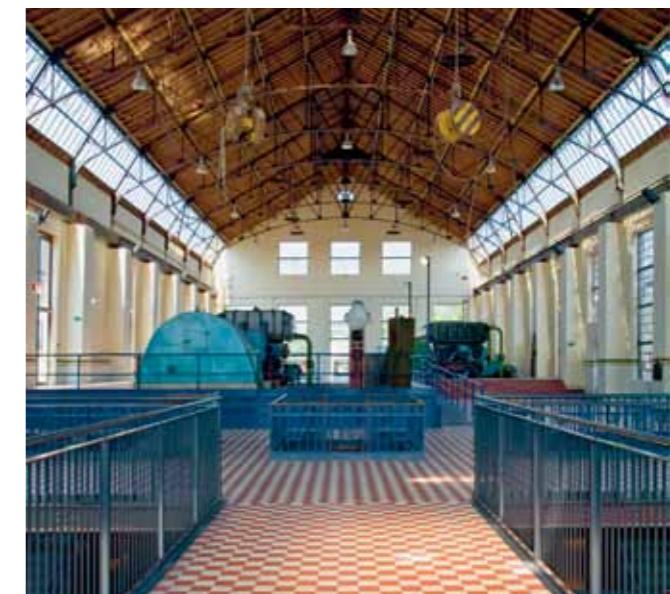
LINK

Stad Genk: 50 miljoen euro, waarvan circa 20 miljoen euro betoelaging (Lisom/Limburg

De nieuwe pleisterplek op een boogscheut van het centrum biedt zowel plaats aan recreatie, vrije tijd, cultuur en toerisme, als aan innovatieve bedrijvigheid en educatie. Zo zijn er onder meer een bioscoop, een cultuurcentrum, een regionaal toeristisch bezoekersonthaal, winkels, kantoren en ateliers voor creatieve bedrijven (in het bijzonder de game-industrie) gevestigd. Een designcentrum verenigt verschillende partners, zoals het Design Platform Limburg, de MAD-faculty en het Businesscentrum voor Creatief Ondernemerschap.

Educatie vormt een belangrijke pijler van C-mine. De Media Arts & Crafts faculteit van de KHLim/PHI leidt jongeren op in creatieve beroepen en ondersteunt innovatieve projecten. Ook het innovatieproject Humin heeft een stek gevonden op C-mine. Humin, een initiatief van de provincie Limburg, de Stad Genk, de Design Regio Kortrijk en Flanders InShape, geeft de mogelijkheid aan jonge, creatieve ondernemingen om een beroep te doen op experts uit de ontwerp- en innovatiewereld. De bedrijven worden gedurende achttien maanden individueel begeleid door ervaren coaches, die hen verrijken met nieuwe inzichten en strategisch advies.

C-mine koppelt de herbestemming van een voormalige industriële site aan een ambitieus economisch en stedelijk programma met uitstraling voor de hele stad. Blikvangers op de site zijn onder andere de nieuwbouw van de MAD-faculty door Van Broeck en Meeuwissen Architecten en de herbestemming van de energiegebouwen door architectenbureau 51N4E.

GENK

Thor Park

"Innovatie, creativiteit en kennis moeten een alternatief bieden voor de oude mijndustrie en bijdragen aan de omslag van een industriële economie naar een innovatieve maak-economie."

- Paul Salmon, Stedenfondscoördinator stad Genk

De sluiting van de mijnen van Zwartberg (1966), Waterschei (1987) en Winterslag (1988) betekenden een zware sociale en economische slag voor de stad Genk. Genk stond voor de uitdaging om het stedelijk en economisch weefsel opnieuw uit te tekenen en de stad opnieuw te definiëren. Om tot een duurzame economische ontwikkeling te komen, stelt de stad haar ambities scherp: innovatie, creatieve economie en kenniseconomie moeten een alternatief bieden voor de oude industriële economie.

De relicten van het mijnverleden - 'het DNA van de stad' - worden niet onder de mat geveegd, maar krijgen een nieuwe plek in het stedelijk leven, getuige de geslaagde reconversie van de mijn van Winterslag tot C-mine. Ook de oude mijnsite van Waterschei krijgt een tweede leven. Het terrein van ongeveer 100 hectare zal plaats bieden aan een bedrijventerrein en wetenschapspark, gewijd aan innovatie en research & development. Een eerste belangrijke projectontwikkeling voor het Thor Wetenschapspark is EnergyVille, een kenniscentrum dat onderzoek verricht naar groene energie en wil uitgroeien tot de top in Europa. EnergyVille startte haar werking al op in de omgeving van de site. In 2014 zullen er ongeveer 200 onderzoekers actief zijn.

PROGRAMMA	Aanleg van een hoogwaardig bedrijven- en wetenschaps-park op de voormalige terreinen van de mijn van Waterschei
DOELSTELLINGEN	De stad aantrekkelijk maken voor de vestiging van nieuwe en innovatieve economieën en voor de ontwikkeling van R&D gekoppeld aan business development
ORGANISATIE	Stad Genk, universitaire associaties KULeuven/KHLeuven en UHasselt/XIOS-PHL en LRM
STEDENFONDS OVERIGE FINANCIERING	3 miljoen euro EFRO, Vlaamse overheid/ Hermes en Stad Genk (ontwikkeling terrein); Holding Wetenschapspark (Stad Genk, KULeuven, LRM, Vito, IMEC, POM- limburg) (ontwikkeling infrastructuur); EFRO, Vlaamse overheid/Hermes (betoelaging infrastructuur) 2014 www.energyville.be
OPLVERING LINK	

LEUVEN

FabLab

"De belangrijkste les die de leerlingen hier kunnen leren, is dat er ook veel dingen fout kunnen gaan."

- Marc Lambaerts, projectmanager FabLab

PROGRAMMA	Hightech productieatelier
DOELSTELLINGEN	Stimuleren en faciliteren van innovatie binnen de sociale economie
ORGANISATIE	Stad Leuven, KU Leuven
STEDENFONDS	100.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	KU Leuven
PERIODE	Van 2008 tot heden
LINK	www.fablab-leuven.be

Het FabLab in Leuven staat vol met indrukwekkende computergestuurde machines: een 3D-printer, een 2D-lasercutter, een 3D-scanner, een freesmachine... Met de 'digitale fabricage' kan bijna alles uit hout en kunststof gemaakt worden. Het initiatief is een samenwerking tussen de K.U.Leuven en de stad Leuven en is sinds mei 2010 operationeel. Het concept van de 'Fab(rication) Lab(oratory)s' is ontstaan aan de gerenommeerde MIT-universiteit in Boston, waar geïnteresseerden computermodellen kunnen maken om die met behulp van computergestuurde machines te transformeren tot een reëel product.

Met deze open werkruimte wil FabLab-Leuven ook de sociale en creatieve economie stimuleren. Met de middelen van het Stedenfonds werd er materiaal aangekocht en een Fablab-coördinator aangeworven. Hij maakt er laaggeschoolden vertrouwd met de bediening van de hightechapparatuur, initieert industriële arbeiders in de kenniseconomie en laat scholieren uit het TSO kennis maken met productontwikkeling. Ook creatievelingen die de middelen niet hebben om hun ideeën uit te werken, kunnen terecht in het FabLab.

Het Fablab ontwikkelde reeds een stille en veilige glascontainer, een reinigingssysteem voor de groene recyclagebakken en een diefstalpreventiechip voor de fietsen van vzw Velo.

SINT-NIKLAAS

Centrummanagement

"Het gratis aanbieden van busvervoer maakt mensen vertrouwd met het openbaar vervoer. Gratis vervoer is een opstap naar een meer intensief gebruik van het openbaar vervoer."

- Diana Coppens, centrummanager Sint-Niklaas

PROGRAMMA	Centrummanagement
DOELSTELLINGEN	Versterken van de handelsfunctie in de binnenstad, de binnenstad verfraaien en opnieuw aantrekkelijk maken
ORGANISATIE	Stad Sint-Niklaas, Centrummanagement vzw
STEDENFONDS	Variërend van 35.000 euro tot 95.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Stad Sint-Niklaas (100.000 euro/jaar)
PERIODE	Van 2003 tot 2013
LINK	www.winkeleninsintniklaas.be , www.stationsstraat.be

De stad richtte in 2001 eveneens de vzw

Centrummanagement op. De vzw wordt voor een deel gefinancierd door de stad en voor een deel door de handelaars die er lid van zijn. Centrummanagement voert promotie voor winkelen en uitgaan in Sint-Niklaas en staat in voor de organisatie van allerlei evenementen die de binnenstad opnieuw aantrekkelijk moeten maken voor het grote publiek, zoals terrasjesdagen, pleinconcerten, een kroegentocht, een ijspiste en restowandelingen.

Het winkelen in de binnenstad van Sint-Niklaas heeft sterk te lijden onder de concurrentie van het Waasland Shoppingcenter, een reusachtig winkelcentrum aan de rand van de stad. Daarom voerde de stad maatregelen in om de middenstand te versterken en opnieuw mensen naar de binnenstad te trekken. Zo organiseert de stad gratis openbaar vervoer op zaterdag en tracht ze met behulp van opstartsubsidies, premies voor gevelrenovatie en premies tegen leegstand opnieuw kwalitatieve handelaars aan te trekken in het kernwinkelgebied. Onder het motto 'Een nieuw winkelhart voor Sint-Niklaas' wil de stad de economische terugval van de Stationsstraat, een van de belangrijkste winkelstraten in Sint-Niklaas, een halt toeroepen. Naast een onderzoeksfase volgt in 2012 en 2013 de heraanleg van de straat.

ANTWERPEN

Okido

Ouders die op zoek gaan naar werk en die op het cruciale moment van de sollicitatie geen kinderopvang vinden, kunnen terecht bij OKiDO.

PROGRAMMA	Occasionele kinderopvang voor kinderen van werkzoekenden
DOELSTELLINGEN	Ondersteuning van werklozen in de opleiding en de zoektocht naar een job
ORGANISATIE	Werk en Economie vzw, Actieve stad, Kinder Opvang KAV vzw, Stekelbees vzw, Crèchendo vzw
STEDENFONDS	227.800 euro/jaar
PERIODE	Van 2008 tot heden
LINK	www.antwerpen.be/kinderopvang

Werkzoekende ouders die gaan solliciteren of een opleiding volgen, vinden vaak moeilijk geschikte kinderopvang op deze cruciale momenten. Ouders met kinderen van nul tot drie jaar kunnen in dat geval sinds 2003 terecht bij de occasionele kinderopvang (OKiDO). De stad Antwerpen ondersteunt de projecten financieel en organisatorisch. De prijs is aangepast aan het inkomen van het gezin. De kinderopvang voldoet aan de kwaliteitsnormen van Kind & Gezin. De kinderen zijn er welkom voor een korte duur (maximaal enkele dagen per week) in afwachting van een plaats in de reguliere kinderopvang. Medewerkers die nog geen diploma kinderverzorging behaalden, combineren hun werk bij OKiDO met een opleiding kinderzorg. Zo vinden zij later gemakkelijker werk in de kinderopvangsector.

LEUVEN

Veilingsite

"Vroeger zaten de sociale economiebedrijven in aftandse gebouwen, verspreid over de hele stad. Op de Veilingsite zitten ze nu samen in een modern gebouw en vormen ze het grootste bedrijventerrein voor sociale economie van Vlaanderen."

- Kurt Peeters, beleidsadviseur Sociale Zaken stad Leuven

De Leuvense Veilingsite vormt een uniek bedrijfencentrum voor de sociale economie. Het bedrijfencentrum verzamelt drie Leuvense vzw's die actief zijn in het opleiden, begeleiden en tewerkstellen van personen uit kansengroepen. Vzw SPIT Twerkstelling bracht in het nieuwe gebouw een grote kringwinkel onder. Ook het gemeenschappelijk restaurant van het bedrijfencentrum is een opleidingsproject van deze organisatie. Vzw Velo bouwt er fietswrakken om tot degelijke huurfietsen en recycleert de rest in het project 'De IJzervreters'. Op die manier biedt Velo vzw opleiding en werkervaring aan groepen uit de samenleving die moeilijk toegang krijgen tot de arbeidsmarkt. Ten slotte dient de Veilingsite ook als uitvalsbasis voor de vzw Wonen en Werken. Deze organisatie biedt laaggeschoolden en langdurig werklozen opleidingen en werkervaring aan in de bouwsector, schoonmaak, horeca, automechanica en groenonderhoud. Samen voorzien de drie vzw's in ongeveer 400 arbeidsplaatsen, naast nog eens ongeveer 300 directe begeleidingen naar werk van kansengroepen.

De stad Leuven maakte dit project mogelijk door de terreinen van een oude tuinveiling in erfpacht te geven en - mede dankzij het Stedenfonds - een aanzienlijk deel van de bouwkosten op zich te nemen. De organisaties zijn ondergebracht in twee grote, kleurrijke volumes, een ontwerp van a2o-architecten. De grote, kolomvrije ruimte maakt werken met grote goederen of objecten mogelijk, maar laat ook een flexibele invulling en toekomstige uitbreiding toe. De twee grote bouwvolumes omsluiten een gemeenschappelijk plein, dat de buurt een nieuw gezicht geeft.

PROGRAMMA

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE

STEDENFONDS

OVERIGE FINANCIERING

PERIODE

LINK

Bedrijfencentrum voor de sociale economie

Aanbieden van opleiding en duurzame twerkstelling van risicogroepen op de arbeidsmarkt

Stad Leuven, vzw SPIT Twerkstelling (bouwheer), vzw Velo, vzw Wonen & Werken
633.204 euro (eenmalige investering), 175.000 euro/jaar (werking)

Stad Leuven, vzw SPIT, vzw Velo, vzw Wonen & Werken, Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (samen voor een totaal van 8 miljoen euro)

2006-2013

[www.leuven.be/werken/
sociale-economie/veilingsite/](http://www.leuven.be/werken/sociale-economie/veilingsite/)

AALST

Lokale ruilhandel

"Mensen worden materieel beter van het ruilhandelsysteem. Maar er is meer: Lets is een interessante methode om sociale uitsluiting te bestrijden. Mensen leggen nieuwe contacten, breiden hun sociaal netwerk uit en geraken uit hun isolement. Lets is als een vriendendienst."

- Peter Dauwe, coördinator Steunpunt Welzijn

LETS of Local Exchange Trading System is een lokaal ruilhandelsysteem voor goederen of diensten. Eind jaren 1990 zette Steunpunt Welzijn vzw in Aalst een pilootproject op dat vandaag uitstraling geniet in heel Vlaanderen. De Aalstenaars kunnen een beroep doen op het netwerk voor allerhande klusjes of diensten (kinderoppas, schilderwerken, onderhoud van de tuin, boodschappen doen, enzovoort). De diensten worden niet met geld betaald, maar met een wederdienst. Die wederdienst is niet noodzakelijk wederkerig, maar speelt zich af binnen het netwerk. Het klassieke voorbeeld: Els knipt het haar van Monique. Monique bakt - bij wijze van ruil - een taart voor Joris. Joris werkt op zijn beurt in de tuin van Els. De cirkel is rond.

In 2010 waren meer dan 200 mensen lid van het Aalsterse Lets-netwerk, met in totaal 1.500 verrichtingen. Dankzij Lets kunnen de leden hulp inschakelen zonder ervoor te moeten betalen. Een klus die maar niet gebeurt omdat ze te duur is, kan toch uitgevoerd worden. Op die manier vult Lets de bestaande geldeconomie aan. Maar bovenal leert de praktijk dat er zaken zijn die niet in geld zijn uit te drukken: sociaal contact, solidariteit, dienstvaardigheid, behulpzaamheid.

PROGRAMMA	Lokaal ruilhandelsysteem voor goederen en diensten
DOELSTELLINGEN	De bestaande economie aanvullen, sociale uitsluiting tegengaan
ORGANISATIE	Dienst Welzijn Stad Aalst, Steunpunt Welzijn vzw
STEDENFONDS	37.184 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	OCMW Aalst, particuliere steunbijdragen
PERIODE	Van 1998 tot heden
LINK	http://lets.welzijn.net , www.letsvlaanderen.be

ROESELARE

Eco-velo

"Met dit initiatief willen we sociale tewerkstelling combineren met het promoten van het gebruik van de fiets in de stad."

- Ellen Coghe, coördinator Werkwinkel

In de regio Roeselare bestaat een groot tekort aan tewerkstellingsplaatsen voor personen die niet in het reguliere circuit terecht kunnen, maar die onder begeleiding wel in staat zijn arbeid te verrichten. Denk bijvoorbeeld aan arbeiders in sociale werkplaatsen of uit de arbeidszorg, deeltijds lerenden, maar ook jongeren uit time-outprojecten of uit de Kameleonwerking. Met de fietspuntonderneming Eco-velo wil de stad Roeselare dit aanbod verder uitbreiden.

Eco-velo is gevestigd aan het station van Roeselare en biedt een huurservice voor pendelaars, bewoners en bedrijven. De stad is zelf ook klant bij Eco-velo en leent er dienstfietsen voor het stadspersoneel. In samenwerking met de lokale hogeschool Katho en de stad startte Eco-velo een project op waarbij studenten tegen een lage prijs een fiets kunnen huren. Eco-velo wil zich ook inschakelen in het Blue-Bike-initiatief dat door de NMBS in 2011 werd opgestart en waarbij de treinreiziger aan het station over een fiets kan beschikken. Samenwerking wordt ook beoogd met de dienst toerisme van de stad en het Fietsnetwerk Leiestreek. Werknemers van Eco-velo staan in voor de verhuur van de fietsen, houden toezicht op de fietsenstallingen, verzorgen het onderhoud van de omgeving en de fietsrekken en voeren kleine herstellingen aan de fietsen. Binnenkort bemannen ze de Shoppingshuttle: een boodschappendienst per bakfiets.

PROGRAMMA	Fietspuntonderneming
DOELSTELLINGEN	Sociale integratie van moeilijk bemiddelbare werkzoekenden, bevorderen van de fietsmobilité
ORGANISATIE	De Kringwinkel Midden West-Vlaanderen vzw, Stad Roeselare, Werkwinkel, Katho, NMBS
STEDENFONDS	15.000 euro
OVERIGE FINANCIERING	Stad Roeselare (26.800 euro)
PERIODE	2010-2013
LINK	www.dekringwinkelmidwest.be

MECHELEN

Sectorwerkers en dorphoppers

Sectorwerkers en dorphoppers zijn zichtbaar aanwezig in de straten en dienen daarom ook als aanspreekpunt voor de buurtbewoners.

PROGRAMMA	Sectorwerkers onderhouden en herstellen de openbare ruimte
DOELSTELLINGEN	Zorgen voor een propere en nette stad, aanbieden van werkgelegenheid en opleiding aan laaggeschoolden
ORGANISATIE	Stad Mechelen
STEDENFONDS	1 miljoen euro/jaar
PERIODE	Van 2003 tot heden

De Mechelse wijken en dorpen werden binnen de werking van het wijkonderhoudsteam ingedeeld in acht sectoren. In elk van deze sectoren zet Mechelen laaggeschoolden werklozen in als 'sectorwerkers' en 'dorphoppers'. Jaarlijks worden er een vijftal mensen aangeworven. De stad vangt hiermee twee vliegen in één klap. Niet alleen geraken sociaal kwetsbare mensen aan een job, ook de verschillende stadswijken en dorpen varen er wel bij. Dankzij de sectorwerkers en dorphoppers heeft de stad de mogelijkheid om zeer kort op de bal te spelen. Kleine mankementen worden heel snel verholpen. Sectorwerkers en dorphoppers voeren onderhoud en kleine herstellingen uit aan het openbaar domein. Ze zijn zichtbaar aanwezig in de straten en dienen daarom ook als aanspreekpunt voor de buurtbewoners. De dienst is uitgegroeid tot een van de meest gekende stadsdiensten.

HASSELT

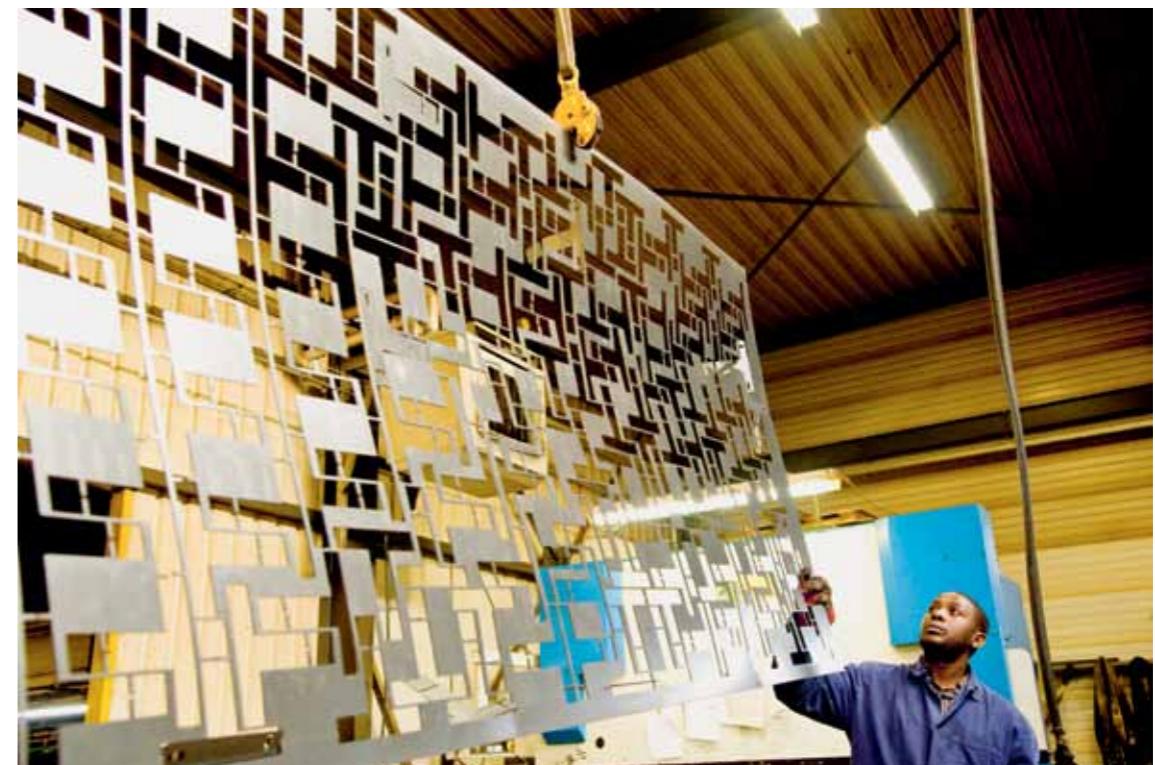
Diensteneconomie

De stad schakelt vzw's in om haar publieke dienstverlening te versterken.

PROGRAMMA	Sociale economie
DOELSTELLINGEN	Creëren van opleiding en werkgelegenheid, optimaliseren van openbare dienstverlening
ORGANISATIE	Stad Hasselt, OCMW Hasselt, vzw Top, vzw's Bewel, vzw De Wroeter, vzw Basis, vzw ECR, vzw Alternatief, vzw Werkpunt...
STEDENFONDS	150.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2002 tot heden
LINK	www.hasselt.be

Hasselt besteedt een deel van de Stedenfondsmiddelen aan de ondersteuning van de diensteneconomie. Dat is op zich niet uniek: ook in andere steden lopen meerdere programma's voor de versterking van de sociale economie. Hasselt pakt het wel op een bijzondere manier aan. De stad schakelt een tiental vzw's in voor publieke werken. Zo voert vzw Top metaalwerken uit aan straatmeubilair; vzw's Bewel en De Wroeter staan in voor de groenwerken aan het openbaar domein; vzw Basis onderhoudt het fietsenpark van de stad; vzw ECR voert onderhoudsopdrachten aan stedelijke gebouwen uit; vzw Alternatief is verantwoordelijk voor het Speelpleinrenovatieproject; vzw Werkpunt staat in voor het onderhoud van fietspaden...

De vzw's werken in opdracht van de technische diensten en worden ook door deze diensten opgevolgd. De stad betaalt de vzw's op basis van een vast bedrag per uur personeelsinzet. Op die manier ontstaat een win-winsituatie. De stad krijgt ondersteuning om de publieke dienstverlening optimaal uit te voeren, laaggeschoolden krijgen een job waar ze bovendien fier op kunnen zijn, en ook de wijken zelf varen er wel bij omdat er concrete ingrepen zichtbaar zijn en omdat mensen van de buurt voor de buurt werken.

PARTICIPATIE

Steensoep. Een gerecht voor beleid en burgers.

door Katrijn Apostel

Drie hongerige reizigers komen op een avond in een dorp aan. Bij het eerste huis waar ze aanbellen om eten te vragen, vertelt de man des huizes hen dat hoewel hij hen graag zou helpen hij nauwelijks voldoende eten heeft om zijn gezin te voeden. Het is een arm dorp. Ze vragen daarop of ze van hem dan maar een grote ketel mogen lenen met wat water. Dat is geen probleem. Midden op het dorpsplein zetten ze de ketel op een vuur en leggen er een meegebrachte steen in. Nieuwsgierige dorpelingen krijgen te horen dat ze met de soepsteen een heerlijke steensoep gaan maken. "Maar het zou helemaal perfect zijn met wat extra groenten en kruiden om het op smaak te brengen." Andere dorpelingen komen voorbij en ieder gaat een ander ingrediënt halen. Uiteindelijk is er een goede soep gekookt en iedereen eet lekker mee.

Het verhaal van de steensoep is een parabel die volgens de overlevering zou hebben plaatsgevonden in het Portugese Almeirim. Ze bevat alle ingrediënten van participatie: burgerinitiatief, creativiteit, geloof, sociale cohesie, mobiliseren van mensen, een groots resultaat... Het zijn allemaal positieve elementen, al kan de rol van de soepsteen en daarmee ook de ingesteldheid van de reizigers dubbelzinnig worden geïnterpreteerd. Hebben ze enkel honger en proberen ze met eenvoudig boerenbedrog deze arme mensen in al hun enthousiasme hun laatste eten af te nemen? Of zijn het nobele ridders die vurig geloven dat het geheel groter is dan de som der delen, die deze boodschap willen verspreiden en alle burgers ermee willen doordringen?

De relatie tussen burgers en beleid is de laatste jaren sterk gewijzigd, al leven we nog steeds in een representatieve democratie. Om de zoveel tijd trekken we naar het stemhokje en geven daarbij de volmacht aan de politiek om vanaf dan onze stem te vertegenwoordigen. Maar de hedendaagse burger wil meer. Hij, al dan niet georganiseerd, is autonoom, professioneler en wil meer verantwoordelijkheid. Er is daardoor een verschuiving opgetreden van sturen, plannen en regelen naar stimuleren, faciliteren en ondersteunen.¹ De term *urban governance* gaat over die nieuwe relaties: zoeken naar partnerschappen tussen bestuur en samenleving, gebruikmaken van de dynamiek in de stad, verantwoordelijkheid opbouwen door verantwoordelijkheid te delen. Maar het beleid heeft nog vaak de neiging te veel zelf te willen doen om te tonen dat het stadsbestuur het verschil kan maken.²

Laten we analoog aan deze valkuil het verhaal van steensoep herschrijven:

Drie rijke welfdoeners komen aan in een arm dorp en maken op het dorpsplein soep voor iedereen. De dorpelingen eten hun buikje rond en keren voldaan terug naar huis.

De gebeurtenis zal weinig verandering teweegbrengen in het dorp. Het sprookje verdwijnt uit het verhaal en wordt slechts een anecdote. Als het stadsbestuur te weinig uit handen wil geven, zijn burgers wil pamperen, werkt het burgerinitiatief tegen en een luie samenleving in de hand.

Het beleid heeft echter vaak niet meer nodig dan zo'n soepsteen om mensen goesting te geven om te helpen of ondernemen. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de Zinneke Parade in Brussel. In plaats van zelf een stoet te organiseren, aantrekkelijk voor toeristen en waar

NOTEN

¹ E. Kalk en F. De Rynck, "Burgerbetrokkenheid en bewonersparticipatie in de Vlaamse steden", in: *De eeuw van de stad. Over stadsrepublieken en rastersteden. Witboek Stedenbeleid*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel, 2003, p. 453-479.

² Syntheserapport Visiecommissie Stedenfonds, 2005 (zie www.thuisinstad.be).

Brusselaars als figuranten in *mogen* meelopen, heeft het beleid slechts de mogelijkheid gecreëerd om deze parade te laten doorgaan. De vormgeving en organisatie ervan gebeurt volledig door inwoners, verenigingen, collectieven, scholen en kunstenaars uit verschillende wijken in Brussel en daarbuiten. Gedurende twee jaar werken ze samen aan dit evenement. Ze leren mensen kennen, leren van elkaar en met elkaar.

Ook in het Aalsters project Volkse Buurten worden mensen aangemoedigd om een evenement te organiseren, ditmaal op buurtniveau. Er ontstaat een gezonde concurrentie tussen de verschillende wijken doordat ze elk hun eigen feest organiseren en daardoor ook hun identiteit en eigenheid kunnen versterken. Elke wijk wordt een entiteit, een essentieel element in de stad. De eerste drie jaar krijgen de organisatoren ondersteuning van de stedelijke cultuurdiest. Nadien moeten ze het feest op eigen kracht organiseren. De stad geeft met andere woorden haar soepsteen (verplicht en bewust) aan de burgers.

Het uit handen geven van de steen is niet zo'n evidente keuze. Het lijkt op het eerste gezicht beter en veiliger om de regie te behouden, zodat men kan ingrijpen als het misloopt. Maar het beleid moet zijn burgers vertrouwen. Dat verwacht het beleid immers ook van zijn burgers. Maar toch zit daar de achillespees van participatie. Vooral bij participatie van grote stadsprojecten gaat het soms moeizaam om de burger aan zet te laten. Politici kunnen zich via deze projecten immers sterk profileren en zijn dan ook vaak te erg gefocust op de realisatie ervan. Maar de weg naar realisatie is lang. In deze projecten zijn reeds verschillende (overheids)actoren betrokken waartussen een consensus gecreëerd moet worden. Bovendien raken fysieke stadsprojecten ook aan grote

financiële en grondgebonden belangen. Als men tijdens de onderhandelingen dan nog de stem van de burgers toevoegt, met het risico van een of andere NIMBY-reactie, daalt de kans op slagen gestaag. Tot slot moeten er verschillende juridische procedures worden doorlopen alvorens tot realisatie te kunnen overgaan. Dat maakt het beleid heel voorzichtig en zelfs argwanend ten opzichte van alles wat met participatie te maken heeft. Maar als het beleid ervoor kiest om alleen soep te maken, is de kans groot dat de burgers ze niet lusten of simpelweg geen trek hebben. Burgers die niet gehoord worden tijdens de onderhandelingen en dus voor voldongen feiten worden geplaatst, zullen de procedures aangrijpen om toch hun stem te kunnen laten horen. Vaak wordt hierdoor de realisatie uitgesteld of zelfs afgelast.³

Drie behulpzamen komen aan in een dorp. Ze zetten een grote ketel op het dorpsplein en maken soep voor alle inwoners. Een toevallige passant bekijkt het vreemde tafereel van op afstand en loopt er met een boog omheen. Omdat niemand naar hen toekomt, besluiten de drie van deur tot deur te gaan om iedereen een kom soep aan te bieden, maar ze hebben weinig succes. Bij het ene huis zien ze wel licht branden maar wordt er niet open gedaan. Bij het andere zegt de bewoner dat ze net hebben gegeten en dat ze trouwens zulk een soep niet lusten. Wanneer het donker wordt, besluiten ze om de soep weg te gooien. Ze hebben er zelf ook geen zin meer in.

Een procesmatige benadering, met participatie van de bevolking, zal uiteindelijk veel meer lonen dan de procedurele aanpak in besloten kring.⁴ Bij deze benadering mag men

NOTEN

³ F. De Rynck en K. Dezeure, "De trage tijd voor draagvlak", *Ruimte* 2 (5), 2010, p. 20-25.

⁴ J. Edelenbos, "Processuele en procedurele benadering van ruimtelijke ontwikkeling", in: G.M.A. van der Heijden en A.F.L. Slob, *Meervoudig ruimtegebruik Enkelvoudig recht. De spanningsvolle relatie tussen recht en innovatie*, Eburon, Delft, 2005, p. 79-93.

niet denken vanuit de ratio van de stadsorganisatie. Men moet afstappen van het beheersingsdenken, dat zich vooral richt op het verwerven van draagvlak bij de burgers.⁵ Participatie is dan eerder instrumenteel. Bij een procesmatige aanpak worden alle belanghebbenden, dus ook burgers, betrokken bij het project. Hun stem doet er dan wel toe. Deze participatieve aanpak levert een veelheid aan informatie en kennis op om tot een kwalitatief, gepast ontwerp te komen. Stadsbewoners zijn hierbij doorgaans de grote informele deskundigen.⁶ Gebruikers en bewoners van een bepaalde buurt beschikken immers over lokale kennis, die uniek en complementair is ten opzichte van de expertenkennis en dus een grote meerwaarde kan opleveren voor het project. Ze is gebonden aan een lokale context, is informeel en gebaseerd op gezond verstand en ervaring.⁷ De opstellers van het Speelruimte Beleidsplan in Brugge waren zich bewust van de grote meerwaarde van lokale kennis. In focusgroepsgesprekken met kinderen en jongeren, een groep die vaak vergeten wordt bij participatieprojecten, werd gepeild naar hun noden en behoeften in verband met speelruimte. In totaal werden er zo 379 ervaringsdeskundigen betrokken in het project. Dit resulteerde in een op maat gemaakte plan voor de huidige gebruikers. Draagvlak was hier eerder een logisch gevolg dan een doel op zich.

Deze (echte) participatie van bewoners, waarbij rekening wordt gehouden met hun kennis en mening, moet dan ook vroeg in het planningproces starten: bij de opmaak van de projectdefinitie. Maar stedenbouwkundige projecten vragen tijd, veel tijd, en participatie creëert verwachtingen. De periode tussen projectdefinitie en realisatie kan jaren duren, wat soms moeilijk te vatten is voor burgers. Van zodra een project geformuleerd wordt, wordt het braakliggende stuk grond of de verlaten

site waar men ondertussen gewoon aan was geraakt, plots een potentieel plek, een projectsite. Het beeld is geproduceerd, de verwachtingen hooggespannen en het ongeduld des te groter. Het project schijnt gedurende de planningsfase lang stil te liggen, maar doorloopt eigenlijk onzichtbare procedures, die niets tastbaars opleveren. Volgens het motto 'wat niet weet, niet deert' kan de aanwezigheid van zulke pauzes het beleid doen overwegen om te wachten met het raadplegen van de bevolking tot de procedures doorlopen zijn. In Gent heeft men gekozen om gedurende de projectpauze een tijdelijke invulling te geven aan zo'n pauzerende plek. In afwachting van een woonontwikkelingsproject op de terreinen van een voormalige elektronicafabriek geeft het stadsbestuur de site aan de buurbewoners, die ze invullen als ontmoetingsplek met onder meer een barbecue, 160 volkstuintjes, voetbalvelden en een kinderboerde. De uitwerking en het beheer ervan zijn voor een groot deel het werk van de bewoners zelf. Het stadsbestuur bleef steeds openstaan voor input en verandering gedurende deze periode. Door het grote succes van deze tijdelijke invulling heeft het bestuur de projectdefinitie aangepast en zullen de volkstuintjes mee in het uiteindelijke project opgenomen worden. Participatie vraagt dan ook de nodige durf om open te staan voor nieuwe ingrediënten of kruiden en te vertrouwen dat de soep lekker zal blijven. Misschien anders dan verwacht, maar lekker op haar manier.

Dat wil niet zeggen dat de koksmuts zomaar moet worden doorgegeven. Stedenbouwkundigen blijven experts als het gaat over ruimtelijke planning en kwaliteit. Zij oordelen over wat wenselijk en toelaatbaar is, met het beleid als eindverantwoordelijke.

Lokale kennis is niet enkel van toepassing bij stadsprojecten, maar heeft vele

NOTEN

⁵ E. Lancksweerd, *Handboek burgerparticipatie*, Die Keure, Brugge, 2009.

⁶ J. Jacobs, *The death and life of great American cities*, Cape, Londen, 1962.

⁷ F. Fischer, *Citizens, experts, and the environment*, Duke University Press, Durham / Londen, 2005.

facetten. Het Platform Antwerpse Sociale Huurders (kortweg PASH) is opgericht om de kennis van huurders in Antwerpse sociale woonwijken te bundelen. Sociale huurders behoren normaal gesproken tot de moeilijk bereikbare groepen, die zelden of nooit in participatieprojecten aan bod willen of kunnen komen. PASH is een groep van gelijken die met gebundelde krachten een stem vormt die hoorbaar is tot op het niveau van de verschillende beleidsinstanties. Daarnaast dient het ook als een sociaal netwerk. Hier ontmoeten grote problemen kleine verhalen. Beide zijn even waardevol voor de samenleving.

Brugge benadrukt met de projecten zoals O Parleur en O Parleur Tour de luxe het belang van zo'n verhalen. Bewoners krijgen de mogelijkheid om hun verhaal over of in de wijk te delen met anderen. De verhalen kunnen herkenbaar zijn, maar zijn evengoed verrassend. Bovenal geven ze een extra dimensie aan de wijk en haar inwoners. Wijkverhalen vertellen iets over de identiteit van de wijk, haar specifieke *couleur locale*. Die identiteit en de rol die ze daarmee inneemt in het groter geheel van de stad, is belangrijk voor de bewoners en gebruikers ervan. Zij gaan zich ermee identificeren en zich de wijk en stad toe-eigenen. Van zodra het niet eender is waar men woont, laat het hen ook niet meer onverschillig wat er met hun omgeving gebeurt en willen ze daar best wel hun zeg over doen en eraan meewerken.

Het is dan ook niet verbazend dat veel van de participatieprojecten die zijn opgestart met behulp van het Stedenfonds hierop inspelen. Ze gaan van informeren, zoals bijvoorbeeld Infopunt Stadsvernieuwing Roeselare, over informeren en melden, zoals Gent-info, tot acties om de burgers zelf aan zet te laten, zoals Opsinjoren in Antwerpen. Dit laatste project is opgestart als reactie van misnoegde en verzuurde burgers die niet verder geraakten dan zagen en klagen. Opsinjoren vertrekt

vanuit de positieve ingesteldheid dat burgers het verschil kunnen maken en dit door tal van initiatieven, zoals een lentepoets in de straat of een buurtfeest. Het maakt van een gewone bewonersgroep een belangengroep. Het is een perfecte soepsteen waarbij de buurt zelf kiest welke soep ze ervan zal maken. Veertien jaar lang wordt deze steen reeds gebruikt en elk jaar wordt er meer en lekkere soep van gemaakt. Een bewijs van het succes van Opsinjoren is dat het stadsbestuur nu ook zelf naar deze organisatie stapt om hun hulp in te roepen voor bepaalde stedelijke initiatieven die ze willen opstarten.

Drie steensoepboeren komen aan in een nieuw dorp. Ze zijn benieuwd welke soep ze vandaag zullen maken. Aan de dorpsgrens zagen ze een groot kolenveld liggen. Misschien zal dat het hoofdingrediënt worden? Gisteren was het een verrassend zoete soep, met aardbeien en peren. Van de honderden soepen die ze reeds hebben gemaakt, waren er geen twee dezelfde. Elke soep is anders, omdat elke bewoner en elk dorp ook anders is.

Geen enkel participatieproject is hetzelfde. Dat is onmogelijk omdat andere belangen in het geding zijn, omdat de context per project verschillend is, omdat de betrokkenheid van het stadsbestuur verschilt, omdat het proces daardoor verschillend moet zijn en anders moet worden georganiseerd. Er bestaat dan ook geen formule voor een goede participatie. Het is steeds maatwerk. De recepten uit dit hoofdstuk mag men dan ook niet al te letterlijk nemen. Ze zijn immers niet na te maken, maar dienen enkel ter inspiratie om hieruit een eigen soep te maken. Participatie is in dat opzicht de goesting om samen soep te maken en te eten. Het

verwacht een engagement om om te gaan met de context, de tijd en de ruimte, zonder terug te willen vallen op vaste gewoonten.

Maar wat is nu precies die soepsteen, als je het verhaal waarmee dit artikel start als metafoor wilt gebruiken voor participatieprojecten? De steen moet begrepen worden als de noodzakelijke *trigger* die mensen nodig hebben om mee te doen en hen duidelijk te maken dat zij het verschil kunnen maken. Participatie kan dan ook niet zonder een prikkelende visie of een duidelijk doel, een *yes, we can*. Het concept van de Zinneke Parade is daar een mooi voorbeeld van: wie zou niet willen meewerken aan een stoet door Brussel waar duizenden mensen uit heel het land naar komen kijken? Zo iets zet mensen aan om het beste van zichzelf te geven en worden achterliggende doelen zoals het 'versterken van de sociale cohesie', het 'stimuleren van burgerschap' of het 'achterhalen van lokale kennis' als vanzelf bereikt. Van zodra de soepsteen gebruikt wordt om mensen te misleiden – zoals bij participatieproject die louter gericht zijn om draagvlak te verwerven – wordt het steensoepverhaal verkeerd geïnterpreteerd en verliest het al zijn schoonheid. Het is slechts boerenbedrog en de term participatie onwaardig. Dat hoort eerder thuis in het verhaal *De kleren van de keizer*. Gelukkig worden de stadsbesturen zich hiervan meer en meer bewust, laten burgers zich ook steeds moeilijker bedotten en blijft de soepsteen zich vermenigvuldigen.

AALST

Volkse Buurten

"Belangrijker dan het feest zelf is de voorbereiding van het feest."

- Jan Dooms, dienst Cultuur/Integratie stad Aalst

De dienst Cultuur/Integratie van de stad Aalst werkte een plan uit om de verschillende bevolkingsgroepen - autochtonen en allochtonen, jongeren en senioren, gezinnen met kinderen - van een aantal moeilijke en vaak kansarme wijken dichter bij elkaar te brengen. De strategie: het organiseren van buurtfeesten en ontmoetingsmomenten. Aalst is traditioneel opgesplitst in buurten met elk hun eigen geschiedenis en traditie van feesten. Die tradities zijn echter de laatste decennia verloren gegaan. Het initiatief Volkse Buurten wil die gemeenschapsvormende feesten nieuw leven inblazen.

Belangrijker dan het feest zelf is de voorbereiding van het feest. Een jaar op voorhand worden zoveel mogelijk mensen gemobiliseerd om een programma op te stellen en de organisatie in handen te nemen. In de Watertorenwijk strijkt een circus neer, met de kinderen van de wijk als artiesten. De hele buurt helpt mee om tenten op te zetten. De wijk rond de Varkensmarkt, een voormalig bloeiend commercieel centrum, organiseert een braderij met de traditionele activiteiten van de oude kermisfeesten. De Sint-Elisabethwijk viert de Zomerfeesten, met voetbaltornooien en een geïmproviseerde beach met zwembadjes.

Bij ieder evenement hoort een persconferentie. De buurt krijgt aandacht in de pers en de mensen zijn opnieuw fier op hun wijk en stad. De dienst Cultuur/Integratie begeleidt ieder evenement gedurende een periode van drie jaar. Daarna moet de buurt in staat zijn het feest op eigen kracht te organiseren.

PROGRAMMA

De inwoners van verschillende wijken organiseren zelf hun buurtfeesten

DOELSTELLINGEN

Bevorderen van sociale cohesie op wijkniveau

ORGANISATIE

Dienst Cultuur/Integratie Stad Aalst

STEDENFONDS

113.555 euro/jaar
Van 2008 tot heden

PERIODE

VGC

City Mine(d)

"We willen plaatsen voor ontmoeting en uitwisseling creëren, plaatsen waar we geconfronteerd worden met zaken die we niet kennen of waar gevestigde ideeën worden bediscussieerd."

- Sofie Van Bruystegem, City Mine(d)

PROGRAMMA

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE
STEDENFONDSPERIODE
LINK

Vereniging voor het organiseren van stedelijke projecten
Stimuleren van het debat over de stad, aan de hand van sociale en stedelijke actie maatschappelijke thema's op de agenda
plaatsen, samenlevingsopbouw
City Mine(d) vzw
198.162 euro/jaar (2007),
100.000 euro/jaar (2011)
Van 2003 tot heden
www.citymined.be

Stedelijke en economische ontwikkeling wordt niet enkel gerealiseerd door officiële instanties. Ook kleine, tijdelijke en informele initiatieven kunnen bijdragen tot een positieve dynamiek. Vanuit die optiek besloten een aantal mensen in de zomer van 1997 tot het oprichten van 'een vereniging voor het organiseren van stedelijke projecten'. De vereniging had als drieledige ambitie het zich toe-eigenen van de stad (MIJN stad), het promoten van de stad als goudmijn of bron van inspiratie, ideeën en initiatieven (stadsMIJN) en het ondersteunen en ondernemen van acties voor een meer rechtvaardige stad (onderMIJN de stad).

City Mine(d) is intussen uitgegroeid tot een internationaal netwerk van individuen en collectieven die bezig zijn met stad en lokale actie. Met artistieke projecten, campagnes en debat plaatst City Mine(d) actuele thema's op de publieke en politieke agenda. City Mine(d) schept een kader waarbinnen ervaring, contacten en informatie gedeeld kunnen worden.

Na Micromomics, een programma rond stad en economie, buigt City Mine(d) zich over de kwestie van publiek goed (zoals bijvoorbeeld publieke ruimte, water...) en de manier waarop hiermee wordt omgegaan. Sinds 2011 zet City Mine(d) zich samen met de mensen van de Brusselse Leopoldswijk en Blackstock Road/Finsbury Park in Londen aan de bouw van een WaterMachine. Zij geeft op symbolische wijze opnieuw een plaats aan het water in de stad, en stelt tegelijk onze omgang met water in vraag door om het even welk oppervlaktewater om te zetten in drinkwater. De WaterMachine is een instrument om zowel op lokaal niveau als wereldwijd vraagstukken over publiek goed en vervuiling op de agenda te plaatsen.

SINT-NIKLAAS

Ondersteuning van de wijkcomités

"In vergelijking met andere projecten heeft de ondersteuning van de wijkwerking een relatief kleine kost (25.000 euro per jaar), maar een zeer grote impact."

- Tom Speleman,
Stedenfondscoördinator Sint-Niklaas

PROGRAMMA	Ondersteuning en begeleiding van de wijkcomités
DOELSTELLINGEN	Participatie bevorderen van de bewoners aan het buurtleven
ORGANISATIE	Stad Sint-Niklaas
STEDENFONDS	25.000 euro/jaar (toelages wijkcomités), 40.000 euro/jaar (buurtmanager)
OVERIGE FINANCIERING	Reguliere middelen (105.000 euro/jaar)
PERIODE	2003-2013
LINK	www.sint-niklaas.be/leven-welzijn/samenleving/wijken

Sint-Niklaas wil de burgerinitiatieven die overal in de stad ontstaan niet bemoederen, maar wel zoveel mogelijk stimuleren. Vanuit deze filosofie voorziet de stad in een basissubsidie van 75 euro voor wijkcomités die minstens drie maal per jaar vergaderen en daarvan een verslag kunnen voorleggen. Per activiteit die ze organiseren krijgen ze 100 euro, wat voldoende is voor de huur van materiaal zoals tenten, tafels en stoelen aan goedkoop tarief bij de stad. Als voorwaarde voor zo'n activiteit geldt dat de actieradius voldoende groot is (minstens twee straten en dertig huizen) en dat heel de buurt uitgenodigd wordt. Sinds het reglement op wijkwerking in 2003 in het leven werd geroepen, is het buurt- en verenigingsleven in Sint-Niklaas spectaculair gegroeid. In 2009 werden er 139 premies voor activiteiten en 35 basissubsidies toegekend.

De figuur van de 'buurtmanager' ondersteunt de wijkcomités. De buurtmanager kent in Sint-Niklaas een zeer informele werking. Hij gaat op zoek naar verenigingen die zich willen inzetten voor de stad. Waar er iets aan het broeden is, zal hij trachten de mensen zoveel mogelijk te begeleiden. De buurtmanager is actief over het hele grondgebied van de stad. Het is een 'dwarsfiguur', die op een transversale en integrale wijze alle verschillende beleidsdomeinen (welzijn, sport, cultuur, beleid, participatie) met elkaar en met de buurten verbindt. In drie kwetsbare buurten bestaat er een aparte en meer klassieke buurtwerking. Hier zal de buurtwerker zelf een initiatief nemen om activiteiten te organiseren door en voor de bewoners.

VGC

Zinneke Parade

Gedurende twee jaar wordt de Zinneke Parade intensief voorbereid door allerhande verenigingen uit de verschillende wijken in Brussel en ver daarbuiten.

PROGRAMMA

Organisatie van een stedelijke parade

DOELSTELLINGEN

Samenlevingsopbouw op schaal van de wijk en de stad, versterken van de sociale cohesie, stimuleren van het verenigingsleven en de creativiteit

ORGANISATIE

Zinneke vzw en tal van buurverenigingen

STEDENFONDS

50.000 euro/jaar (situatie 2011)
Van 2003 tot heden
www.zinneke.org

PERIODE

LINK

Elke twee jaar trekt de Zinneke Parade door de Brusselse straten. De eerste parade werd gehouden in 2000, toen Brussel een van de culturele hoofdsteden van Europa was. De Zinneke Parade staat voor een bonte mengeling van muziek, dans, kostuums en decors. Minder bekend is echter wat er zich achter de schermen afspeelt. De Zinneke Parade is behalve een tweejaarlijkse publieksmanifestatie een intensief sociaal en artistiek project waar iedereen zijn creativiteit de vrije loop mag laten. Gedurende twee jaar wordt het evenement intensief voorbereid door allerhande verenigingen uit de verschillende wijken in Brussel en van ver daarbuiten: scholen, instellingen, ateliers, jeugdhuizen, culturele centra, muziek- en dansgroepen, folkloristische groepen. Ook achtergestelde bevolkingsgroepen, kansarmen en allochtonen worden nauw betrokken bij de samenwerking. De Zinneke Parade mobiliseert grote delen van de bevolking en heeft op die manier een grote impact op het leven en de sociale cohesie in de stad.

GENK

Iedereen Genkt

'Iedereen Genkt' is een oproep tot engagement van alle Genkenaren.

PROGRAMMA

Citymarketing

Mensen fier laten zijn op hun stad, mensen engageren om zich in te zetten voor de stad

DOELSTELLINGEN

Stad Genk

STEDENFONDS

140.000 euro/jaar voor citymarketingcampagnes, waaronder

PERIODE

'Iedereen Genkt'

LINK

Van 2011 tot heden

www.genk.be

Ik Genk, jij Genk, wij Genken... In Genk is 'Genken' voortaan een werkwoord. Genk was een van de eerste Vlaamse steden om marketinginstrumenten in te zetten in de strijd om de harten van de inwoners. Niet toevallig: na de sluiting van de mijnen had de stad te kampen met een ernstige identiteitscrisis. Indien gedragen door een krachtig stedelijk beleid houdt citymarketing meer in dan holle verkooppraatjes. Het heeft tot doel een stad een identiteit te geven, de bewoners opnieuw trots te laten zijn op hun stad en nieuwe inwoners, bezoekers en bedrijven aan te trekken.

Met de baseline 'Iedereen Genkt' wil de stad aangeven dat Genk 'nooit rust, niet stilstaat en altijd in beweging is'. De campagne is een appèl aan alle Genkenaren om 'mee te doen' in de brede zin van het woord en samen de schouders onder de stad zetten. 'Iedereen Genkt' is een krachtige oproep tot engagement van alle Genkenaren. Zo organiseert de stad bijvoorbeeld een 'casting' voor Genkenaren die model willen staan voor campagnebeelden en worden Genkenaren opgeroepen om zelf slogans te bedenken en creatieve voorstellen voor de stad te formuleren.

GENK

Sledderlo 2020

Een zestigtal bewoners engageerde zich om actief mee te werken aan de opbouw van het masterplan.

PROGRAMMA

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE

STEDENFONDS

OVERIGE FINANCIERING

PERIODE

LINK

Participatietraject voor stadsvernieuwing
Woonenclave opnieuw aanhechten bij de stad, bewoners betrekken bij het beleid
Stad Genk
205.000 euro/jaar
Reguliere stedelijke middelen, stedelijk grondbedrijf, stadsvernieuwingfonds, hogere overheden (Vlaams Gewest, Vlaamse Gemeenschap)
2007-2020
www.lo2020.be

In de jaren 1960 ontwierp de Nederlandse stedenbouwkundige Sam J. van Embden een satellietstad voor 20.000 inwoners in Genk-Zuid, nabij de industriezone langs het Albertkanaal. De nieuwe stad zou opgebouwd zijn uit vijf wijken rond een centraal gelegen centrum. Begin jaren 1970 werd slechts de helft van één van de geplande wijken gerealiseerd in opdracht van een sociale huisvestingsmaatschappij. De wijk staat vandaag bekend als Nieuw-Sledderlo. Wegens de slechte economische conjunctuur werd de rest van de stad echter niet verder ontwikkeld. Nieuw-Sledderlo blijft een geïsoleerde wijk.

Anno 2011 heeft het masterplan - na een Open Oproep van de Vlaams Bouwmeester - van het stedenbouwkundig ontwerpbureau Buur en landschapsarchitect Bas Smets de ambitie om de concentratiewijk uit haar isolement te halen. Hiertoe worden belangrijke infrastructuurrepalen gepland, samen met de bouw van nieuwe woonclusters, de aanleg van een park, sportvoorzieningen en een school. De opmaak van het plan ging hand in hand met een groots opgezet participatieproject. Een zestigtal bewoners engageerde zich om actief mee te werken aan de opbouw van het masterplan. Twaalf bewoners gaven zich op als ambassadeur voor de wijk. Ambassadeurs voelen wat leeft binnen de wijk en treden op als brugfiguur tussen bewoners, beleid en ontwerpers. Voor de kleinere ingrepen in de binnengebieden, de parkjes, speelpleintjes en het bospark, wordt veel sterker ingezet op overleg in de straat. Om zoveel mogelijk bewoners effectief te bereiken, vindt de participatie plaats op de pleintjes zelf. Het is een geanimeerd gebeuren waarbij in wijkgesprekken kinderen, passanten en bewoners actief deelnemen.

MECHELEN

Stad om te zoenen

Wat begon als een campagne voor een propere stad, kreeg het elan van een volwaardige citymarketingcampagne.

PROGRAMMA	Communicatiecampagne voor een propere stad
DOELSTELLINGEN	Streven naar een nette en propere stad, mensen weer fier laten zijn op hun stad
ORGANISATIE	Stad Mechelen
STEDENFONDS	Onderdeel van het citymarketing-budget van 80.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2006 tot heden
LINK	www.mechelen.be/stadomtezoenen

Zwerfvuil, sluikstorten en hondenpoep staan bij veel stadsbewoners in de top drie van grootste ergernissen. Daarom voert Mechelen al jaren een beleid dat streeft naar een nette en propere stad. De stad organiseerde onder meer kunstprojecten met afval in de scholen en de wijkhuizen, een wedstrijd voor de netste straat en een Smul-van-je-stratactie. Twee maal per jaar strijkt er een 'karavaan' neer in de wijken om er groen- en rioleringproblemen grondig aan te pakken. Ook buurtverenigingen en bewoners worden geïnformeerd om hun buurt op te kuisen. Peters en meters onderhouden op vrijwillige basis een deel van de openbare ruimte. De stad stelt het materiaal ter beschikking.

Alle individuele acties werden sinds 2006 ondergebracht in de campagne 'Stad om te zoenen'. Om een stad te willen zoenen is het niet voldoende dat ze proper is, je moet er ook van kunnen houden. Door de grootschalige aanpak en de veel ruimere focus, kreeg 'Stad om te zoenen' het elan van een volwaardige citymarketingcampagne.

HASSELT

Cultuurwerking

"Het versieren zelf is een reden om elkaar te ontmoeten."

- Katrien Schaelaekens, diensthoofd Cultuur, stad Hasselt

PROGRAMMA	Cultuur- en wijkwerking
DOELSTELLINGEN	Het culturele en sociale leven in de wijken stimuleren
ORGANISATIE	Stad Hasselt, Cultuurcentrum Hasselt
STEDENFONDS	85.000 euro/jaar specifiek voor straatfeesten en BBQ-cheques
OVERIGE FINANCIERING	Reguliere middelen
PERIODE	Van 2002 tot heden
LINK	www.hasselt.be

Hasselt riep verschillende initiatieven in het leven om het culturele en sociale leven op wijkniveau te stimuleren. Zo ontwikkelde de stad een aantal jaar geleden een systeem van betoelaging voor bewonersinitiatieven. De 'barbecuecheques', zoals ze al snel genoemd werden, voorzien een financiële tussenkomst van 124 euro voor de organisatie van straat- of buurtfeesten. Jaarlijks worden gemiddeld 220 straatfeesten georganiseerd. Daarnaast organiseren de stad en het Cultuurcentrum van Hasselt 'Warm Aanbevolen'. Om de twee jaar staat een andere wijk van Hasselt gedurende zes weken in de kijker met een waaier aan culturele activiteiten. Bewoners gaan op zoek naar de geschiedenis van hun wijk. Het Cultuurcentrum bouwt een tentoonstelling op met foto's uit de oude doos, organiseert huiskamerconcerten of stelt theatervoorstellingen samen die in de wijk zelf aan het publiek worden vertoond.

De Rotten ten slotte, zijn buurtcomités met een lange geschiedenis. Ze hadden tot taak om de stad te verdedigen en brand te bestrijden. In Hasselt bestaan ze nog steeds, en staan ze elk in voor hun deel van de straatversiering naar aanleiding van de zeventienjarige Virga Jesse-ommegang. Het versieren zelf is een reden om elkaar te ontmoeten. Als beloning schenkt de stad aan elke Rot een tafel, een plek om bewoners rond samen te brengen, projecten voor te bereiden en na te kaarten.

GENK / THUIS IN DE STAD-PRIJS 2010

De Genks

Zo'n veertig Genkse vrijwilligers trekken met zelfgekozen thema's de straat op en gaan in dialoog met andere Genkenaren om te achterhalen wat er leeft in de stad.

PROGRAMMA	Opmak van een samenlevingsmodel voor een multiculturele stad
DOELSTELLINGEN	Betere sociale cohesie en participatie, meer gelijke kansen voor alle inwoners
ORGANISATIE	Stad Genk
STEDENFONDS	52.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Stad Genk: 30.000 euro/jaar, externe begeleiding voor 100.000 euro in 2009 en 2011
PERIODE	2008-2013
LINK	www.degenks.be

Door zijn mijnverleden en de daarbij behorende gastarbeiders is Genk al zeer vroeg in de 20ste eeuw uitgegroeid tot een van de meest multiculturele steden in Vlaanderen. Meer dan de helft van de inwoners is van niet-Belgische oorsprong. Dat dwingt de stad om het samenlevingsmodel voor de multiculturele stad voortdurend te bevrageren en te vernieuwen.

Onder de titel 'De Genks - Wij maken de stad' worden de bewoners tijdens stadsgesprekken gemobiliseerd om mee te denken en mee te werken aan een sterkere en warmere samenleving. Zo'n veertig Genkse vrijwilligers ('uitdagers') trekken met zelfgekozen thema's de straat op. Ze gaan in dialoog met andere Genkenaren, organiseren gespreksavonden en buitenactiviteiten om te achterhalen wat er leeft in de stad. Samen met de stad analyseren ze de verslagen van deze gesprekken. De dialogen zijn een eerste stap in de richting van een nieuw strategisch beleidsplan van de stad. Denktafels gaan er verder mee aan de slag om aanbevelingen te formuleren die stad Genk in staat stellen om meer bruggen te bouwen tussen de Genkenaren. In 2010 namen 3.200 bewoners deel aan een gesprek. Alle Genkenaren kregen ook 'De Genksenaar', een krant met een verslag van de gesprekken.

ANTWERPEN

Moussem

"Moussem biedt een podium aan artiesten uit de Maghreb en de Arabische wereld en werkt actief rond thema's als diversiteit en migratie."

- Kathleen Lambié, hoofd van de stedelijke Huisvestingsdienst

PROGRAMMA	Marokkaans kunstenfestival Versterven van de cultuur-participatie en -creatie van allochtone gemeenschappen
DOELSTELLINGEN	Moussem vzw
ORGANISATIE	94.000 euro/jaar
STEDENFONDS	Stad Antwerpen (12.500 euro/jaar), subsidiering als kunstencentrum Vlaamse Gemeenschap (250.000 euro/jaar)
OVERIGE FINANCIERING	2008-2013
PERIODE	www.moussem.be
LINK	

Het Marokkaanse kunstenfestival Moussem is een multidisciplinair project met een focus op muziek en woord, theater en film. De organisatie biedt artiesten uit de Maghreb en de Arabische wereld een podium, en initieert projecten die inspelen op thema's als diversiteit en migratie. Wat startte als een culturele vereniging in het Antwerpse Zuiderpershuis, groeide uit tot een volwaardig kunstencentrum. Het combineerde in het verleden Marokkaanse pop met modeshows, literatuur en fotografie. Het nomadisch kunstencentrum was al te gast in enkele grote kunsthuisen zoals het M HKA, Bozar of de Hallen van Schaerbeek. Het nodigde theatermakers, choreografen, beeldende kunstenaars en schrijvers uit op de wip tussen België en de Arabische wereld. Als combinatie van festival en cultureel platform vervulde Moussem ook een voorbeeldfunctie voor andere allochtone gemeenschappen.

GENT

Wijk aan Zet

Wijkjury's adviseren het stadsbestuur welk initiatief het meest verdienstelijk ondersteund te worden met een toelage.

PROGRAMMA	Subsidieregeling voor buurtacties
DOELSTELLINGEN	Verbeteren van de leefbaarheid, de sociale cohesie en de inspraak in de wijken
ORGANISATIE	Dienst Stedelijke Vernieuwing en Gebiedsgerichte Werking
STEDENFONDS	360.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2006 tot heden
LINK	www.gent.be/wijkaanzet

Heel wat actieve Gentenaars gaan aan de slag in en voor hun buurt. Met toelagen uit Wijk aan Zet kunnen bewonersgroepen acties opzetten om de leefbaarheid, het samenleven, de inspraak en de communicatie in de wijk te verbeteren. Zo wil de stad Gent het zelfinitiatief en medebeheer van bewonersgroepen stimuleren. De acties moeten uitgaan van de wijkbewoners zelf en passen binnen de visie van de gebiedsgerichte werking van de stad. De bewoners en de verenigingen uit de 25 wijken worden uitgenodigd via open oproepen. Wijkjury's geven advies aan het college van burgemeester en schepenen over de ingediende voorstellen. De jury's worden telkens samengesteld uit drie wijkbewoners, twee wijkverenigingen en twee ambtenaren van de stad Gent die affiniteit hebben met de wijk. De wijkjury's zorgen voor een grote betrokkenheid van de bewoners en de wijkpartners. Het project bracht al heel wat dynamiek in de Gentse wijken en is een belangrijk kanaal voor de uitbouw van het netwerk van de gebiedsgerichte werking gebleken.

SINT-NIKLAAS

Evenementenbeleid

"Sint-Niklaas koos ervoor om niet jaarlijks één groot evenement te organiseren, maar wel om de hele zomer lang activiteit te hebben in de binnenstad."

- Tom Speleman, Stedenfondscoördinator Sint-Niklaas

PROGRAMMA	Heraanleg Grote Markt, evenementenbeheer
DOELSTELLINGEN	De binnenstad verfraaien, bewoners bij het stadsleven betrekken
ORGANISATIE	Stad Sint-Niklaas, met tal van private partners, verenigingen en vrijwilligers
STEDENFONDS	Variërend van 60.000 tot 200.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Reguliere middelen
PERIODE	2003-2013
LINK	www.sint-niklaas.be/vrije-tijd/evenementen

Met zijn oppervlakte van 3,19 hectare staat de Grote Markt van Sint-Niklaas bekend als het grootste marktplein van het land. Decennialang was het - zoals zelfs vandaag nog in veel Vlaamse steden - ook een van de grootste binnenstedelijke parkings van het land. Na de heraanleg in 2005 door architectenbureau Cepezed (overigens ook gedeeltelijk gefinancierd met Stedenfondsmiddelen) en de bouw van een ondergrondse garage, heeft Sint-Niklaas opnieuw een reusachtig publiek plein ter beschikking.

Het evenementenbeleid werd op een professionele manier uitgebouwd. Met Stedenfondsmiddelen werd een 'evenementenbeheerder' aangeworven. Meer en meer vormt de stad de scène voor grootschalige evenementen. Sint-Niklaas koos ervoor om niet jaarlijks één groot evenement te organiseren, maar wel om de hele zomer lang activiteit te hebben in de binnenstad, met Villa Pace en de Vredesfeesten als orgelpunt. In de winter zijn de activiteiten geclusterd rond het Sinterklaasfeest. Dankzij al deze evenementen is de Grote Markt bijna voor de helft van de dagen van het jaar bezet. Niet meer met auto's, maar met mensen.

ANTWERPEN / THUIS IN DE STAD 2007

Opsinjoren

Bewonersgroepen groeiden uit tot belangengroepen en aanspreekpunten voor het bestuur.

PROGRAMMA

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE

STEDENFONDS

PERIODE

LINK

Ondersteuning van bewonersinitiatieven
Bevorderen van wijkbetrokkenheid en sociale cohesie, zorgen voor gezellige en propere straten, uitbouwen van aanspreekpunten voor het beleid

Stad Antwerpen (bedrijf Samen Leven / Woonomgeving / Opsinjoren)
1.067.000 euro/jaar
1997-2007
www.antwerpen.be/opsinjoren

De Antwerpse stadsdienst Opsinjoren ondersteunt bewonersinitiatieven die streven naar gezellige, veilige en propere straten. Het initiatiefrecht en de creativiteit liggen bij de bewonergroepen. Opsinjoren levert enkel een organisatorisch, logistiek en financieel kader. Activiteiten zoals plant- of poetsacties, een brunch of een groots straatfeest komen dus allemaal in aanmerking. In de loop der jaren groeide zowel het aantal als de diversiteit van de gesteunde acties. Opsinjoren rondde het eerste werkjaar van 1997 af met een tweehonderdtal bewonersacties. Dertien jaar later is het aantal opgelopen tot 2.600 activiteiten.

Vernieuwend zijn ook de instrumenten van Opsinjoren, zoals de 'goeieburenpas' of 'buurtcontracten'. De 'goeieburenpas' is een engagement waarbij bewoners met dezelfde ploeg drie of meer acties doen in de wijk en samen ten minste vijftig uren werken. De ploeg ontvangt voor elke actie een beloning van 5 euro per deelnemer per uur, en wordt met extra 100 euro ondersteund voor een creatieve buurtactie. Een 'buurtcontract' wordt afgesloten bij meer ingrijpende plannen in het openbaar domein. Wanneer een aantal buren zich blijvend wil inzetten voor het onderhoud, legt Opsinjoren in ruil contacten met het district voor bijvoorbeeld de aankoop van nieuw straatmeubilair.

Opsinjoren heeft de onderlinge samenhorrigheid in de Antwerpse buurten ongetwijfeld versterkt: buren kennen elkaar beter en het samenleven op straat wordt er hartelijker bevonden. Bovendien stimuleerden de acties ook de wisselwerking tussen de buurt en het stadsbestuur. Bewonersgroepen groeiden uit tot belangengroepen en sterke aanspreekpunten voor het bestuur.

ANTWERPEN

Murga Parade

Murga's combineren gewone fanfaremuziek met hiphop, echte souk of traditionele Vlaamse schlagermuziek.

PROGRAMMA

DOELSTELLINGEN

ORGANISATIE

STEDENFONDS

PERIODE

LINK

Organisatie en faciliteren van een stadshappening
Ondersteunen van de sociale en culturele participatie van alle Antwerpenaren, bevorderen van de artistieke en creatieve ontwikkeling
Murga vzw
24.200 euro/jaar
Van 2008 tot heden
www.murga.be

Murga is van oorsprong een Latijns-Amerikaanse traditie, maar laat nu ook Antwerpen niet onberoerd. In de zomer marcheren groepen van muzikanten, dansers en circusartiesten, getooid in bonte kostuums en voorzien van originele teksten, op de maat van brassbands en percussie door de Antwerpse straten. Het project zet mensen aan om een multidisciplinaire fanfare op te starten. Het project probeert de sociale en culturele participatie te bevorderen via een laagdrempelig project waarin ook ruimte is voor artistieke ontwikkeling. Murga doet dit dus vanuit de neutrale en toegankelijke vorm van straatkunst.

De vier basiselementen van een murga - dans, woord, muziek en kostuums - worden aangeleerd via workshops op een tiental plaatsen verspreid over heel de stad. Murga's combineren gewone fanfaremuziek met hiphop, echte souk of oeroude traditionele Vlaamse schlagermuziek. In juni 2007 vond de eerste Murga Parade plaats in het centrum van Antwerpen met negen deelnemende murga's. Na twee jaar waren er al murga's actief in verschillende gemeentes in de provincie Antwerpen, Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen.

BRUGGE

Zomercheques

"Op meer dan 150 plekken in de stad gingen bewonerscomités aan de slag met de Brugse Zomercheques."

- Maarten Hillewaert, stafmedewerker Stedenbeleid stad Brugge

PROGRAMMA	Betoelaging voor bewonersinitiatieven
DOELSTELLINGEN	Verbeteren van de kwaliteit van het samenleven in de wijken
ORGANISATIE	Dienst Stedenbeleid Stad Brugge, 150 informele bewonersgroepen, Ethias, Sabam, Bruggeplus vzw, Centrum voor Basiseducatie Open School, klein Verhaal vzw, Groendienst, Musea Brugge, Sportdienst 200.000 euro/jaar
STEDENFONDS	Van 2004 tot heden
PERIODE	www.brugge.be/brugsezomercheques
LINK	

Buurtbewoners die tijdens de zomer zelf het initiatief nemen om een feest te organiseren voor hun medebuurtbewoners, kunnen rekenen op de Brugse Zomercheques. Op die manier wil het stadsbestuur buurt- en straatfeesten ondersteunen en buurtcomités de mogelijkheid bieden om ook andere activiteiten op poten te zetten. De cheques bieden een financiële ondersteuning tot 200 euro voor de huur van muziekinstallaties, infrastructuur of een dj. Bewonersgroeperingen moeten slechts één formulier invullen om de subsidie te bekomen. Bovendien regelt de stad de kosten voor Sabam en sluit ze een verzekering af voor burgerlijke aansprakelijkheid en lichamelijke ongevallen.

De Zomercheques groeiden uit tot een onvervalst succes. Op meer dan 150 plekken in Brugge gingen bewonerscomités al actief aan de slag met deze cheques. Wat begon als eenvoudig systeem van 'barbecuecheques' in 2004, breidde als snel uit met allerlei socio-culturele acties. Met initiatieven zoals buurtsportevenementen, museumbezoeken, bebloemingsacties, computerlessen en vertelavonden bereikten de Zomercheques een zeer ruim publiek.

BRUGGE

O Parleur

Zijn er typische buurtgeluiden? Wat zijn de mooiste herinneringen uit de buurt? Of het leukste dialectwoord?

PROGRAMMA	Verzamelen van buurtverhalen
DOELSTELLINGEN	Verbeteren van de kwaliteit van het samenleven in de wijken
ORGANISATIE	Dienst Stedenbeleid, klein Verhaal vzw
STEDENFONDS	15.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Vlaamse subsidie als sociaal-artistieke werking (7.000 euro/jaar)
PERIODE	2009-2011
LINK	www.oparleur.be

Zeventien Brugse wijken kregen de voorbije twee jaar de 'O Parleur'-telefooncel over de straatstenen. Hiermee verzamelde vzw klein Verhaal talloze authentieke volkse verhalen uit de Brugse buurten. Tientallen bewoners beantwoordden met enthousiasme de buurtvragen. Zijn er typische buurtgeluiden? Wat zijn de mooiste herinneringen uit de buurt? Of het leukste dialectwoord? De 'O Parleur'-cel zorgde bij haar passage in de buurt voor een unieke collage van buurtgeluiden en verhalen van buurtbewoners. Het resultaat - het klanklandschap van de buurt - is te horen op de website van het project.

Samen met de Brugse buurtcomités werden er ook wandelingen uitgestippeld langs de plekken waar de meest opmerkelijke verhalen zich afspeelden. De deelnemers belden ook aan bij huizen waar ze telkens getrakteerd werden op een sappig, legendarisch of droevig verhaal uit de buurt. Deze avonden wekten heel wat 'slapende' buurtlegendes. Bovenal ontstonden er nieuwe ontmoetingen tussen bewoners en buurten, verbonden door (nieuwe) anekdotes en verhalen.

BRUGGE / THUIS IN DE STAD-PRIJS 2006

Brugsebuurten.be

Buurtwebsites spinnen een nieuw virtueel web tussen de buurtcomités en de bewoners.

PROGRAMMA	Faciliteren van de opmaak van buurtwebsites
DOELSTELLINGEN	Versterken van de sociale cohesie in de wijken
ORGANISATIE	Dienst Stedenbeleid Stad Brugge, Centrum voor Basiseducatie Open School
STEDENFONDS	60.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2006 tot heden
LINK	www.brugsebuurten.be

Sinds 2006 kunnen Brugse buurtcomités het contact met hun buren ook via het internet onderhouden. Op www.brugsebuurten.be kan wie dat wil, onder professionele begeleiding, een eigen website voor de buurt aanmaken. De stad zorgt voor de hosting en begeleiding, maar de buurbewoners staan zelf in voor de creatie en het onderhoud van de buurtwebsites. Op de sites vinden de buurbewoners weetjes over hun buurt, uitnodigingen voor buurtactiviteiten, fotoalbums, meldingen van burenhulp en informatie over de heraanleg van het openbaar domein.

Het project vormt het sluitstuk van een actieve buurt- en wijkwerking. Intussen informeren de Brugse buurtcomités hun medebewoners via meer dan vijftig dergelijke sites. Met de ontwikkeling van de digitale ontmoetingsplaatsen tussen buurten en wijken slaat Brugge een vernieuwende weg in. Op een laagdrempelige manier groeiden er via het internet contacten tussen buurten en bewoners. Langzaam maar zeker ontspon er zich een nieuw, virtueel web doorheen de stad.

OOSTENDE

Toerisme voor bewoners

Met een gericht aanbod en een mobiele infobalie informeert het Agentschap Toerisme de bewoners over evenementen in hun eigen stad.

PROGRAMMA	Promoten van toerisme in eigen stad
DOELSTELLINGEN	Verhogen van de participatie van de eigen bevolking aan toeristische evenementen en activiteiten
ORGANISATIE	Agentschap Toerisme Oostende
STEDENFONDS	90.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2008 tot heden
LINK	www.visitostende.be

Het Oostends Extern Verzelfstandigd Agentschap voor Toerisme tracht ook de eigen inwoners te betrekken bij zijn activiteiten. De Oostendenaars worden bijvoorbeeld, via een mobiele infobus, uitvoerig geïnformeerd over welke evenementen er in de stad op het getouw staan. Ze kunnen ook gratis op de ijsbaan of een filmpje in de bioscoop meepikken. Zo wil het bestuur vermijden dat de indruk ontstaat dat de stad louter in handen is van de toeristen. Er worden voordelen gecreëerd specifiek gericht tot de Oostendenaars, waardoor zij optimaal betrokken worden bij de evenementen in eigen stad. Zo worden er voor de Oostendaars bijvoorbeeld gratis tickets voorzien om te schaatsen op Winterijs of om een film mee te pikken tijdens het Filmfestival Oostende. Een mobiele balie wordt ingeschakeld op toeristische locaties en evenementen om de vele bezoekers te informeren. Door het werken met een mobiel informatiekantoor kan ingespeeld worden op de noden van zowel de Oostendenaars als de toeristen. Tijdens de zomervakantie wordt de mobiele balie opgesteld nabij het station.

BESTUREN

Tussen kookboek en improvisatie. Regie in het stedelijk management

door Thomas Block en Kristof Steyvers

Het verhogen van de kwaliteit van het bestuur van de stad is een van de primaire doelstellingen van het Stedenfonds. Die ambitie heeft uiteraard op heel wat domeinen betrekking en kan op heel wat manieren vertaald worden. De praktijk van tien jaar Stedenfonds leert dat de middelen voor veel steden een hefboomfunctie hadden om in te zetten op verschillende instrumenten die we kunnen vatten onder de noemer ‘regie’. Dat begrip slaat op een bijzondere vorm van sturing die gericht is op de afstemming van actoren, hun doelen en handelingen tot een min of meer samenhangend geheel met het oog op een bepaald resultaat. Deze sturingsvorm vindt een plaats naast of is verweven met het klassieke stedelijke bestuur met zijn hiërarchische relaties en sectorale specialisaties. Het stedelijke bestuur bekleedde in het verleden doorgaans monopolieposities; taken behoorden het stadsbestuur integraal toe of helemaal niet. Die strikte scheiding met de samenleving en de typisch bestuurlijke werkwijze blijken steeds meer ontoereikend om belangrijke uitdagingen aan te pakken. Regie houdt dan een andere werkwijze en rol van het stedelijk bestuur in.

RECEPTEN VOOR REGIE: OVER SMAAKPALETTEN EN TEXTUREN

We kunnen een onderscheid maken tussen de interne en externe variant van regie. De eerste heeft betrekking op veranderingen in het organisatiemanagement en vooral op het zoeken naar een meer horizontale en geïntegreerde aanpak binnen de stedelijke organisatie. De tweede variant slaat veeleer op het sturend vermogen van stedelijke netwerken die bestaan uit diverse publieke en (semi)private actoren met elk hun eigen belangen

en middelen. Cruciaal is hier welke rol stadsbesturen binnen dergelijke complexe netwerken kunnen of moeten opnemen. Het Stedenfonds kan op beide domeinen een belangrijke impulswaarde hebben. Wellicht had die waarde in een eerste fase vooral betrekking op de interne organisatieverandering. Vandaag staat het Stedenfonds naast andere centrale initiatieven, zoals het Gemeentedecreet of de Beleids- en Beheerscyclus (BBC), en zijn stadsbesturen zoekende hoe ze de consolidering van interne organisatieverandering kunnen rijmen met een rol als drijfriem in het stedelijke netwerk waarin andere besturen of actoren mee de stedelijke toekomst bepalen.

In het omgaan met de hedendaagse maatschappelijke en bestuurlijke complexiteit duiken vaak twee perspectieven op als onderlegger voor regie. We ontlenen die onder meer aan de Nederlandse hoogleraar Teisman. Het eerste is ordezoekend en heeft een rationele kijk op besluitvorming. Complex problemen kunnen gevatten worden met (goed opgevolgde) plannen en een beheersgerichte aanpak. Dit perspectief is sterk beïnvloed door het *New Public Management* en maakte het voorbije decennium school in Vlaanderen (denk aan de strategische meerjarenplanning, de BBC, het managementteam of het project- en programmamanagement). Dit perspectief veronderstelt dus dat men in besturen heel planmatig kan en moet werken (de ontwikkelde blauwdruk wordt systematisch opgevolgd). Het is zeker de motor van heel wat veranderingen die betrekking hebben op interne regie. De regisseur stuurt dan volgens een vrij strikt scenario. De recepten komen als het ware uit een geïjk kookboek (al zal het gerecht toch vaak verschillen per stad).

Het tweede perspectief is complexiteitserkennend. Beslissingen passen in grillige reeksen van beslissingen

bepaald door een wisselende configuratie van allerlei omstandigheden en actoren. Vooruitgang wordt geleidelijk geboekt en sterk beïnvloed door opduikende kansen en problemen. De interactie tussen en betekenisgeving door de stakeholders in het stedelijk netwerk staat centraal. Besturen is simpel gezegd door de modder ploegen. Dit perspectief sluit nauwer aan bij externe regie. Regie is hier dan meer een kwestie van vakkundig improviseren en alert reageren. De maaltijd bestaat uit een complexe fusie van ingrediënten bereid door wisselende creatieve keukenbrigades.

Zijn pioniersrol en exclusieve focus is het Stedenfonds gaandeweg gedeeltelijk verloren. De eerste generatie middelen had het voordeel op relatief korte tijd erg zichtbare en tastbare resultaten op te leveren met betrekking tot de interne organisatie van stadsbesturen. Het is wellicht geen toeval dat heel wat van de waardevolle acties en recepten die ingang vonden dankzij het Stedenfonds, precies op die interne regie betrekking hadden. Een groot deel van deze instrumenten en technieken behoren vandaag tot de reguliere werking van het stadsbestuur, al worden Stedenfondsmiddelen niet zelden aangewend ter consolidering. Het is een fundamentele uitdaging hoe het Stedenfonds kan bijdragen tot de verdieping daarvan en tegelijk kan helpen de koppeling te maken met de gewenste externe regie.

INTERNE REGIE: HET BINDMIDDEL MAAKT DE SAUS

Stadsbesturen hebben hun actieradius de laatste decennia sterk uitgebreid. Nu eens was dat het gevolg van nieuwe taken opgelegd door hogere overheden, dan weer van eigen ambities op onontgonnen terrein en vaak ook een combinatie van beide. De logica was daarbij lange tijd sectoraal: een nieuw beleidsprobleem hield bij voorkeur de creatie van een nieuwe dienst in met

gespecialiseerde ambtenaren. De stedelijke organisatie raakte daardoor versnippert en het perspectief verkokerd. Deze vorm van professionalisering zorgde voor verwreemding: het stedelijke organogram viel steeds moeizamer samen met de realiteit. Het aanpakken van complexe bestuursvraagstukken werd bemoeilijk door een gebrekige afstemming tussen diensten, met overlap, inconsistentie en inefficiëntie tot gevolg. Omgekeerd verdwaalden ook burgers in een carrousel van loketten en diensten.

Geleidelijk aan is het besef gegroeid dat naast doorgedreven sectorale specialisatie ook een overkoepelende en geïntegreerde aanpak noodzakelijk is. Het Stedenfonds is een belangrijke hefboom geweest voor de ontwikkeling van instrumenten, zoals ‘project- en programmawerking’, ‘gebiedsgerichte werking’ en ‘geïntegreerde dienstverlening’. Het experimenteren met en verfijnen van die nieuwe werkvormen waren vaak enkel mogelijk door de impulsen van dit fonds. Dit instrumentarium beoogt een meer horizontale aanpak in het stedelijk bestuur, hetzij extern (naar burgers), hetzij intern (in de eigen werking).

Dienstverlening in één loket vertrekt vanuit een combinatie van het klantperspectief en het gestandaardiseerde karakter van heel wat contacten met de overheid. Burgers hebben baat bij een snelle en eenduidige afhandeling van informatievragen en een laagdrempelig aanbod aan basisdiensten. Beide moeten vertrekken vanuit de leefwereld van de burger en niet de procedurele logica van de administratie vooropstellen. *Front* en *back office* worden gescheiden en de meest geraadpleegde basisdiensten gebundeld in een geïntegreerd loket. Die aanpak schept ook ruimte voor doorverwijzing en tijdsintensief maatwerk bij meer gespecialiseerde vraagstukken. Soms

zullen die initiatieven betrekking hebben op een specifieke beleidscluster en -publiek. Atlas, het trefpunt voor inburgering en diversiteit van de stad Antwerpen, is daar een goed voorbeeld van. Het bundelt alle diensten die werken rond dit beleid. Naast informeren en doorverwijzen van burgers wil het ook een platform zijn voor samenleven in diversiteit. Ook de Woonwinkel in Aalst tracht op een laagdrempelige manier elke bewoner te helpen die informatie zoekt of een probleem heeft gerelateerd aan wonen. Een andere keer is het initiatief meer generiek in termen van beleid of publiek. Het Huis van de Mechelaar is illustratief. Het is een soort stadswinkel die de dienstverlening rond burgerzaken bundelt met bijzondere aandacht voor bepaalde doelgroepen. De open en transparante aanpak wordt bovendien architectonisch weerspiegeld. Het Huis van de Mechelaar is een ambassadeur van de stad, veeleer dan een in te nemen vesting voor de burger.

In het gros van de steden zorgt de uitbouw van een dergelijk loket wellicht voor een beduidende verbetering van de dienstverlening. De belangrijkste uitdagingen situeren zich in de gevraagde en niet altijd beschikbare tijd, energie en middelen (alleen al de fysieke integratie van diensten in één gebouw is in heel wat steden allesbehalve vanzelfsprekend). Bovendien tast een dergelijke aanpak de autonomie aan van voorheen onafhankelijke diensten en departementen, wat de creatie van een draagvlak even noodzakelijk als niet vanzelfsprekend maakt. Ten slotte vraagt één loket ook bijzondere competenties van de personeelsleden: de *front-office*-medewerkers zijn het uithangbord van het stadsbestuur en moeten in staat zijn een breed terrein te bestrijken, zowel wat betreft de inhoud als het type van klanten.

Om complexe problemen te vatten of te structureren, zeker wanneer het gaat om relatief kortstondige initiatieven, grijpen stadsbesturen steeds meer naar project- en programmawerking. In het eerste geval ruimt de versnipperde aanpak per sector veld voor een gezamenlijke aanpak rond een gemeenschappelijke problematiek. Vandaag zijn de stadsvernieuwingen wellicht de bekendste en meest uitgesproken voorbeelden hiervan. Dergelijke fysieke ruimtelijke ingrepen in het stadsbeeld hebben doorgaans sociale en economische uitlopers die elkaar beïnvloeden en een geïntegreerde werking vragen. Maar ook op andere domeinen vindt de projectwerking ingang. Steeds meer steden zetten bovendien een stap verder. Voor het opnemen van een aantal organisatiebrede prioriteiten worden programma's opgezet die de sectorale en projectmatige werking rond een aantal transversale thema's bundelen. Een voorbeeld vinden we in de manier waarop de stad Hasselt de duurzaamheidproblematiek aanpakt. In functie van een vermindering van de koolstofvoetafdruk van de stad brengt het bestuur acties samen die het energieverbruik moeten rationaliseren bij de inwoners, in het stadspatrimonium en in de mobiliteit.

Het Stedenfonds heeft vaak de middelen aangebracht om ervaring op te doen met het instrumentarium dat nodig is voor het opzetten en voeren van dergelijke projecten en programma's. Die capaciteitsopbouw werpt in heel wat steden vruchten af, maar leidt ook tot nieuwe uitdagingen. De voornaamste is wellicht het uitbouwen en veranker van leiderschap en beheer onder de vorm van project- of programmamanagement. Steden zijn vaak zoekende bij wie dat nu precies moet liggen. Project- en programmamanagement vragen om gespecialiseerde kennis en vaardigheden die niet altijd rijmen met een klassieke bestuurlijke logica. Besteert

men dat best uit of gebeurt zoets bij voorkeur in eigen huis? Regisseert de politiek dan of veeleer de ambtenarij? Ligt de verantwoordelijkheid in dat laatste geval bij een (nieuwe) dienst, een verzelfstandigde structuur of wordt dat aan (nieuwe) staffuncties gekoppeld?

In de stad Gent vinden we voorbeelden van zowel de eerste als de laatste aanpak. Rond het thema kansarmoede tracht de cel Armoedebestrijding een gemeenschappelijk beleid te creëren door de afstemming tussen een aantal stedelijke diensten en het OCMW. De bedoeling is om dit thema op de politieke agenda te zetten. Maar het stadsbestuur werkt ook ruimer met programmaregio. Een regisseur behoudt samen met een team een overzicht, zoekt naar synergie en coördineert de projecten en acties rond een bepaald programma aan de hand van het uitwerken en opvolgen van een plan en een budget. Binnen het domein van zijn of haar expertise is die regisseur ook een spelverdeeler in de stedelijke organisatie. De programmaregio is een functie die geïntegreerd is bij de stafdiensten. Waar de regie ook ligt, de verhouding met de betrokken sectorale diensten en de reguliere organisatie van de stad is cruciaal en niet altijd eenvoudig. Het opzetten van transversale structuren houdt altijd een risico in van de creatie van een extra laag in de organisatie, waarvan de capaciteitsopbouw en rolafbakening tijd vraagt en die haar plaats moet vinden binnen het bestaande bestuurskader. Veel hangt af van het verwachtingspatroon voor het bereik van de regie: is de regisseur vooral aanspreekpunt en doorgedrukt van informatie, brengt hij of zij betrokkenen samen rond een gemeenschappelijk doel of gaat er juist een effectief sturende werking van uit?

Geïntegreerd werken heeft naast een inhoudelijke vaak ook een territoriale component. Verschillende beleidsvraagstukken zijn dan vervlochten

in een welbepaald stedelijk gebied dat maatgerichte oplossingen vraagt. Dit heeft in heel wat steden geleid tot de uitbouw van een decentrale, burgergerichte en integrale gebiedsgerichte werking. Doorgaans heeft die de wijk als ankerpunt. De praktijk verschilt echter sterk tussen de steden. Soms zal de gebiedsgerichte werking zich vooral richten op een aantal aandachtsbuurten. Een andere keer is het de ambitie van de stad om deze werking te veralgemenen naar alle wijken. Naast het meer algemene doel om de voornaamste stakeholders in de wijk samen te brengen, verschilt ook de inhoudelijke opstelling van het stadsbestuur. Nu eens wordt de gebiedsgerichte werking vooral gezien in functie van de deconcentratie van stedelijke dienstverlening. Dan weer is de wijk voornamelijk het aangrijppingspunt voor allerlei vormen van inspraak en burgerbetrokkenheid. Vaak is het de schaal waarop beleidslijnen samenkommen.

De wijkwerking in de stad Genk is een voorbeeld van gebiedsgericht werken met een ruim bereik en inhoud. Als pionier op dit vlak verruimde de stad haar wijkwerking van probleembuurten naar het hele territorium. De wijkwerking brengt uitdagingen op het vlak van de fysieke woonomgeving samen met vraagstukken van leefbaarheid, sociale cohesie en burgerbetrokkenheid. Het wijkmanagement in de stad Mechelen heeft een even ruim bereik, al ligt het accent vooral op inspraak en participatie. De wijkraden in elk stadsdeel zijn de communicatielijn met de stad. De gebiedswerking in de stad Kortrijk is dan weer in hoofdzaak gericht op dienstverlening en differentieert tussen deelgemeenten en stadscentrum. In het eerste geval is de werking verankerd in de ontmoetingscentra. Daar kan de burger terecht voor vragen en basisdienstverlening. De centra dienen ook als antenne van de wijk. In het centrum is de werking meer projectmatig gericht.

Wijkwerking is in ieder geval besturen in de spreekwoordelijke frontlijn. Dit maakt van wijkworkers cruciale actoren die over specifieke kwaliteiten moeten beschikken. Binnen heel wat stadsbesturen zijn wijkworkers starters die zich met hun gedrevenheid nog een weg moeten banen in de organisatie van de stad en in de eigenheid van de wijk. Een goede inbedding in beide en ondersteuning lijken dan onontbeerlijk. Ook hier werkt het voorbeeld van het Genkse stadsbestuur inspirerend. Wijkwerking is er een volwaardige dienst in de stedelijke organisatie en elke wijk heeft een wijkmanager die samen met een autonome werking de regie op zich neemt van het betrokken gebied. Het Mechelse stadsbestuur zit ook op deze lijn met een wijkmanager als regisseur die de brug vormt tussen stad en wijk. De voornaamste uitdaging voor de gebiedsgerichte werking ligt in het veelvormige spanningsveld tussen maatwerk en standaardisering: is de wijk steeds het geschikte niveau van probleemaanpak, heeft een stad nood aan een veralgemeende vorm van gebiedsgerichte werking of is concentratie op een aantal aandachtsbuurten meer zinvol en loopt men met een doorgedreven en omvattende wijkwerking niet het risico in een nieuwe vorm van bureaucratisering te vervallen (een bijkomende laag in de organisatie met regels en sjablonen in een bestuurlijke logica staat dan haaks op de intentie van flexibel maatwerk)?

De horizontale vormen van werken op operationeel niveau hebben de laatste decennia overigens ook meer strategische tegenhangers gekregen, zoals het strategisch meerjarenplan en de op handen zijnde introductie van de Beheers- en Beleidscyclus (BBC). Ze koppelen een doelgerichte beleidslogica aan de functionele managementdomeinen (middelen en personeel). Steden

moeten proberen de boven beschreven instrumenten te integreren in dat strategische perspectief.

EXTERNE REGIE: TUSSEN LEVERANCIERS EN KLANTEN IN EEN OPEN KEUKEN

Het Stedenfonds heeft ontegensprekelijk een belangrijke bijdrage geleverd tot de ontwikkeling van het repertorium van interne regie. De bovenstaande praktijken illustreren dat. In een meer recente periode is de aandacht verruimd naar de externe tegenhanger daarvan. De stedelijke organisatie moet dan proberen om organisaties te sturen waarover ze geen formele verantwoordelijkheid heeft en waarvoor geen standaardmechanismen bestaan. Het idee dat steden die rol moeten opnemen, is gegroeid in de context van de zogenaamde netwerksamenleving. Daarin moeten beleidsvraagstukken aangepakt worden door een veelheid van bestuurlijke en maatschappelijke actoren (denk aan andere bestuursniveaus maar ook aan actoren zoals het middenveld, sociale en culturele organisaties of private bedrijven). Elk van die actoren heeft eigen perspectieven, voorkeuren en belangen en geen van hen beschikt over het monopolie van beslissingsmacht. Daardoor wordt doelgerichte samenwerking noodzakelijk. In dat web van actoren is de stad de spilfiguur. Het stadsbestuur heeft de opdracht de lijnen van het netwerk te verknopen door het kader te scheppen waarbinnen de actoren ageren, door de hoofddoelstellingen uit te zetten en op te volgen en door op te treden als scheidsrechter bij conflict.

Externe regie betekent simpel gezegd dat de stad alle relevante partners uit een bepaald veld samenbrengt en samenwerking tussen die partners stimuleert vanuit een gemeenschappelijk doel. Ondanks het versplinteren van de beleidsmacht wordt er toch bestuurd,

zij het volgens een nieuw model dat men dan onder de noemer 'stedelijke netwerksturing' vat (*of urban governance*) en waarin het stadsbestuur als makelaar fungert. Besturen gebeurt meer en meer in een open keuken. Stadsbesturen proberen die rol in heel wat domeinen te ontwikkelen met het lokaal sociaal beleid, het woonbeleid, het onderwijsbeleid, de kinderopvang, de lokale (diensten) economie en het werkgelegenheidsbeleid als meest gekende voorbeelden.

Hoewel er vandaag al succesvolle verhalen bestaan, zijn de meeste steden nog zoekende over hoe externe regie precies moet worden ingevuld en welke strategieën het meest succesvol zijn. Dat is meteen de voornaamste uitdaging. Netwerksturing staat vaak haaks op het klassieke perspectief van het bestuur dat hiërarchisch ondergeschikte organisatieonderdelen aanstuurt. Ook het instrumentarium verschilt, met wisselende vormen van stedelijke doorzettingsmacht (kan de stad keuzes of beslissingen opleggen of is ze vooral afhankelijk van de goede wil van de partners die ze samenbrengt?) en het al dan niet aanwezig zijn van een eigen scenario (vertrekt de stad vanuit een door haar ontwikkelde en vooraf gegeven blauwdrift of komt die pas doorheen de samenwerking tot stand?). De theoretische regierol kan immers op heel wat manieren worden ingevuld.

In het repertorium van de externe regie maakt men doorgaans een onderscheid tussen beleidsondersteunende en beleidsbepalende instrumenten van netwerksturing. In het eerste geval gaat het dan om een soort van culturele coördinatie. Die vorm begint met informatiebeheer: de stad brengt beleidsexogene en actoroverschrijdende informatie over bepaalde thema's of problemen samen en probeert expertise op te bouwen en het stadsbrede debat te stimuleren. Dikwijls wordt dit door steden

als een noodzakelijke voorwaarde ervaren voor verder strekkende vormen van regie en heel wat inspanningen concentreren zich hierop. Het Stedenfonds levert dan bijvoorbeeld een bijdrage in de uitbouw van omgevingsgericht databaseheer- en analyse. De Buurtmonitor van de stad Antwerpen en de Wijkmonitor van de stad Kortrijk zijn daar voorbeelden van. Regie gaat verder door de organisatie van overleg met externe actoren: stadsbesturen proberen op een systematische manier de voornaamste stakeholders samen te brengen om hen informatie te laten uitwisselen of te werken aan gemeenschappelijke denkkaders. Stadsbesturen krijgen zo overzicht en kunnen afstemming stimuleren. De meest doorgedreven vorm van externe regie is structureel: stadsbesturen kunnen dan regisseren met doorzettingsmacht en volgens hun eigen script omdat ze daar de bevoegdheid en de middelen toe hebben. Hoewel dit vandaag al mogelijk is in een beperkt aantal domeinen (denk aan de lokale diensteneconomie), bevinden de meeste stadsbesturen zich nog op het kruispunt tussen intentieverklaringen en voorzichtige experimenten. De rol van de Vlaamse overheid is hier natuurlijk onmiskenbaar.

Het Stedenfonds zou kunnen worden ingezet voor de verdere ontwikkeling van het instrumentarium van externe regie in de Vlaamse steden. Het aanvoelen is dat de Vlaamse steden daar minder ver staan en ook de onderlinge verschillen erg groot zijn. Daardoor valt hier wellicht het meeste leerwinst te halen. Mogelijk veronderstelt dit ook een omslag in perspectief van ordezoekend naar complexiteitserkennend. De planmatige aanpak die de laatste jaren binnen heel wat stadsbesturen opdook, moet dan verzoend worden met de grillige processen eigen aan netwerksturing. Het gezag van het stadsbestuur vloeit voort uit zijn vermogen om belangrijke maatschappelijke uitdagingen te

detecteren, permanent relevante dossiers te verbinden en beleidsoplossingen te formuleren die het resultaat zijn van een voortdurende interactie met relevante stakeholders in het stedelijk netwerk en die op creatieve wijze aangepast worden aan opduikende kansen en bedreigingen.

Geijkte recepten uit het bestuurlijk kookboek ruimen veld voor een oordeelkundige improvisatie en een fusie van ingrediënten en bereidingswijzen. De visie en opvolging door de chefs maken dat dit verder gaat dan een reeks probeersels. De rol van politiek en ambtelijk leiderschap lijken immers cruciaal in het verfijnen van het stedelijke menu. Zij moeten de moeilijke evenwichtsoefening maken tussen een stabiele planmatige aanpak die nodig is voor een efficiënt beleid en de creatieve sturing die ruimte laat voor improvisatie en het betrekken van wisselende actoren en perspectieven. Dat evenwicht is steeds precar. Het Stedenfonds kan helpen om die fundamentele uitdaging aan te gaan. Zo behoudt het de innovatieve meerwaarde die het zo kenmerkt in het verhogen van de bestuurlijke kwaliteit van de hedendaagse stad.

LITERATUUR

Partners+Pröpper,
*Lokale regie uit macht of
omacht? Onderzoek naar
de optimalisering van de
gemeentelijke regiefunctie*,
MBZKR, Den Haag, 2004.

P. Sels, *Regie en coördinatie
door lokale besturen*, VVSG,
Brussel, 2007.

G. Teisman, *Publiek
management op de grens van
chaos en orde. Over leiding
geven en organiseren in
complexiteit*. Academic Service,
Den Haag, 2005.

MECHELEN

Huis van de Mechelaar

De architectuur staat volledig in het teken van de nieuwe visie op dienstverlening die sinds enkele jaren in meer en meer steden en gemeenten ingang vindt.

PROGRAMMA	Nieuw loket- en kantoorgebouw voor de dienst burgerzaken
DOELSTELLINGEN	Optimaliseren van de dienstverlening, efficiënte reorganisatie van de stadsdiensten
ORGANISATIE	Stad Mechelen
STEDENFONDS	1.452.321 euro (investering gebouw)
OVERIGE FINANCIERING	Regulier
PERIODE	2005 (oplevering)
LINK	www.mechelen.be

Nog niet zo heel lang geleden lagen de verschillende diensten van burgerzaken hier en daar verspreid over de stad. Voor een nieuwe identiteitskaart, een bewijs van goed gedrag en zeden of voor een geboorte-aangifte moest de burger zich telkens weer naar een ander adres begeven.

Aan die chaotische situatie kwam in 2006 een einde met de opening van het Huis van de Mechelaar, vlak naast het historische stadhuis. Voortaan kan de burger hier terecht voor al zijn contacten met de stad. Het ontwerp van de hand van Tomas Nollet en Hilde Huyghe architecten staat volledig in het teken van de nieuwe visie op dienstverlening die sinds enkele jaren in meer en meer steden en gemeenten ingang vindt. Burgers zijn klanten geworden van de overheid, en klant is koning. Ook het Huis van de Mechelaar stapt mee in dit verhaal. Het is ontworpen als een heuse stadswinkel, met een gevelbrede glazen vitrine en een open en toegankelijke ruimte waar de burgers aan balies verder geholpen worden. Tegelijk met de centralisatie van de dienst burgerzaken werd ook haar werking gereorganiseerd. De radicale scheiding tussen front- en backoffices blijkt veel klantvriendelijker en efficiënter te werken.

De stad besteedt bijzondere aandacht aan een 'inclusief diversiteitsbeleid'. Dankzij een platform etnisch culturele minderheden, een tolkenpool en een taalscan kunnen bewoners met de meest diverse achtergrond verder geholpen worden. Met het Huis van de Mechelaar is de stad er niet enkel in geslaagd haar dienstverlening te centraliseren en te optimaliseren, maar ook om een nieuw gezicht geven aan de stad. Het Huis van de Mechelaar is als het ware de ambassadeur van de stad. Elke Mechelaar zal hier vroeg of laat moeten passeren.

ANTWERPEN

Atlas

Het Atlas-gebouw geeft niet alleen de buurt, maar ook een hele generatie nieuwe Antwerpenaren een krachtige impuls.

PROGRAMMA	Onthaal voor nieuwkomers in de stad
DOELSTELLINGEN	Bevorderen van de integratie van nieuwkomers in de samenleving
ORGANISATIE	Stad Antwerpen (bedrijf Samen Leven)
STEDENFONDS	131.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2006 tot heden
LINK	www.atlas-antwerpen.be

In 2006 opende de stad Antwerpen het Atlasgebouw voor het onthaal van nieuwkomers. In een multifunctioneel en flexibele nieuwbouw zitten alle overhedsdiensten samen die werken aan gelijke kansen, Nederlandse taallesken en inburgering. Als locatie voor het gebouw werd bewust gekozen voor de multiculturele stationsomgeving. Op de plaats van een verkrotte meubelzaak ontwerp META architecturbureau een nieuw bouwblok met vier verdiepingen aan de straatkant, renoveerde een bestaand pand achteraan en creëerde tussen de twee gebouwen een binnenplaats die als stadstuin werd ingericht.

Het Atlasgebouw vervult vandaag een duidelijke en toegankelijke ‘éénloketfunctie’ voor de duizenden nieuwkomers die jaarlijks de stad binnenkomen. Diverse partners zijn er ondergebracht onder één dak: het onthaalbureau, het Huis van het Nederlands, de VDAB, een juridische helpdesk vreemdelingenrecht, een provinciaal documentatiecentrum, een integratiedienst en de stedelijke tolk- en vertaaldienst. Nieuwkomers kunnen in Atlas Nederlands leren, een inburgeringstraject volgen of hun weg vinden door het stedelijke administratieve labyrinth. Ook andere Antwerpenaars kunnen er terecht met vragen over samenleven of integratie. Op de benedenverdieping vinden vergaderingen, tentoonstellingen en evenementen plaats. Atlas organiseert cursussen en debatten over samenleven in diversiteit. Iedereen kan er deelnemen aan een ‘stadsklap’: een ontmoeting met nieuwkomers.

Door de architecturale uitwerking heeft het gebouw bijgedragen tot de herstructurering van het straatbeeld en van het ruimere omringende stedelijke weefsel. Door zijn sociale betekenis gaf het Atlas-gebouw een impuls aan de buurt, maar ook aan een hele generatie nieuwe Antwerpenaren.

GENT

Gentinfo

"Op één centraal telefoonnummer kan men terecht met al zijn vragen over procedures, klachten of meldingen over de buurt."

- Hilde Ballegeer, directeur dienst Voorlichting

PROGRAMMA	Centraal aanspreekpunt voor informatie over het stadsbestuur en de stadsdiensten
DOELSTELLINGEN	Efficiënte en klantvriendelijke dienstverlening
ORGANISATIE	Dienst Voorlichting
STEDENFONDS	994.000 euro (2012)
PERIODE	Van 2003 tot heden
LINK	www.gent.be/gentinfo

In Gent kunnen bewoners met al hun vragen en klachten over het stadsbestuur en de stadsdiensten terecht op een centraal nummer. Bij Gentinfo komen ze te weten tot welke dienst ze zich kunnen wenden met hun vraag, of hoe een bepaalde procedure verloopt. Maar de Gentenaar kan er ook een defect melden of suggesties doen om iets in zijn wijk te verbeteren. De infodienst treedt ook op als tussenschakel met de bibliotheek zodat men hier ook terecht kan om de leenttermijn van een boek te verlengen. Opvang zoeken voor kinderen jonger dan drie jaar werd sterk vereenvoudigd door deze organisatie. Ouders beschikken met Gentinfo over één centraal aanmeldingspunt. Daar worden alle gegevens en wensen genoteerd en doorgegeven aan de dienst Kinderopvang, die de aanvraag verder opvolgt. Het project werd veelvuldig bekroond en geroemd om de inspanningen die de stad doet om haar bevolking meer te betrekken bij het plaatselijk bestuur. Met Gentinfo heeft Gent succesvol de communicatiewegen gestroomlijnd tussen de stadsbevolking, de zakenwereld, verenigingen en bezoekers.

VGC

Hervorming van de gemeenschapscentra

De gemeenschapscentra nemen een steeds actievere rol op in de samenlevingsopbouw van hun omgeving.

PROGRAMMA	Hervorming van de gemeenschapscentra
DOELSTELLINGEN	Optimaliseren van de buurtwerk van de gemeenschapscentra, versterken van de sociale cohesie en het verenigingsleven
ORGANISATIE	VGC
STEDENFONDS	1.240.000 euro/jaar (2011)
PERIODE	Van 2008 tot heden
LINK	www.vgc.be

Met de gemeenschapscentra beschikt de VGC over een tweehonderdtal lokale antennes in de Brusselse gemeenten. In 2007 besliste de VGC tot een grondige hervorming en professionalisering van de werking van de gemeenschapscentra. Het is de bedoeling om de gemeenschapscentra uit te bouwen als lokale ankerplaatsen van en voor het lokale gemeenschapsleven. De gemeenschapscentra moeten een actieve rol spelen in het versterken van de sociale cohesie. Als lokale netwerkcoördinatoren in het stedelijk beleid gaan ze actief op zoek naar stedelijke dynamieken. Ook binnen de duurzame wijkcontracten zijn ze een actieve partner. Om de hervorming te kunnen realiseren krijgen de gemeenschapscentra extra personeel. Via Stedenfondsmiddelen wordt er geld vrijgemaakt voor de aanwerving van vijftien voltijdse medewerkers voor de centra zelf ter ondersteuning van de lokale netwerkvorming en drie voltijdse medewerkers voor een nieuw opgerichte centrale dienst, die de gemeenschapscentra ondersteunt bij de professionalisering van hun werking.

KORTRIJK

Gebiedsmonitor

“De Gebiedsmonitor is veeleer een ‘stadsbarometer’. Hij wordt om de drie jaar vernieuwd, en geeft een goed beeld van het gevoerde beleid en de toekomstige aandachtspunten.”

– Stefaan Renard, Stedenfondscoördinator Kortrijk

In het kader van de gebiedsverwking voerde de stad Kortrijk een uitgebreide gebiedsmonitor in die alle verschillende gebieden statistisch in kaart brengt en de gegevens beschikbaar stelt aan alle stadsdiensten. Alles wat in cijfers te gieten valt, wordt gemeten: demografie, huishoudens, gezinssamenstelling, tewerkstelling, woningen, bouwjaar, criminaliteit...

Hoewel het voor steden steeds belangrijker wordt om beleidsontwikkelingen en evoluties te staven met harde gegevens en toekomstplannen te baseren op een analyse van de betreffende beleidsdomeinen, is het voor bescheiden stadsorganisaties niet altijd mogelijk om hier personeelsleden voor vrij te maken. De stad Kortrijk heeft hiervoor een oplossing gevonden. De datacel bestaat uit zes krachten die werken in verschillende directies en die een beperkt deel van hun tijd besteden aan het verzamelen, analyseren en beschikbaar stellen van allerlei cijfermateriaal over de stad.

De datacel stelde onder meer een Globale omgevingsanalyse, een Woonmonitor en een Wijkmonitor op, die in 2010, in overeenstemming met de vernieuwde gebiedsverwking van de stad, herwerkt werd tot een Gebiedsmonitor en een analyse van kwetsbare buurten.

De leden van de datacel komen uit verschillende directies van de stad en het OCMW. Zij brengen elk hun eigen en diverse kijk op het materiaal dat verwerkt wordt. Elk heeft een andere opleiding genoten, heeft een andere functie en andere competenties. Deze verscheidenheid laat toe diverse invalshoeken tot één rijk geheel te maken.

PROGRAMMA
DOELSTELLINGENORGANISATIE
STEDENFONDS

OVERIGE FINANCIERING

PERIODE

LINK

Gebiedsmonitor

De wijken statistisch in kaart brengen, versterken van het bestuur

Stad Kortrijk

Onbekend

Reguliere middelen

Van 2010 tot heden

www.kortrijk.be

ANTWERPEN**Stadsobservatie**

De omgevingsinformatie die de Studiedienst verzamelt als beleidsvoorbereidend werk, kan ook door iedereen online geraadpleegd worden.

PROGRAMMA	Opmaken van omgevingsanalyses
DOELSTELLINGEN	In kaart brengen van stedelijke uitdagingen, versterken van het beleid
ORGANISATIE	Studiedienst Stadsobservatie (Stad Antwerpen)
STEDENFONDS	353.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2003 tot heden
LINK	www.antwerpen.buurtmonitor.be

HASSELT**Duurzame stad**

Hasselt is de eerste Vlaamse stad die erin geslaagd is om de 'Carbon Trust Standard' te behalen.

PROGRAMMA	Uitbouw energiecoördinatie
DOELSTELLINGEN	Beperken van de ecologische voetafdruk van de stad, promoten van groene energie, energiekosten besparen, de stad leefbaarder maken, het imago van de stad versterken
ORGANISATIE	Stad Hasselt
STEDENFONDS	100.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Reguliere middelen (100.000 euro/jaar)
PERIODE	Van 2008 tot heden
LINK	www.hasselt.be

KORTRIJK

Gebiedsverwerking

Waarom wachten tot een wijk een probleembuurt wordt voor het leger van buurtwerkers, participatiedeskundigen en stedenbouwkundigen er neerstrikt?

PROGRAMMA	Wijkverwering gebiedsdekkend organiseren
DOELSTELLINGEN	Efficiënte dienstverlening, participatie van alle inwoners aan het beleid
ORGANISATIE	Stad Kortrijk
STEDENFONDS	2.162.905 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Reguliere middelen
PERIODE	2008-2013

Wijkontwikkeling en buurtwerk zijn in Vlaanderen uitgegroeid tot beproefde instrumenten om zogenaamde probleembuurten nieuw leven in te blazen. Buurten met veel kansarmoede, verloedering of samenlevingsproblemen krijgen een grondige facelift met stadsvernieuwingssprojecten en steeds vaker ook een intensieve sociale begeleiding met allerlei inspraak- en participatieprocessen. De stad Kortrijk besliste echter om het beleid over een andere boeg te gooien. Waarom wachten tot een wijk een probleembuurt wordt voor het leger van buurtwerkers, participatiedeskundigen en stedenbouwkundigen er neerstrikt?

De stad deelde Kortrijk en zijn deelgemeenten op in zeventien gebieden, elk met een autonome gebiedsverwerking. De gebiedsverwerking bestrijkt de verste uithoeken van de stad: van de historische wijken in het centrum tot het dorps Heule, van de sterk verstedelijkte deelgemeente Marke tot het nog zeer rurale Rollegem. Geen enkele wijk of buurt wordt vergeten. Daarmee is Kortrijk een van de weinige steden in Vlaanderen met een gebiedsdekkende wijkverwering.

In de deelgemeenten, waar vaak nog een sterk verenigingsleven bestaat, wordt de gebiedsverwerking gecentraliseerd in de bestaande ontmoetingscentra. Die zijn uitgebouwd tot een soort van gemeentehuis waar de bewoners terecht kunnen voor al hun vragen en problemen over mobiliteit, leefmilieu, wonen of wijk- en cultuurwerking. Ook de wijkagent houdt er kantoor. De gebiedsverwerker of cultuurfunctionaris is het centrale aanspreekpunt. Het ontmoetingscentrum werkt als een lokale antenne die de buurt perfect aanvoelt en op een efficiënte en integrale manier kan inspelen op de noden en wensen van de bevolking. De cultuurfunctionaris of gebiedsverwerker speelt de rol van tussenpersoon, netwerker en onderzoeker. De inwoners van een gebied krijgen een belangrijke rol toebedeeld in het stedelijk beleid. Zij kunnen hun zeg te doen in de plannen voor de heraanleg van straten, pleinen en wijkgroen. Zij kunnen zelf initiatieven opstarten en het beleid mee sturen.

De gebiedsverwerking is stevig verankerd op bestuurlijk niveau. De stad werkte een organigram uit dat toelaat dat de verschillende diensten en beleidsectoren op een gecoördineerde manier kunnen samenwerken met de verschillende gebiedsverwerkers. De gebiedsverwerking is de voorbije jaren uitgegroeid tot een integrale werking die wordt gedragen door de verschillende stadsdiensten en brede lagen van de bevolking.

GENT

Programmaregisseurs

"Programmaregisseurs regisseren clusters van projecten en bewaken de linken tussen de verschillende onderdelen van die clusters."

- Els Lecompte, directeur dienst Stedelijke Vernieuwing en Gebiedsgerichte Werking

PROGRAMMA	Territoriale programmaregisseurs
DOELSTELLINGEN	Verhogen van de bestuurlijke kwaliteit, streven naar een integrale benadering van stadsvernieuwing
ORGANISATIE	Dienst Stedelijke Vernieuwing en Gebiedsgerichte Werking
STEDENFONDS	289.000 euro (2012)
PERIODE	Van 2006 tot heden

Stadsvernieuwing is meer dan een optelsom van singuliere stadsprojecten. Alle initiatieven die binnen een aandachtsbuurt plaatsvinden, moeten ook op elkaar afgestemd worden. De stad Gent stelde hiervoor 'programmaregisseurs' aan. Een programmaregisseur heeft een perfect 'helikopteroverzicht' over alles wat gaande is binnen een stadsdeel. Stadsdelen vormen ruimtelijk samenhangende gebieden en omhelzen meer dan één wijk. Programmaregisseurs regisseren clusters van projecten en bewaken de samenhang tussen de verschillende onderdelen van die clusters. Hierbij is het belangrijk om op een geïntegreerde manier te werken en te zorgen voor een evenwicht tussen ruimtelijke, sociale, economische en culturele aspecten van de stadsvernieuwing. Voor de koppeling naar participatietrajecten wordt er nauw samengewerkt met de wijkregisseurs actief in het gebied.

Een belangrijke rol van de regisseur is het uitbouwen van een netwerk van stadsdiensten, bewoners en bewonersverenigingen, private en sociaal-culturele actoren, enzovoort. Op die manier kan de programmaregisseur de juiste mensen met elkaar in contact brengen en kan hij opportuniteiten opsporen en leemtes signaleren bij het gepaste beleidsorgaan.

GENK

Gebiedsgerichte wijkwerking

"De duobaan van wijkmanager en autonome buurtwerkers creëert een bijzondere dynamiek in de wijken."

– Dirk Habilis, wijkmanager, diensthoofd Wijkontwikkeling

PROGRAMMA	Organisatie van wijkmanagement
DOELSTELLINGEN	Versterken van de leefkwaliteit van de woonwijken, van de betrokkenheid van de burgers bij hun woonomgeving en van de sociale cohesie
ORGANISATIE	Stad Genk Dienst Wijkontwikkeling
STEDENFONDS	720.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Diverse reguliere middelen i.v.v. wijkontwikkelingsplannen
PERIODE	2008-2013

Genk is een van de pioniers in Vlaanderen op het vlak van wijkwerking. In de vroege jaren 1990 trok een team naar het Nederlandse Deventer om te gaan kijken naar de methode en deze in Genk te implementeren. Aanvankelijk richtte de wijkwerking zich op problemwijken, maar na verloop van tijd kwamen alle wijken in het vizier. De wijkwerking in Genk spitst zich toe op het verbeteren van de fysieke kwaliteit van de woonomgeving, de sociale leefbaarheid, het verhogen van de betrokkenheid van de burgers, het versterken van de sociale cohesie en het zelfinitiatief. Die aanpak heeft zich vertaald in een concrete organisatie in de stad. Er is nu een volwaardige dienst Wijkontwikkeling.

Genk zette een structuur op waarbij per wijk een wijkmanager actief is. De wijkmanager is een stadsambtenaar die de wijk door en door kent. De wijkmanager neemt de regie op en werkt nauw samen met verenigingen, andere stadsdiensten en particuliere organisaties zoals het OCMW, het jeugdwerk en het straathoekwerk. Vanuit een sterk netwerk wordt de versterking van de wijken zo integraal mogelijk aangepakt. In de aandachtswijken zijn er naast de wijkmanagers ook autonome buurtwerkers aanwezig. Zij richten zich voornamelijk op de moeilijker bereikbare doelgroepen, werken rond ontmoeting, participatie en emancipatie en zijn laagdrempelig aanspreekbaar in de wijk. Deze duobaan zorgt voor een bijzondere dynamiek in de wijken.

SINT-NIKLAAS

Professionalisering van de stadsdiensten

"Het sluitstuk van de vernieuwing focust op de beleids- en beheerscyclus en het doorbreken van de klassieke hiërarchische structuur door in te zetten op onder meer gebiedsgerichte werking en projectmanagement."

– Tom Speleman, Stedenfondscöördinator Sint-Niklaas

PROGRAMMA	Uitbouw van instrumenten om de interne organisatie te verbeteren
DOELSTELLINGEN	Efficiënte organisatie
ORGANISATIE	Stad Sint-Niklaas
STEDENFONDS	270.000 euro/jaar
OVERIGE FINANCIERING	Reguliere middelen (230.000 euro/jaar)
PERIODE	2008-2013
LINK	www.sint-niklaas.be/over-de-stad

De bestuurlijke vernieuwing die in heel Vlaanderen op gang werd gebracht met de invoering van het Gemeente-decreet, was voor de stad Sint-Niklaas het geschikte moment om na te denken over een nieuwe manier van werken: de ICT-infrastructuur was verouderd, net als de organisatiestructuur en -cultuur. Dankzij het Stedenfonds kon een budget vrijgemaakt worden om de vernieuwing gefaseerd vorm te geven. Eerst lag de nadruk op ICT en een sluitend systeem van klachtenbehandeling en de opvolging van meldingen. In een tweede fase lag de klemtoon op de structuur en het voorzien van een aantal ondersteunende functies met betrekking tot procesmanagement en interne controle. Het sluitstuk van de vernieuwing focust op de beleids- en beheerscyclus en het doorbreken van de klassieke hiërarchische structuur door in te zetten op onder meer gebiedsgerichte werking en projectmanagement.

Op de kruispunten van de reguliere en de projectwerking ontstaan unieke samenwerkingsverbanden tussen politici, ambtenaren en stakeholders. Om de inspraak en de kruisbestuivingen te benadrukken werd deze reorganisatie het Forum-project genoemd.

GENT

Cel armoedebestrijding

"De cel Armoedebestrijding werd opgericht om acties van de stad Gent, het OCMW Gent en lokale actoren optimaal op elkaar af te stemmen."

– Els De Vos, cel Armoedebestrijding

PROGRAMMA	Inrichting van een transversale cel Armoedebestrijding
DOELSTELLINGEN	Gecoördineerde aanpak van de bestrijding van kansarmoede
ORGANISATIE	Departement Bevolking & Welzijn, Departement Strategie & Coördinatie, OCMW
STEDENFONDS	550.000 euro (2012)
PERIODE	Van 2009 tot heden

64% van alle Stedenfondsmiddelen van de stad Gent gaan naar kansarmoedebestrijding. In 2009 werd de cel Armoedebestrijding opgericht om acties van de stad Gent, het OCMW en lokale actoren optimaal op elkaar af te stemmen. Het team werkt een transversaal programma uit en tracht hiermee de violen te stemmen tussen de betrokken stedelijke diensten en het OCMW. De cel probeert het thema kansarmoede continu op de politieke agenda te plaatsen. Ze volgt het beleid rond armoede op alle niveaus op de voet. Zo gaf het team in het verleden bijvoorbeeld input aan Eurocities. Met projecten in het kader van de 'Week tegen de armoede' en het 'Europese jaar 2010 van de Armoedebestrijding' vestigde het team extra aandacht op het thema. De cel heeft ook een intense en kwaliteitsvolle samenwerking en dialoog uitgebouwd met alle armoedeorganisaties en de armen zelf. Het team participeert ook sterk in alle initiatieven rond vrijheidsparticipatie. Ten slotte doet de cel Armoedebestrijding ook aan dataverzameling en studiewerk, zoals bijvoorbeeld de opmaak en opvolging van het Indicatorenrapport 2009 rond armoede en het Armoederapport 2010.

ANTWERPEN**Antwerpen aan 't woord**

De vrijwilligers van Antwerpen aan 't woord organiseren de dialoog tussen de burgers en het beleid.

PROGRAMMA	Vereniging die een dialoog tot stand brengt tussen beleid, burgers en verenigingen
DOELSTELLINGEN	Ondersteunen van beleids-participatie van bewoners-groepen en verenigingen, stimuleren van de dialoog tussen burgers en beleid
ORGANISATIE	Antwerpen aan 't woord vzw
STEDENFONDS	80.000 euro/jaar
PERIODE	Van 2008 tot heden
LINK	www.antwerpennantwoord.be

'Antwerpen aan 't woord' is een experiment in beleidsparticipatie. Sinds 2003 groepeert deze autonome beweging ervaringsdeskundigen uit de politiek, de administratie, middenveldorganisaties en bewonersgroepen. Door middel van stadsgesprekken, rondetafelgesprekken, 'tweetstorms', jongerenworkshops en sociale media organiseert het de dialoog tussen burgers, stedelijke administratie, stedelijk beleid en sociale organisaties. De thema's van de stadsgesprekken zijn relevant voor het samenleven en de leefbaarheid in de stad, zoals verdraagzaamheid, een propere stad, plekken voor ontmoeting... 'Antwerpen aan 't woord' verenigt momenteel meer dan twee duizend vrijwilligers en organisaties uit Antwerpen. Mensen werken samen in los samenwerkingsverband rond deze projecten. Een kerngroep zorgt voor de continuïteit. De organisatie hoopt actief bij te dragen aan de vormgeving van de stad, in open dialoog en vanuit de eigen achtergrond en mogelijkheden van de deelnemers. De jaarlijkse Burendag is een groot succes. Meer dan achthonderd straten in Antwerpen nemen eraan deel. Samen met de stad biedt de organisatie ook een volwaardig opleidingsprogramma aan voor bewonersgroepen en verenigingen.

MECHELEN**Wijkmanager**

De wijkraden zijn samengesteld uit bewoners die zich vrijwillig voor de wijk of het dorp willen inzetten.

PROGRAMMA	Oprichting van wijkhuizen met wijkmanagers en dorpsraden
DOELSTELLINGEN	De bevolking van alle wijken betrekken bij het beleid, stimuleren van de sociale cohesie, verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving
ORGANISATIE	Stad Mechelen
STEDENFONDS	± 1 miljoen euro/jaar
PERIODE	Van 2003 tot heden
LINK	www.mechelen.be/neighbourhoods

Als een van de weinige steden in Vlaanderen is Mechelen erin geslaagd een gebiedsdekkende werking rond inspraak te organiseren. Terwijl in vele andere Vlaamse steden inspraak- en participatieprocessen veelal worden ingezet in probleemwijken of aandachtsbuurten, heeft Mechelen de gehele stad opgedeeld in zeven wijken en vijf dorpen.

De wijk- en dorpsraden zijn een officieel inspraakorgaan van de stad en vormen een centrale schakel tussen burger en bestuur. Ze fungeren als een aanspreekpunt in de wijk of het dorp. De raden zijn samengesteld uit bewoners die zich vrijwillig voor de wijk of het dorp willen inzetten.

Voor iedere wijk of dorp stelde de stad een wijkmanager aan die de wijkregie op zich neemt. De wijkmanager opereert vanuit het wijk- of dorps huis, hij volgt de wijkraden op en staat in nauw contact met de wijkagent. Hij brengt de pijnpunten en wensen van de wijkbewoners in kaart en stimuleert de sociale cohesie in wijk of dorp. De wijkmanager vormt de brug tussen de wijk en het stadsbestuur en zorgt voor een betere samenwerking tussen de verschillende stadsdiensten. Dankzij de wijkmanager en de wijk- of dorpsraden slaagt de stad erin de kwaliteit van de leefomgeving aanzienlijk te verbeteren en de bewoners bij het beleid te betrekken.

AALST

Woonwinkel

De dienst Woonbeleid werd in het leven geroepen om alle ambtenaren die werken rond 'wonen', zoals de diensten Patrimonium, Ruimtelijke Ordening, Volksgezondheid of Sociale Zaken, maandelijks rond de tafel te brengen.

Tussen de schoenwinkels, bakkerijen en chocolatiers van de Molenstraat in Aalst is de Woonwinkel een vreemde eend in de bijt. Wat achter de glazen vitrine aan de man wordt gebracht, is openbare dienstverlening op maat: verhuur van sociale woningen, bijstand aan huurders en verhuurders, actieve begeleiding bij het renoveren van een woning of voorzien in goedkope energie.

De Woonwinkel heeft een lange staat van dienst. Zij werd in 1998 opgericht met middelen van het Sociaal Impulsfonds. Doorheen de jaren werd de werking van de Woonwinkel steeds verder uitgebouwd en in 2011 verhuisde zij naar een nieuwe en goed zichtbare locatie in een drukke winkelstraat nabij de Grote Markt. Zij wordt aangestuurd door de dienst Woonbeleid, die in het leven werd geroepen met de bedoeling alle ambtenaren die werken rond 'wonen', zoals de diensten Patrimonium, Ruimtelijke Ordening, Volksgezondheid of Sociale Zaken, maandelijks rond de tafel te brengen. Zo kan ze de uitdagingen op een integrale en gestructureerde manier aanpakken.

De Woonwinkel is een goed geolideerde machine waarin behalve de dienst Woonbeleid, ook het Sociaal Verhuurkantoor, de Inventarisatiecel en sinds kort ook het stedelijk autonoom energiebedrijf BEA zijn ondergebracht. Zowel huurders, eigenaars als verhuurders kunnen er terecht met al hun vragen over wonen en beschikbare premies. Iedere woensdag is er een zitdag van de Huurdersbond, die juridisch advies geeft aan private en sociale huurders. De vzw BEA geeft bijna renteloze groene leningen uit, organiseert gratis duurzaam bouwadvies door architecten, voert energiescans uit en startte initiatieven op zoals een groepsaankoop van zonnepanelen en collectieve aankoop van elektriciteit.

De Woonwinkel, met haar combinatie van een woon- en energieloket, is een uniek concept in Vlaanderen. Openbare dienstverlening wordt in het jasje van een winkel gestoken, niet om bewoners te herleiden tot 'consumenten', maar wel om de drempelvrees voor alle lagen van de samenleving zoveel mogelijk weg te nemen, de inwoners zo efficiënt mogelijk te informeren en de vinger aan de pols te houden van de lokale noden. Het is een instrument om een basisrecht van iedere Aalstenaar waart te maken: kwaliteitsvol wonen tegen een betaalbare prijs in een behoorlijke woonomgeving.

PROGRAMMA

Loket dat alle dienstverlening rond wonen centraliseert
Optimale dienstverlening voor alle lagen van de bevolking,
integraal woonbeleid

DOELSTELLINGEN

Dienst Woonbeleid Stad Aalst
330.000 euro/jaar

ORGANISATIE

Reguliere financiering Stad Aalst

STEDENFONDS

Van 1998 tot heden, opening Woonwinkel in januari 2011

OVERIGE FINANCIERING

woonwinkel@aalst.be

PERIODE

LINK

HET STEDENFONDS EN DE INSTRUMENTEN VAN HET VLAAMSE STEDENBELEID

Nog niet eens zo lang geleden - tien, twintig jaar - was de stad het koninkrijk van de auto, van het zwerfvuil, van verloederde en verpauperde wijken, lege winkelstraten en uitzichtloze 'hangjongeren'. De steden liepen leeg. De beruchte Zwarte Zondag in 1991 is het symbool - en de eye-opener - bij uitstek van de stad in verval.

Vandaag is het tij gekeerd. De stadsvlucht is in vele steden een halt toegebroken. Steeds meer jonge gezinnen en jongvolwassenen kiezen ervoor om in de stad te wonen. Nieuwe bedrijven vestigen zich in de stedelijke centra, winkelstraten fleuren op. De stad is opnieuw een 'biotoop': mensen leven, wonen, werken in de stad. Ze brengen er hun vrije tijd door, bewegen zich in de stad, shoppen, bezoeken een theater of een bioscoop of hangen er gewoon rond. Meer en meer steden zijn begonnen met een grootschalige vernieuwing van de stad. We denken hier niet alleen aan stadsvernieuwingssprojecten die volledige nieuwe stadswijken uit de grond doen schieten, maar ook aan meer kleinschalige ingrepen. Niet alleen ruimtelijke, maar ook economische, sociale, culturele, bestuurlijke. Er gebeuren opnieuw positieve dingen in de stad. De stad 'bruist' van leven.

De Vlaamse overheid heeft een belangrijke rol gespeeld in de heropleving van de stad. Rond de eeuwwisseling riep zij het 'Stedenbeleid' in het leven, met een eigen administratieve cel en een eigen ministerportefeuille. De ambities van het Vlaamse Stedenbeleid zijn zeer breed: het stelt zich onder meer tot doel om de stad te vernieuwen, de leefbaarheid van de steden te verhogen, het samenleven te bevorderen, de sociale cohesie te versterken, de dualisering tegen te gaan, de economie nieuw leven in te blazen, het democratische draagvlak en de kwaliteit van het bestuur te versterken, enzovoort.

Deze ruime doelstellingen overstijgen de klassieke, sectorale bevoegdheden. Nieuw aan het Stedenbeleid is dat het de stad erkent als een complex organisme. Ingrijpen in dit organisme veronderstelt een integrale aanpak waarbij ruimtelijke ordening, mobiliteit, wonen, cultuur, dienstverlening, economie en bestuur in een gezamenlijke visie en beleid worden

gestroomlijnd. Stedenbeleid is een integrale werking. Het is een totaalpakket. Binnen het Stedenbeleid werden een aantal instrumenten gecreëerd om de stad nieuw leven in te blazen.

STEDENFONDS

Een van deze instrumenten is het Stedenfonds, het onderwerp van dit boek. Met het Stedenfonds financiert de Vlaamse overheid sinds 2002 de twee grootsteden Antwerpen en Gent, de elf centrumsteden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie in Brussel met als doel de leefbaarheid op stads- en wijkniveau te verhogen, de dualisering tegen te gaan en de kwaliteit van het bestuur van de stad te verhogen. Om in aanmerking te komen voor deze financiering, moeten de steden een beleidsovereenkomst voor zes jaar aangaan met de Vlaamse overheid. In deze overeenkomst geeft de stad aan welke maatschappelijke effecten in de stedelijke omgeving zij nastreeft, schuift zij hiervoor een aantal strategische doelstellingen naar voren en geeft ze aan hoe ze die wil bereiken aan de hand van concrete acties en projecten.

SUBSIDIERING VAN DE STADSVERNIEUWINGSSPROJECTEN

Sinds 2002 zet de 'subsidiering van de stadsvernieuwingssprojecten' vooral in op kwalitatieve ruimtelijke stadsprojecten van een zekere schaal. Om een projectsubsidie te bekomen, kunnen steden - niet enkele de dertien centrumsteden zoals bij het Stedenfonds, maar ook de provinciesteden - een dossier indienen dat door een onafhankelijke jury beoordeeld wordt volgens een aantal criteria zoals ruimtelijke en architecturale kwaliteit, duurzaamheid, participatie, private inbreng, samenlevingsopbouw, enzovoort. Onder meer het Eilandje en het MAS in Antwerpen, de Vaartkom in Leuven, het Buda-eiland in Kortrijk of de herbestemming van voormalige industrieterreinen in Vilvoorde en Lokeren kwamen of komen tot stand mede dankzij deze subsidiëring.

STADSMONITOR

Meten is weten. Om de centrumsteden te ondersteunen bij hun beleidskeuzes, ontwikkelde de Vlaamse overheid de 'Stadsmonitor'. Daarin zijn een tweehonderdtal indicatoren opgenomen die de leefbaarheid van de steden in kaart brengen. Zijn inwoners tevreden over hun stad? Hoe zit het met de schoolse vertraging in de steden? Waar neemt het aandeel langdurig

werklozen af? Hoe verplaatsen inwoners zich in hun vrije tijd? Zijn er voldoende sociale woningen? Eind 2011 verscheen hiervan reeds de vierde editie.

KENNISCENTRUM VLAAMSE STEDEN

Meten is ook kennisdeling en kennisopbouw. Het Vlaamse Stedenbeleid ondersteunt daarom sinds 2007 het Kenniscentrum Vlaamse steden, een interlokale vereniging die de stedelijkheid in Vlaanderen in al haar facetten wil versterken. Het Kenniscentrum stimuleert de leerprocessen in de steden en zorgt voor een versterking van het netwerk tussen steden. Aan de hand van het ontwikkelen, verzamelen en ontsluiten van kennis draagt het bij aan een verbetering van de stedelijke organisatie, de dienstverlening en het beleid.

STADScontracten

Daarnaast zijn er de 'Stadscontracten', afgesloten in 2007 tussen de Vlaamse overheid en elk van de dertien centrumsteden, waarin beide partners zich verbinden tot een inclusieve, integrale en interbestuurlijke werking van hun diensten. De stadscontracten moeten, onder meer via de realisatie van concrete projecten, leiden tot een betere en efficiëntere samenwerking tussen stad en Vlaamse overheid.

THUIS IN DE STAD

Ook sensibilisatie, zowel van het grote publiek als van de professionals van de stad, staat bovenaan de agenda. De Thuis in de Stad-campagne wil de bevolking niet enkel attenter maken op de vele projecten van het Stedenbeleid, maar eerst en vooral de beeldvorming rond de steden verbeteren door te focussen op de kansen en de mogelijkheden die steden bieden. De Thuis in de Stad-prijs bekroont stedelijke projecten, zowel kleine als grote, omwille van bijzondere verdiensten, zoals impact op de wijk, vernieuwende participatieprojecten of samenlevingsopbouw. Een aantal van deze projecten kwamen trouwens ook tot stand dankzij het Stedenfonds. Zij zijn dan ook opgenomen in dit boek. De Thuis in Stad-prijs dient om de steden aan te moedigen, maar ook om de projecten een grotere bekendheid te geven bij het brede publiek.

PROJECTOPROEP INNOVERENDE PROJECTEN

Daarnaast doet de Vlaamse overheid jaarlijks een oproep bij verenigingen en instellingen om innoverende en experimentele projecten die bijdragen tot 'duurzame en creatieve steden' in te dienen voor een subsidieaanvraag. Zo had de oproep 2011 als centraal thema 'wonen en leven in de stad aantrekkelijker maken'. Door jaarlijks een ander thema te kiezen, zet de Vlaamse overheid telkens nieuwe uitdagingen in de kijker.

WITBOEK

Geen beleid zonder gedragen visie. Het Stedenbeleid is opgestart met een krachtige dynamiek die een neerslag vond in het zogenaamde 'Witboek' (2003). Het Witboek, voluit *De eeuw van de stad. Over stadsrepublieken en rastersteden*, is het product van een bijzondere intellectuele arbeid. Aan deze beleidsvisie voor de komende twintig jaar ging een tweearig proces vooraf waaraan een duizendtal academici, experts en geïnteresseerden hebben meegewerkt.

HOE WERKT HET STEDENFONDS?

Het Stedenfonds is dus slechts één van de instrumenten waarmee het Vlaamse Stedenbeleid de stad opnieuw aantrekkelijk wil maken in Vlaanderen – maar wel een cruciaal instrument. Het Stedenfonds biedt veel meer dan een financiering van de steden. Het instrument is zo ontwikkeld dat de meerwaarde van het Stedenfonds niet uit te drukken valt in een loutere opsomming van gerealiseerde projecten. Om die meerwaarde te beschrijven, moeten we kijken naar de manier waarop het is opgevat.

Het Stedenfonds is een instrument dat zich inschrijft in een lange traditie. Het is ontstaan uit het Social Impulsfonds (SIF), dat op zijn beurt gegroeid is uit een hele resem voorgangers, zoals onder meer het Fonds Van den Bossche, het Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen en het Bijzonder Fonds voor Maatschappelijk Welzijn. Het SIF werd in 1995 opgericht om de sociale uitdagingen waarvoor de steden en gemeenten stonden aan te pakken. Anders dan zijn illustere voorgangers, en anders dan zijn naam doet vermoeden, beperkte het SIF zich niet enkel tot de welzijns- en armoede-problematiek. Alle beleidsdomeinen die in de gemeente de leef- en omgevingskwaliteit kunnen verbeteren, kwamen aan bod. Zo kon het lokale bestuur acties voorstellen op het vlak van huisvesting, ondersteuning van de economische activiteit, de bevordering van de werkgelegenheid, de verbetering van de verkeersleefbaarheid en de ruimtelijke ordening, de veiligheid... Het SIF moet een fysieke, sociale en economische vernieuwing voor de steden betekenen. Speciale aandacht moet gaan naar de revitalisering van achtergestelde wijken. Het koppelde de kansarme-deproblematiek voor het eerst aan de problematiek van de stedelijke ontwikkeling. Hiermee zette het SIF een belangrijke stap in de richting van het huidige Stedenfonds.

In 2002 hield het SIF op te bestaan. De Vlaamse Regering besliste het fonds te verdelen over het Gemeentefonds en een nieuw fonds, met name het Stedenfonds. Het Stedenfonds is voorbehouden voor de grootsteden Antwerpen en Gent, de VGC in Brussel en de elf centrumsteden. Deze keuze van de ‘doelgroep’ was ingegeven door de sterkere kristallisatie van maatschappelijke problemen en groeimogelijkheden in deze steden. Het Stedenfonds focust zich op drie grote strategische

doelstellingen: de verhoging van de leefbaarheid op stads- en wijkniveau, het tegengaan van dualiteit en de verhoging van de democratische bestuurskracht in de stad.

De middelen worden als volgt verdeeld. Voor de Vlaamse Gemeenschapscommissie (in Brussel) is een voorafname van 10% van het budget voorzien. Van het resterende budget is 75% voorzien voor de twee grootsteden Antwerpen en Gent. Het overige budget wordt verdeeld onder de elf centrumsteden. Binnen elke cluster worden de middelen proportioneel verdeeld op basis van het bevolkingsaantal. Geen enkele stad ontvangt minder dan het gedeelte boven het gewaarborgde aandeel uit het SIF 2002.

Verdeling Stedenfondsmiddelen 2011

Stad	Trekkingrecht (in euro)
Aalst	2.639.593
Antwerpen	56.769.970
Brugge	3.795.825
Genk	5.467.773
Gent	28.677.272
Hasselt	2.344.040
Kortrijk	2.537.953
Leuven	3.289.627
Mechelen	3.781.211
Oostende	4.134.015
Roeselare	1.842.458
Sint-Niklaas	2.303.586
Turnhout	1.393.077
VGC	13.289.600
Totaal	132.266.000

Hoewel de focus is veranderd van de gemeenten naar de steden, en het Stedenfonds, nog meer dan het SIF, inzet op stedelijkheid, worden in het Stedenfonds een aantal instrumenten van het vroegere SIF verfijnd en uitgebreid. Ten tijde van het SIF stelden de gemeenten en het OCMW een ontwerp van een

beleidsplan op. Indien de Vlaamse Regering akkoord ging met het beleidsplan, werd goedkeuring verleend onder de vorm van een beleidsovereenkomst en kon de gemeente een beroep doen op het fonds.

Het Stedenfonds steunt veel meer op een samenwerkingsmodel waarbij het overleg tussen de stad en het Vlaamse Stedenbeleid centraal staat. De lokale autonomie wordt maximaal gerespecteerd. De dertien steden en de VGC stellen een beleidsovereenkomst op voor een periode van zes jaar.¹ Zij bepalen zelf hun prioriteiten, hun maatschappelijke doelstellingen en de manier waarop ze die doelstellingen via concrete projecten willen verwezenlijken. In die zin is de beleidsovereenkomst in de eerste plaats een politiek document waarin stad of VGC de beleidsprioriteiten voor de komende legislatuur scherpstelt en met de Vlaamse Regering tot concrete afspraken komt. Maar anders dan bij het vroegere SIF, waarbij de beleidsovereenkomst al dan niet werd goedgekeurd door de Vlaamse overheid, staat in het Stedenfonds de dialoog centraal. Dit daagt de steden uit om hun doelstellingen, beoogde effecten en strategie scherp te stellen en duidelijk te verantwoorden. Met deze overlegronde stelt de Vlaamse overheid zich niet zózeer op als een ‘hogere overheid’, maar vooral als een partner.

Terwijl het SIF voor de controle van de bestede gelden een beroep deed op het meten van indicatoren, resultaten en effecten, is deze aanpak bij het Stedenfonds gewijzigd. Steden financieel ‘straffen’ omdat ze deze resultaten niet halen, is niet langer aangewezen, omwille van de complexiteit van de stedelijke problematiek, de vele externe factoren die het beleid beïnvloeden (demografische, economische, maatschappelijke ontwikkelingen) en het lange-termijnperspectief van sommige beleidskeuzes. Dit wil niet zeggen dat de maatschappelijke effecten niet langer worden opgevolgd, maar wel dat ze geen implicaties hebben voor de financiering. In de plaats daarvan ontwikkelde de Vlaamse overheid een vernieuwend instrument om de ontwikkelingen in de steden op te volgen: de Visitatiedocommissie.

De visitatiedocommissie is samengesteld uit een aantal externe experts, aangevuld met betrokkenen uit de verschillende steden. Zij brengt elke stad, halfweg de legislatuur, een intensief bezoek van een of twee dagen. Zo was er een visitatieronde in 2005 en een in 2011.² De steden gaan met de visitatiedocommissie in debat over hun beleid en een aantal maatschappelijke uitdagingen. De visitatiedocommissie schrijft haar bevindingen neer in een rapport en vult deze aan met aanbevelingen per stad. De visitatiedocommissie is geen bemoeizieke schoonmoeder die orde op zaken komt stellen in het huishouden. De bedoeling van een visitatie is veeleer om de dialoog op gang te brengen

- met experten en tussen steden onderling - over de toekomst van de steden en over het te voeren Vlaamse en lokale beleid.

De werking van het Stedenfonds – via beleidsovereenkomsten en een visitatiedocommissie – houdt het bestuur een spiegel voor en verplicht tot zelfreflectie. De werking van het Stedenfonds stimuleert de steden om maatschappelijke uitdagingen op een vernieuwende manier aan te pakken. Steden worden verplicht om kritisch na te denken over hun stad, strategische doelstellingen en hoe zij die optimaal kunnen bereiken. We zien dat het Stedenfonds tal van vernieuwende projecten en praktijken heeft voortgebracht. De recepten zijn weergegeven in dit boek. We hopen dan ook dat dit boek kan inspireren om deze vernieuwing levend te houden.

NOTEN

¹ De eerste covenantperiode liep van 2002 tot en met 2007. De volgende periode startte in 2008 en loopt tot 2013. Tegen oktober 2012 wordt het Stedenfondsdecreet afgestemd op het ‘Planlastendecreet’. Vanaf 2014 treedt een nieuwe formule in vogue.

² De rapporten zijn te vinden op www.thuisindestad.be.

LITERATUURLIJST

L. Boudry, P. Cabus, e.a., *De eeuw van de stad. Over stadsrepublieken en rasterssteden*. Witboek / Voorstudies, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel, 2003.

L. Boudry, A. Loeckx, e.a., *Inzet Opzet Voorzet. Stadsprojecten in Vlaanderen*, Garant, Antwerpen, 2006.

A. Loeckx (ed.), *Stadsvernieuwingssprojecten in Vlaanderen. Ontwerp, onderzoek en capacity building*. SUN, Amsterdam, 2009.

F. De Rynck en K. Dezeure, *Burgerparticipatie in Vlaamse Steden. Naar een innoverend participatiebeleid*, Vanden Broele, Brugge, 2009.

10 jaar Thuis in de Stad-prijs. Winnenaars 2001-2010. Agentschap voor Binnenlands Bestuur, Brussel, 2010.

P. Cabus, F. De Rynck, e.a., *Een sterke stad en een sterke stadsregio. Verslag en aanbevelingen op basis van stadsregionale gesprekken, onderzoek i.o.v. de Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering*, Brussel, 2009.

L. Bral en H. Schelfaut (eds.), *De stad maakt het verschil! Analyses op de Stadsmonitor 2008*. Studiedienst van de Vlaamse Regering, Brussel, 2010.

L. Bral, A. Jacques, e.a., *Stadsmonitor 2011. Een monitor voor leefbare en duurzame Vlaamse steden*, Agentschap voor Binnenlands Bestuur, Brussel, 2011 (4de editie).

F. De Rynck en P. Tops, *Leren van en over steden. Rapport van de visitatiedocommissie*, 2005, zie www.thuisindestad.be.

Idea Consult, *Syntheserapport visitaties Stedenfonds 2011. Over het Stedenfonds en het samenspel tussen de Vlaamse overheid en haar centrumsteden*, 2011, zie www.thuisindestad.be.

www.thuisindestad.be

Laure Aelterman
Melouda Ait Aadi
Liesbeth Arits
Hilde Ballegeer
Monique Beeckmans
Wim Blommaert
Marijke Boeckx
Els Bonnarens
Bie Bosmans
Tine Boucké
Liesbeth Bultinck
Engelbert Callaij
Gunnar Callebaut
Davy Callewaert
Els Callewier
Karen Claes
Greet Claeys
Ellen Coghe
Myriam Colle
Katrien Colson
Christophe Cools
Gwenny Cooman
Brien Coppens
Diana Coppens
Liesbet Cristiaen
Ly Dang Kim
Peter Dauwe
Olivier Davis
Stef De Blieck
Dirk De Block
Eva De Greef
Veva De Groote
Danny De Landsheere
Tine De Meulemeester
Ellen De Smet
Els De Vos
Bart De Witte
Yves Debaes
Jan Deceuninck
Pieter Degryse
Marie-Claire Depraetere
Johan Desender
Eva Desmedt
Hans Dewitte
Jan Dooms
Vincent Drouard

Vincent Drouard
Wouter Dursin
Mattias Franssens
Wannes Fremaut
Inge Geens
Griet Geerinck
Gijs Van Vaerenbergh
Ine Goris
Dirk Habils
Hilde Haerden
Edwin Hantson
Veronique Henderix
Roland Hermans
Karel Hermans
Geert Hillaert
Maarten Hillewaert
Liesbeth Holvoet
Pietje Horsten
Bart Huysmans
Laurence Jenard
Peter Jonckheere
Inge Kelchtermans
Els Keyen
Belinda Kimpen
Hans Knockaert
Marianne Labre
Erik Laga
Lissa Lagiewka
Kathleen Lambié
Daniel Lambrechts
Els Lecompte
Karolien Lecoutere
Erica Lemmens
Thorin Levecque
Hugo Maenhout
Rafaela Martinez
Jan Matthys
Martine Meire
Katrien Mertens
Herman Meulemans
Brigitte Minsen
Ludo Moyersoen
Jana Neutiens
Jorijn Neyrinck
Kurt Peeters
Marjolijn Peleman
Ilse Peleman
Vicky Pettens
Filip Pittillion
Ine Plovie
Francine Quanten
Kristof Ramaekers
Hilde Rekkers
Stefaan Renard
Ann Renneboog
Petra Reynaerts
Mark Rooman
Melanie Ryckaert
Sofie Saeyns
Paul Salmon
Katrien Scherlaekens
Patricia Schoolmeester
Mary-Ann Smits
Jochen Snick
Tom Speleman
Joke Steenhoudt
Frans Steenhoudt
Sara Stegen
Myriam Stoffen
Reinhard Stoop
Jean-Pierre Swerts
Hanne Teunkens
Maarten Thijs
Jan Thuy
Ward Tomsin
Inge Van Brabant
Sofie Van Bruystegem
Pieter Van Camp
Marc Van de Poel
Nancy Van De Winckel
Lore Van den Bergh
Caroline Van der Steen
Stefan Van Eekhout
Eric Van Hove
Elke Van Mieghem
Karolien Van Opstal
Katia Vandendriessche
Martine Vandermaes
Evy Vandevannet
Cindy Vandeweyer
Reginald Vanhecke
Ganaël Vanlokeren

KATRIJN APOSTEL

is architect en ruimtelijk planner. Ze werkt deeltijds bij de afdeling Ruimtelijk Beleid van de Stad Antwerpen, waar ze verantwoordelijk is voor de opmaak van RUP's, 'bouwblokprojecten' en de capaciteitsuitbreiding binnen het onderwijs. Daarnaast werkt ze als wetenschappelijk onderzoeker aan een doctoraal onderzoek binnen de Associatie universiteit en hogescholen Antwerpen. In deze studie gaat ze na wat de bruikbaarheid en meerwaarde is van lokale kennis in stedenbouwkundige projecten.

SVEN BEIRNAERT

studeerde grafische vormgeving aan de Hogeschool voor Wetenschap en Kunst Campus Sint-Lucas Gent. Hij is sinds 2002 zelfstandig ontwerper en werkt onder zijn eigen naam. Naast ontwerper van affiches en publicaties voor de culturele sector was hij vooral actief als vormgever van magazines en werkte hij samen met o.a. Marc Meulemans. Sinds 2008 profileert hij zich als boekvormgever. Hij werkte recent voor uitgeverijen als Lannoo, Ludion en ASP. Hij won dit jaar de Plantin-Moretusprijs in de categorie Special Interest met het architectuurboek *Antwerp Central*. Het boek vormgeven is voor hem het vastleggen van de juiste verhouding tussen inhoud en vorm.

THOMAS BLOCK

is licentiaat sociologie, doctor in de politieke wetenschappen en docent Stadspolitiek en Stedenbeleid aan de Universiteit Gent. Hij is verbonden aan de Vakgroep Politieke Wetenschappen, meer bepaald aan de onderzoeksgroepen 'Centrum voor Duurzame Ontwikkeling' (sinds 1999), 'Centrum voor Lokale Politiek' (sinds 2005) en 'Urban Policy Research Centre' (sinds 2006). Zijn onderzoek focust op duurzame steden, monitoring, Vlaamse stadsprojecten, strategische planning, complexe besluitvorming, transitie governance, toekomstverkenningen en -scenario's. Rond deze onderwerpen schreef hij meerdere (nationale en internationale) artikels en (hoofdstukken in) boeken. Hij is een van de promotoren van het Steunpunt Transities Duurzame Ontwikkeling en het Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen. Tevens is hij betrokken bij meerdere initiatieven van het Vlaamse stedenbeleid. Zo is hij lid van de jury en kwaliteitskamer rond de Vlaamse stadsvernieuwingsprojecten (sinds 2010), lid van het kernteam van de visitaties in het kader van het Stedenfonds (2010-2011) en lid van de klankbordgroep rond de ViA-ronde tafel 'Naar creatieve en duurzame Vlaamse steden' (2011-2012).

JOERI DE BRUYN

studeerde filosofie in Antwerpen en Leuven. Van 2001 tot 2008 was hij redacteur bij A+, Belgisch tijdschrift voor architectuur. Sinds 2008 is hij aan de slag als freelance samensteller, auteur en redacteur van boeken en tentoonstellingen over architectuur, stedenbouw en kunst.

EVELYNE DECEUR

is assistent bij de vakgroep sociale agogiek aan de Universiteit Gent. Zij was van eind 2006 tot midden 2011 coördinator van de Gentse sociaal-artistieke werking rocsa vzw, waar ze vanuit de ontmoeting tussen deelnemers, kunstenaars en allerhande partners creatieve praktijken opzette. Deze ervaring vormt de inspiratiebron voor haar doctoraatsonderzoek: 'Sociaal-cultureel werk als democratisch arena. De inzet van participatieve praktijken binnen stedelijke contexten'.

MICHAEL DE LAUSNAY

studeerde fotografie aan Sint-Lukas in Brussel en geschiedenis aan de Vrije Universiteit Brussel. Sinds 1997 is hij aan de slag als freelance fotograaf. Een brede waaier aan interesses hebben zijn fotografisch werk sterk beïnvloed. Kunstenaars, architecten, sociale en culturele organisaties, designers, commerciële bedrijven en de pers doen een beroep op zijn diensten. Als historicus-fotograaf werkt Michael De Lausnay aan projecten rond fotografie als document.

HUGO LAUWERS

is master in de pedagogische wetenschappen/onderwijskunde, bachelor in de kunstwetenschappen en master in de culturele studies. Hij was hoofd- en eindredacteur van verschillende overheidsuitgaven. Zo was hij van 2003 tot 2009 hoofdredacteur van de *Stadskrant Antwerpen*. Momenteel werkt hij als zelfstandig onderzoeker en publicist gespecialiseerd in stedelijke woonthematiken en historisch-sociologisch onderzoek naar 'antistedelijkheid'.

MICHAEL RYCKEWAERT

is ingenieur-architect en stedenbouwkundige. Hij is docent aan de Erasmus Hogeschool Brussel en onderzoeker aan het Departement Architectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening van de K.U.Leuven. Momenteel doet hij onderzoek naar wonen en ruimtelijk beleid in het Steunpunt Ruimte en Wonen. Michael Ryckewaert publiceerde ondermeer over sociale woningbouw, stedelijke woonprojecten en de recente stedenbouwgeschiedenis van België. Hij doceert stedenbouwgeschiedenis en ontwerpateliers aan de Erasmus Hogeschool Brussel.

KRISTOF STEYVERS

is licentiaat en doctor in de politieke wetenschappen en docent aan de vakgroep politieke wetenschappen van de Universiteit Gent. Hij doceert er de vakken comparatieve politicologie, partijen en partijsystemen en vergelijkende lokale politiek. Zijn onderzoek situeert zich in het Centrum voor Lokale Politiek en het Urban Policy Research Centre van de vermelde vakgroep. Zijn onderzoeksinteresses liggen op het vlak van lokale politiek, meer in het bijzonder lokaal politiek leiderschap, partijen en verkiezingen op lokaal vlak, hervormingen aan het lokaal bestuur, vergelijkende lokale politiek, stadspolitiek en stedenbeleid en de democratische verankering van lokale netwerkverbanden.

MAARTEN VAN ACKER

is ingenieur-architect, stedenbouwkundig ontwerper en doctor in de ingenieurswetenschappen. Vanaf 2004 werkte hij voor de Planningscel van de Stad Antwerpen. Daar was hij verantwoordelijk voor de projectcoördinatie van het stadsproject 'Omgeving Centraal Station' en verrichtte hij er ontwerpend onderzoek voor het BouwBlokProjecten-team. Vanaf 2007 werkte hij aan de Universiteit Leuven als wetenschappelijk onderzoeker. Hij doctoreerde in 2011 met zijn thesis over infrastructuurontwerp en verstedelijking. Hij werkte ook als praktijkassistent aan de K.U.Leuven in de verschillende stedenbouwkundige ontwerpateliers. Hij doceert sinds 2005 als gastprofessor OntwerpTheorie aan de masteropleiding Stedenbouw van Artesis Hogeschool Antwerpen. Hij droeg bij tot verschillende boeken als auteur of co-editor, zoals *Infrastructural Urbanism*, *Groene Singel*, *Bouwblokkenboek* en *De Kusttram* en publiceert regelmatig in vaktijdschriften zoals *De Architect*, *A+ en Ruimte*. Hij verrichtte freelance ontwerpend onderzoek voor studiebureaus zoals *Technum*, *Pulsnet* en maat-ontwerpers. In 2011 ontving hij van de

Belgian American Education Foundation de Francqui Fellowship. Vanaf 2012 werkt Maarten aan Parsons - The New School for Design Strategies in New York aan zijn postdoc-project over stedelijke structuren.

MICHEL VANDENBROECK

is docent gezinspedagogiek aan de Vakgroep Sociale Agogiek aan de Universiteit Gent. Zijn werkterrein situeert zich vooral op het vlak van de voorschoolse opvoeding en de opvoedingsondersteuning, met een bijzondere aandacht voor het omgaan met diversiteit en processen van in- en uitsluiting.

BART WUYTS

is doctor in de fysica (K.U.Leuven) en sinds 1995 werkzaam voor Philips in opeenvolgende managementfuncties in Nederland en België. Hij volgde diverse managementopleidingen in binnen- en buitenland, waaronder een Executive MBA opleiding aan de UAMS. Sinds 2007 is hij vanuit Philips gedetacheerd als directeur-bestuurder van de Strategische Projectenorganisatie Kempen (SPK vzw). SPK is sinds 1988 actief in een breed scala van vernieuwende streekontwikkelingsprojecten, vooral in de Antwerpse Kempen. Vanuit een onafhankelijke positie tracht Bart Wuyts met SPK een katalysator te zijn voor nieuwe economische, sociale en ruimtelijke ontwikkelingen die passen in een transitie naar een duurzame maatschappij. Vanuit zijn streekontwikkelingsrol is hij inmiddels in uiteenlopende organisaties op bestuursniveau actief: hij is o.a. bestuurder bij VKW Metena vzw, WaterstofNet vzw en Stichting BiELAt, voorzitter van het culturfestival Turnhout 2012 vzw, en binnen de sociale economie voorzitter van Natuurwerk vzw en RICK nv, en bestuurder bij WEB vzw.

COLOFON

Zaaien op beton en 106 andere recepten voor
de stad. 10 jaar Stedenfonds in Vlaanderen

Deze publicatie is een uitgave van het
Agentschap voor Binnenlands Bestuur van
de Vlaamse Overheid.

SAMENSTELLING EN REDACTIE

Joeri De Bruyn en Maarten Van Acker

STUURGROEP

Tineke Boucké, Linda Boudry, Caroline
Ryckeboer, Paul Salmon, Dirk Temmerman,
Stefaan Tubex, Eric Van Hove, Ann
Vanderhasselt

AUTEURS

Katrijn Apostel, Thomas Block, Joeri De Bruyn,
Evelyne Deceur, Hugo Lauwers, Michael
Ryckewaert, Kristof Steyvers, Maarten Van
Acker, Michel Vandebroeck, Bart Wuyts

FOTOGRAFIE

Michael De Lausnay
(behalve P37 Marie-Françoise Plissart, P42
Stad Turnhout, P43 Integratiedienst Leuven,
P114 Inge Geens, P120-121 D'Broej, P162 City
Mine(d), P163 Gijs Van Vaerenbergh, P171
Virga Jessecomité - Roland Hermans, P180
Stad Brugge, P181 Stef De Blieck,
P207 Stad Genk)

VORMGEVING

Sven Beirnaert | www.svenbeirnaert.be

DRUK

Die Keure, Brugge

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Guido Decoster, administrateur-generaal
Agentschap voor Binnenlands Bestuur
Boudewijnlaan 30, 1000 Brussel

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of
openbaar gemaakt, door druk, fotokopie, microfilm,
of welke andere wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Copyright © Vlaamse overheid,
auteurs en fotografen, Brussel

ISBN 978 90 40303 234
D/2011/3241/352

www.thuisindestad.be

Vlaamse overheid

